

MEIDÄN MAASEUTUMME

Maaseutu yhteisyyden ja muutoksen ilmentymänä
sekä puolueiden erojen ja samankaltaisuuden ilmentäjänä

Jussi Matias Kukkonen
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2006

MEIDÄN MAASEUTUMME

Maaseutu yhteisyyden ja muutoksen ilmentymänä
sekä puolueiden erojen ja samankaltaisuuden ilmentäjänä

Jussi Matias Kukkonen
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Marja Keränen
Syksy 2006
85 sivua

Tiivistelmä

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten suomalaiset puolueet ohjelmateksteissään konstruoivat maaseudun yhteisyyttä ja miten puolueet rakentavat maaseudun yhteisyyttä suhteessa muutokseen. Lisäksi analysoidaan sitä, miten tutkimuksen perusteella puolueiden välillä havaitut keskeiset erot ja yhtäläisyydet ilmentävät puolueiden poliittista kontekstia. Aineistona käytetään puolueiden maaseutuohjelmia 1990-luvun puolivälistä lähtien. Aineistoa koskevan kiinnostuksen herättäjänä ja valintaperusteena on ollut havainto puolueiden maaseutuohjelmista erityisenä viimeaikaisena ilmiönä. Puolueiden ohjelmat tulkitaan itsessään teoiksi, keinoiksi muuttaa maailmaa. Tutkimuksen keskeisenä johtoideana on puolueparadoksi, puolueiden samankaltaisuuden mahdollisuus. Maaseutuun suuntautuvassa lukutavassa otetaan vaikutteita Benedict Andersonin kuvitteellisen yhteisön ajatuksesta. Maaseutu tulkitaan lähtökohtaisesti sosiaalisesti konstruktioksi, mikä siirtää huomion maaseudun kehittämisaspektista maaseudun tuottamisnäkökulmaan. Menetelmänä käytetään retoriikka-analyysiä tukeutuen Chaïm Perelmanin ja Kenneth Burken teorioihin. Analyysin temaattisessa jäsentämisessä sovelletaan väljästi Olli Rosenqvistin esittämää typologiaa maaseutukeskustelun jakautumisesta kolmeen diskurssikonaisuuteen: aluekehitys- eli kaupunkidiskursseihin, maa- ja metsätaloudiskursseihin sekä maaseutudiskursseihin.

Aineiston valossa maaseudun yhteisyys rakentuu sekä erityisyyden että erilaisuuden ideoille. Näistä ensimmäinen viittaa maaseudun ainutlaatuisuuteen ja jälkimmäinen puolestaan relationaalisuuteen, maaseudun toiseuteen. Kaikissa ohjelmateksteissä maaseutu tuotetaan nimenomaan Suomen maaseutuna. Muutospuheessaan kaikki puolueet kiinnittyvät niin ikään tiiviisti kansalliseen, jonka kehyksessä maaseutu rakennetaan vapautta ja vastuuta omaavaksi kollektiivitoimijaksi, muutoksen subjektiksi. Puolueiden merkittävimpänä erottelijana ovat tutkimuksen perusteella niiden poikkeavat aikapoliittiset profiilit. Vasemmistoliitolla ja erityisesti Vihreällä liitolla muutoksen keskeisenä oikeuttajana on kokemus, kun taas Kokoomuksella ja SDP:lla pääasiassa odotukset legitimoivat muutosta. Keskustan profiili on näiden paradigmojen yhdistelmä. Kaiken kaikkiaan mainitun eroaspektin tulkitaan ilmentävän puolueiden valtapoliittista kamppailuasetelmaa. Kuitenkin puolueita yhdistävä puhe Suomen maaseudusta indikoi samaan aikaan puolueiden samankaltaisuutta. Tämä johtaa puolueen idean paradoksiin: puolueet identifioituvat koko Suomen edustajiksi tietyn ryhmän sijasta. Toisaalta puolueiden retoriikan lähtökohdan, ”meidän maaseutumme”, voi tulkita myös puolueiden keinoksi turvata omaa asemaansa ja jatkuvuuttaan, toisin sanoen puolueiden voimakkaaksi pyrkimykseksi orientoitua hallintoon ja kansalliseen maaseutupolitiikkaan. Johtopäätöksenä esitetään, että puolueiden ajattelemisen edustuksellisinä toimijoina on ristiriidassa niiden maaseutua koskevaan hallinnoivaan puhetapaan, joka paljastaa kiertämättömästi puolueiden toiminnan valtiollisen horisontin.

Avainsanat: maaseutu, maaseutupolitiikka, puolueet, puolueohjelmat, retoriikka

SISÄLTÖ

1 LÄHTÖKOHTIA	1
1.1 Aiheeseen orientoituminen: ihmettelyä "luonnon" äärellä	1
1.2 Tutkimuksen tarkoitus	4
1.3 Aineisto	5
1.4 Menetelmälliset valinnat sekä tutkimuksen kulku	7
2 OHJELMAT SIIRTOINA PUOLUEIDEN MUUTTUVASSA PELITILASSA	13
2.1 Puolueeteoreettisia näkökulmia puolueiden samankaltaistumiseen	13
2.2 Ohjelmat puolueiden keinoina maailman muuttamiseksi	15
3 MAASEUTU TEKSTINÄ	19
3.1 Maaseutukäsitteen moninaisuus ja kuvitteellisen yhteisön idea	19
3.2 Kehittämisestä tuottamiseen: maaseutupolitiikan vaihtoehtoinen tulkinta	22
4 MAASEUDUN YHTEISYYS TOIMINTAYMPÄRISTÖMÄÄRITTELYISSÄ	25
4.1 Maaseutu, kaupunki ja alueet: poikkeavuus vai täydentävyys?	25
4.2 Maa ja metsä maaseudun olemuksina ja kansakunnan ominaisuuksina	29
4.3 Suomen maaseudun puolustaminen hyödyn ilmastossa	35
4.4 Yhteenveto	38
5 MAASEUDUN MUUTOKSEN RETORISET STRATEGIAT	39
5.1 Yhteisymmärrys, vuorovaikutus ja itsellisyys aluekysymyksen kulmakivinä	39
5.2 Suomen maa- ja metsätalous luonnon, rakenteiden ja asiakkaiden ristiaalloissa	46
5.3 Yrittäjän eetoksesta asumisen vaihtoehdon kautta yhteistahtoon ja kulttuuriin	54
5.4 Yhteenveto	62
6 MAASEUDUN PYSYVYYS, SUOMEN IKUISUUS?	64
LÄHTEET	81

1 LÄHTÖKOHTIA

1.1 Aiheeseen orientoituminen: ihmettelyä "luonnon" äärellä

Maaseudussa minua on jo pitkään kiehtonut sen äärimmäinen moniulotteisuus. Kaikki tuntuvat tietävän mitä maaseutu tarkoittaa, mutta tästä huolimatta maaseudusta on hyvin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, antaa tyhjentävää määritelmää. Maaseutuun liittyvien konseptioiden ja mielikuvien kirjo vaikuttaa rajattomalta ulottuen tilaan viittaavista käsityksistä aina erilaisiin symbolisiin tulkintoihin. Maaseutuun suhtautumisessa huomionarvoista on voimallinen tunneväriytyneisyys — vain harva muu termi saa jo pelkän julkilausumisensa myötä ihmiset jakautumaan yhtä selkeästi puoltajiin ja vastustajiin.

Ilmiönä maaseutu on kaikkiaan muotoutunut kovin luonnonomaiseksi todellisuudeksi vertautuen taajaan ikään kuin jonkinlaiseen fyysiseen esineeseen. Toisin sanoen maaseutua voi pitää hyvin tunnettuna, mutta huonosti tiedostettuna. Maaseudun esineistymistä on edesauttanut valtionhallinnon ja muiden instituutioiden pyrkimykset ahtaa maaseutu laskettavaksi ja luokiteltavaksi tilastolliseksi suureksi, minkä johdosta maaseutu on saavuttanut tavallaan kiistämättömän faktan aseman. Tällainen maaseudun näennäinen luonnollisuus on herättänyt minussa uteliaan tutkijapersoonan. Mielestäni mikään maailmassa ei tee maaseudusta pakollista, vaan maaseutua voi pitää sosiaalisena konstruktiona, jonka olemassaolo perustuu ennen muuta kielellisen uusintamisen voimaan.

Sen sijaan että mieltäisin maaseudun perustavanlaatuisesti välttämättömyydeksi, tulkitseen sen sosiaalista todellisuutta koskevaksi motivoituneeksi nimeämiseksi. Haluan nähdä maaseudun ennemmin retorisenä mahdollisuutena kuin jonakin muuttamattomissa olevana luonnonlakina. Tuore ja tutkimisen arvoinen näkökulma maaseutuun kumpuaakin nähdäkseni juuri maaseudun näennäisenä pidettävän luonnollisuuden problematisoinnista, maaseudun tulkitsemisesta kuvitteelliseksi yhteisöksi. Kuvitteellisen yhteisön aspekti siirtää mielenkiinnon keskiöön muun muassa sen kovin usein toistuvan piirteen, että maaseutua pyritään kerronnallistamaan eli kuvaamaan ajan ja muutoksen käsitteiden avulla. Maaseutupuheen ”liiketermit”, kuten maaseudun autioituminen, suuri muutto ja (elinkeino)rakennemuutos, ehdottavat kukin maaseudun voimakasta samastamista

muutoksellisuuteen. Absoluuttisuudessaan käsitteet jättävät kuitenkin enemmän kysymyksiä kuin antavat vastauksia, mikä edelleen kannustaa maaseutua koskevan muutosretoriikan perusteellisempaan analysointiin.

Puolueet ovat Suomessa historiallisestikin olleet hyvin keskeisiä vaikuttajia maaseutua koskevassa argumentoinnissa. Ensinnäkin on kiinnostavaa jo tapa, jolla puolueet ja maaseutu ovat kietoutuneet toisiinsa. Erityisesti niin sanottujen luokkapuolueiden synnyn voi katsoa aikoinaan ilmentäneen maaseudun politisoitumista aivan ennenkokemattomalla tavalla. Kamppailu maaseudusta on ulottunut jopa puolueiden nimiin. Suomen Maaseudun Puolueen manifestoima 1970-luvun taitteen vennamolainen paatoksellinen puhe, jonka ytimeen kohotettiin maaseudun ja sen unohdetun kansan puolustaminen uhkaavaksi koettua modernisoitumiskehitystä vastaan, on ollut ehkäpä kaikkein näyttävin maaseudun yksittäinen esiintuonti suomalaisessa puolueretoriikassa.

Vaikka puolueet ovat olleet ilmeisen aktiivisia kielellisiä toimijoita taistelussa maaseudun oikeasta ja uskottavasta tulkinnasta, mielletään puolueet kuitenkin valitettavan usein monoliittisiksi rakenteiksi, joiden olemassaoloa pidetään selviönä. Puolueet pelkistetään helposti edustuksellista demokratiaa organisoiviksi koneistoiksi, joille ei näy vaihtoehtoa. Tältä pohjalta esimerkiksi puolueiden suhde maaseutuun ohitetaan kaikkein vaivattomimmin toteamuksella puolueiden välisistä alueellisista kannatuseroista ja puoluekenttää halkovasta keskus-periferia-ristiriitaulottuvuudesta. Sen lisäksi, että maaseudun merkitys redusoidaan tällaisessa valtavirtaisessa ajattelussa peruuttamattomasti tilallisuuteen, tullaan samalla voimakkaasti esineistäneeksi myös itse puolueita. Toisin sanoen ei oivalleta sitä mielestäni ohittamatonta pointtia, että puolueet legitimoivat ja uusintavat itseään jatkuvasti. Tämä tapahtuu ennen muuta erilaisin retorisin strategioin, joiden repertoaarissa ohjelmankirjoitus on yksi keino maailman haltuun ottamiseksi.

Maaseutuohjelmien ahkera kirjoittaminen suomalaisten puolueiden ohjelmapelientässä viimeisimmän reilun vuosikymmenen aikana on virittänyt ihmettelystä, mistä tässä ”invaasiassa” oikein on kyse. Ohjelmien suma antaisi epäilemättä aihetta olettaa, että puolueet ovat 1990-luvun puolivälin jälkeen kokeneet aiheelliseksi esittää omia maaseutua koskevia puheenvuorojaan, joista kukin on aivan erityinen suhteessa muiden puolueiden vastaaviin teksteihin. Mutta minkä takia vaihtoehtoisia näkökulmia erilaisiin ilmiöihin etsimään pyrkivän tutkijan olisi sitouduttava ajatukseen puolueiden väistämättömästä

erilaisuudesta? Perinteisen, puolueiden ainutlaatuisuutta suhteessa toisiinsa korostavan ajattelutavan järkyttämiseksi koen kiintoisana johtoideana lähestyä puolueiden maaseutuohjelmia ennen kaikkea siltä kannalta, mikä niissä maaseutua tuottamaan pyrkivinä teksteinä — puolueiden erojen ohella — osoittautuu puolueita, ”osapuolia”, yhdistäväksi tekijäksi.

Puolueiden viimeaikaisia maaseutuohjelmia on edeltänyt maaseutupolitiikan kehittyminen ja institutionalisoituminen Suomessa hallinnon toimintapolitiikkana. Maaseutupolitiikkaa uutena retorisenä avauksena ryhdyttiin systemaattisesti synnyttämään ja muotoilemaan 1980-luvun taitteesta alkaen. Hallinnon uusi puhetapa halusi luoda selväpiirteisen katkoksen tätä edeltävään aikaan; maaseutu toivottiin nähtävän ”kokonaisvaltaisemmin” kuin vain maatalous- ja aluepolitiikkojen etabloituneista sektorinäkökulmista käsin. Maaseutupolitiikka eli 1980-luvulla pitkälti komiteanmietintöjen ja muiden hallinnollisten asiakirjojen sivuilla, mutta vuosikymmenen loppupuolella politiikkalohkon institutionalisoituminen sai merkittäväällä tavalla tuulta purjeisiinsa. Suomen osallistumista Euroopan Neuvoston maaseutukampanjaan 1988 pidetään ratkaisevana tapahtumakululle, joka johti 1990-luvun alkupuolella siirtymiseen ohjelmalliseen maaseudun kehittämisselviin. Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi vuoden 1995 alusta merkitsi edelleen Unionin omien politiikkavälineiden, tavoiteohjelmien ja yhteisöaloitteiden, tuloa kansallisen toimintapolitiikka-ulottuvuuden oheen.

Maaseutupolitiikan institutionalisoitumisen näkövinkkelistä puolueiden maaseutuohjelmien kirjoittamisilmiö tuntuu äkkiseltään varsin loogiselta. Toisin sanoen on mahdollista päätellä, että puolueet ovat tehneet ”asian” tiimoilta sen, mikä niille tavallaan kuuluukin, ottaneet kantaa maaseutuun ja sen kehittämiseen erityisillä politiikkaohjelmilla. Itse olen kuitenkin sitä mieltä, että maaseutuohjelmien kuittaaminen itsestäänselvyyksiksi, hallinnon maaseudun kehittämisselviin jatkeiksi, mitätöi niissä mahdollisesti piileviä syvempiä ja huomattavasti mielenkiintoisempia merkityksiä. Jotta puolueiden ohjelmia ylipäättäänkään voisi mielekkäällä tavalla tarkastella, tarvitaan erityinen näkökulma. Haluan lähteä kyseenalaistamaan puolueiden maaseutuohjelmia pyrkimällä etäännyttämään ajatuksesta, että ne olisivat jollain mystisellä lailla, kontekstinsa nojalla, ilmeisiä ”luonnollisen” maaseudun ja sen muutoksen neutraaleja kuvaajia.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus

Tässä työssä tutkin siis ensinnäkin sitä, miten suomalaiset puolueet viimeaikaisissa maaseutua käsittelevissä erityisohjelmissaan konstruoivat maaseudun yhteisyyttä¹. Toiseksi olen kiinnostunut siitä, miten puolueet rakentavat maaseudun yhteisyyttä suhteessa muutokseen. Koska tarkastelen nimenomaan puolueiden ohjelmatekstejä, pyrin lisäksi analysoimaan sitä, miten tutkimukseni perusteella puolueiden välillä havaitsemani keskeiset erot ja yhtäläisyydet ilmentävät puolueiden poliittista kontekstia.

Työni lähtökohtana on kielen problematisointi. Toisin sanoen oletus siitä, että maailman tapahtumat ja toimijat luodaan meille niistä kertovassa kielessä — vain harvat, jos mitkään, sosiaalisen maailman subjektit, objektit ja tapahtumat yksinkertaisesti vain ovat olemassa meille. Kyösti Pekosen (1991, 46-47) mukaan moderni politiikka on keskeisesti kamppailua symbolisesta vallasta: siitä, kuka (tai ketkä) saa(vat) kulloinkin määritellä tilanteen ja todellisuuden. Näen puolueohjelmat tällaisen kamppailun yhtenä areenana. Kari Palonen on näkökulmassaan usein halunnut korostaa politiikkaa ennen muuta aspektikysymyksenä erotuksena konventionaalisempaan näkemykseen politiikasta tietynä olemassa olevana sektorina (esim. Palonen 1993). Tulkitsen politiikan työssäni ennen kaikkea toiminnan aspektiksi, kielen varassa tapahtuvaksi toiminnaksi, jonka referenssi on kielessä itsessään. Tässä kohtaa haluan vielä painottaa, että en ota kantaa kysymyksiin ohjelmien toteuttamisesta tai toteutumisesta jossakin kielen ulkopuolisessa todellisuudessa, vaan keskityn ohjelmiin tutkimusongelmani mukaisesti nimenomaan teksteinä.

Benedict Anderson (1991) näkee kielen huomattavan merkityksen ennen kaikkea sen kapasiteetissa tuottaa erilaisia kuvitteellisia yhteisöjä ja siten synnyttää erityistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kieli on maaseutua käsittelevässä tutkimuksessa kuitenkin tavallisesti ymmärretty maaseudun todellisuuden instrumentaaliseksi ja ekspressiiviseksi kuvaajaksi, eikä itsessään kiistanalaiseksi kamppailun kohteeksi. Tämän työn lähtökohdaksi ottamalla etäännyttävällä kuvitteellisen yhteisön näkökulmalla sekä tästä juontuvalla miten-muotoisella tutkimuskysymyksellä pyrin omalta osaltani horjuttamaan ja purkamaan maaseutua koskevia kaavamaisia näkemyksiä ja itsestään selviltä vaikuttavia tulkintoja. Pidän vaihtoehtoisen perspektiivin esiintuomista työni keskeisenä tarkoituksena,

---

¹ Käytän tutkimuksessani käsitettä 'yhteisyys', koska nähdäkseni se kuvaa ajatustani maaseudun imaginaarisuudesta paremmin kuin termi 'yhteisöllisyys', joka konnotaatioineen puolestaan usein liitetään jonkinlaiseen luonnolliseen ja siten kiistämättömään yhteisöön.

sillä koen, että tutkimuksen tavoitteena ei tulisi olla vanhojen totuuksien toistaminen, vaan päinvastoin uusien mielenkiintoisten näkökohtien löytäminen. Todellisuuden toisin näkemisen ja kertomisen osoittamisen mahdollisuus on myös ratkaisevalla tavalla motivoinut minua tämän tutkimukseen tekemiseen.

1.3 Aineisto

Aineistoni koostuu viiden puolueen² — Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustan, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen, Vasemmistoliiton ja Vihreän liiton — maaseutua käsittelevistä erityisohjelmista. Aineistolähteitä on yhteensä kahdeksan kappaletta. Valitessani tutkimusaineistooni kuuluvia ohjelmia asetin rajaavaksi kriteeriksi sen, että ohjelman nimessä on julkilausuttuna termi maaseutu tai maaseutupolitiikka jossakin muodossaan. Koin tärkeäksi myös eronteon ohjelmien ja puolueiden kirjoittamien muiden tekstien, kuten kannanottojen, puheenvuorojen tai vastaavien, välillä. Täten valikoin aineistooni tekstejä, joiden eksplisiittisesti ilmaistuna määreenä on joko ohjelma tai linja. Linjan tulkitsen tarkoittavan suurin piirtein samaa kuin ohjelma. Tutkimusaineistoni on syntynyt minusta riippumattomasti, joten oma vaikutukseni rajoittuu aineiston tulkintaan. Aineiston julkisuus puolestaan tekee tulkintani melko helposti koeteltavaksi.

Aineistoa koskevan ajallisen rajauksen asetan koskemaan jaksoa, joka alkaa vuodesta 1995 ja päättyy viimeisimpiin maaseutuohjelmiin, jotka kirjoitettiin vuosina 2002 ja 2003. Rajausta keskeisesti muotoilevana jäsentäjänä ja tutkimuksellisen mielenkiintoni herättäjänä on ollut oma havaintoni puolueiden maaseutuohjelmista erityisenä ja ennenkokemattomana viimeaikaisena ilmiönä. Toisin sanoen, aineiston ajallisesti ensimmäisestä, Vasemmistoliiton vuoden 1995 ohjelmasta lähtien kaikki suurimmat puolueet ovat kirjoittaneet viimeisen vuosikymmenen aikana tiiviiseen tahtiin maaseutuun suuntautuvia erityisohjelmia. Tässä kohtaa on hyvä muistaa, että suomalaiset puolueet ovat kirjoittaneet nimenomaisesti maaseutua käsitteleviä ohjelmia jonkin verran myös aiemmin, mutta kuitenkin hyvin satunnaisesti ja hajanaisesti.

Kaiken kaikkiaan olen valinnut aineistoni siten, että se sisältää kaikki tiedossani olevat

---

² Tekstini luettavuutta parantaakseni käytän jatkossa kyseisiin puolueisiin viitatessani virallisten puoluekisterissä olevien nimien sijaan yleiskieleen vakiintuneita muotoja: Kokoomus, Keskusta, SDP/sosialidemokraatit, Vasemmistoliitto ja Vihreä liitto/vihreät.

puolueiden ohjelmat, jotka täyttävät edellä kuvaamani kriteerit. Siten en ole suosinut tai syrjinyt mitään puoluetta, vaan soveltanut samoja valinnan ehtoja kaikkiin puolueisiin tasapuolisesti. En koe ongelmana sitä, että Keskustalta, Kokoomukselta ja Vihreältä liitolta on aineistossa mukana kaksi ohjelmaa kultakin, kun taas SDP:ltä ja Vasemmistoliitolta vastaavasti yhdet ohjelmat molemmilta. Näen ohjelma-aineistoni olennaisimman merkityksen liittyvän sen kokonaisuuteen, enkä tiettyihin yksittäisiin puolueisiin ja niiden tutkimusotosten määrälliseen edustavuuteen.

Pidän tutkimusaineistoani näytteenomaisena, enkä yritäkään väittää, että tutkittavat ohjelmat riittäisivät laajan aikalais- tai aikakaasianalyysin tekemisen perustaksi. Kuitenkin valitsemani kahdeksan ohjelmatekstiä ovat nähdäkseni varsin edustava ja sopiva kokonaisuus opinnäytetyön laajuiseen tutkielmaan. Toisin sanoen, aineistoni tietyin spesifein kriteerein rajattuna kokonaisuutena osoittautuu mielestäni yhdeksi mahdolliseksi ja perustelluksi näkökulmaksi sosiaalisen todellisuuden tutkimiseen. Maaseutuohjelmista, niiden ilmeinen rajallisuus tiedostaen, on mahdollista lukea ulos ja osoittaa sitä, mikä aikakauden maaseutua koskeville puhe- ja ajattelutavoille on puolueiden tasolla mahdollista, mikä taas vastaavasti mahdotonta.

Maaseutuohjelmat eivät toki ole ainoa puolueohjelmakentän ulottuvuus, jolla puolueet tuovat esiin maaseutua koskevia sitoumuksiaan. Puolueissa kirjoitetaan aktiivisesti myös muita enemmän tai vähemmän maaseutua käsitteleviä ohjelmia, esimerkiksi aluepoliittisia ohjelmia. Tämän lisäksi myös periaate- ja yleisohjelmissa maaseutua tavallisesti ainakin ohimennen sivutaan. Olisi siis aivan mahdollista valita ohjelma-aineisto toisin kuin olen tässä työssäni tehnyt. Maaseutuohjelmat ovat kuitenkin mielestäni riittäviä, sillä haluan rajata aineiston mielekkäisiin mittasuhteisiin. Koska tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen, aineiston laskennallinen laajuus sinänsä ei mielestäni ratkaise sen arvoa, vaan kaikkein merkityksellisintä on se, miten pätevän tulkinnan kykenen tekemään aineistostani, jota joku voisi määrällisillä kriteereillä mitaten pitää suppeana. Aineiston luonne tulisi varmasti harkita toisella tavalla, jos olisin kiinnostunut siitä, mistä ohjelmissa puhutaan. Tällöin olisi tarpeen kerätä mahdollisimman laaja otos erilaisia ohjelmia kultakin puolueelta pitävien johtopäätösten tekemiseksi.

Viimekätinen argumentti puolueohjelmien maaseutudimension tutkimiselle kumpuaa aiemman aihetta käsittelevän tutkimuksen vähyydestä. Maaseutua on tietysti tutkittu

ahkerasti mitä erilaisimmilla tieteenaloilla, mutta puolueohjelmien maaseututematiikkaa ei valtio-opillisesta tai muustakaan näkökulmasta ole juurikaan problematisoitu. On kuitenkin olemassa muutamia aikaisempia tutkimuksia, jotka ainakin jollain tavalla ja tasolla liittyvät omaan työhöni. Hilikka Vihinen on käsitellyt maataloutta ja maatalouspolitiikkaa tekstinäkökulmasta useissa teoksissaan ja artikkeleissaan. Vihisen tutkimuksista olennaisimpana oman työni kannalta pidän hänen tekstintulkintaansa suomalaisesta sotien jälkeisestä, 1960-luvun taitteesta aina 1980-luvun lopulle ulottuvasta maatalouspolitiikasta, missä tutkimuksessa hän täydentää puolueiden ohjelmilla ensisijaisen aineiston muodostavia komiteamietintöjä (Vihinen 1990).

Mikko Valtakari ja Ilkka Mäkihalvari ovat tarkastelleet maaseutua puolueohjelmissa sivuten osittain myös omaa aineistoani. Valtakari (1999) analysoi liseniaatintyössään muutamalla sivulla 1990-luvun puolivälin jälkeistä puolueohjelmamateriaalia lähinnä viitteellisesti ja yhteenvedonomaisesti maaseudun kehittämisen oikeutuksen näkökulmasta pyrkien tunnistamaan puolueiden keskeisiä maaseutupolitiikkalinjauksia sekä näissä ilmeneviä eroja ja yhtäläisyyksiä. Mäkihalvari (2002) puolestaan tutkii opinnäytetyössään maaseudun käsitteellistä monimerkityksisyyttä käyttäen aineistonaan niin hallitus- kuin puolueohjelmiäkin 1970-luvun taitteesta aina vuosituhaten vaihteeseen saakka. Kaiken kaikkiaan näen maaseutua problematisoivalle puolueohjelmatutkimukselle näiden mainittujen ja harvalukuisten esimerkkien perusteella jopa huomattavan paljon tilaa, jota pyrin tällä työlläni omalta osaltani täyttämään.

1.4 Menetelmälliset valinnat sekä tutkimuksen kulku

Etäännyttävä tekstianalyttinen ote osoittautuu mielestäni perustelluksi menetelmälliseksi valinnaksi, kun otan huomioon sekä tutkimusongelmani että aineistoni luonteen. Pääasiallinen ohjelmatekstejä koskeva lähestymistapani on tarkemmin ottaen kuvailtavissa retoriikka-analyysiksi. Retorista metodia hyödyntäviä tutkimuksia on tunnetusti hyvin monen muotoisia. Retoriikka sanana ei siis sinänsä kerro kovin paljon minkään tutkimuksen erityispiirteistä, vaan tarvitaan perusteellisempaa erittelyä. Oman lukutapani lähtökohtana on niin kutsutun uuden retoriikan mukainen näkemys, että argumentoinnin olennainen piirre on pyrkimys yhteisymmärryksen saavuttamiseen tilanteessa, jossa on mahdollista valita useamman kuin yhden vaihtoehdoisen päätelmän tai uskomuksen välillä.

Tulkitsen puolueiden käyttävän retoriikkaa poliittisissa valinnoissaan ja tutkittavanani olevat ohjelmatekstit edelleen puolue toimijoiden politiikan ilmaisimiksi.

Tukeudun ohjelmatekstien analyysissä ensisijaisesti kahden retoriikan teoreetikon, Chaïm Perelmanin ja Kenneth Burken, ajatuksiin. Perelmanin argumentaatioteorian keskeinen kiinnostus kohdistuu niihin retorisiin keinoihin, joilla arvojärjestelmiä puolletaan tai vastustetaan. Perelman jakaa retoriikan maailmaa koskevat esityksensä ensinnäkin yleisön ja retorin välisen suhteen analysoimiseen, toiseksi argumentaatiotilanteessa vallitsevien esisopimusten merkitysten tarkasteluun ja kolmanneksi varsinaisten argumentaatiotekniikoiden erittelyyn. (Perelman 1982) Työni kannalta kaikki mainitut kolme aspektia ovat merkityksellisiä. Niistä muita tärkeämmäksi koen kuitenkin Perelmanin argumentoinnin lähtökohtiin liittyvän esisopimuksen käsitteen (mt., 21-32), koska tarkoitukseni on lukea teksteistä ulos ennen kaikkea sellaisia merkityksiä, jotka eivät ole niissä alleviivaavasti tai ilmeisesti esillä. Analyysilleni hyödylliseksi osoittautuu myös Burken identifikaation käsite. Burken (1969, xiv ja 20-23) mukaan identifikaatio on ihmisten erillisyyttä kompensoivana ja sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta luovana retoriikan väistämätön prosessi. En sovelta Perelmanin ja Burken teorioita työssäni mitenkään ohjelmallisesti, vaan ne toimivat pikemminkin tulkintani apuvälineinä auttaen löytämään tekstiaineistosta asioita, joita ei muutoin välttämättä huomaisi.

Retorisen otteen lisäksi lähestymistavassani on vaikutteita myös diskurssianalyysistä, jos diskursseissa ajatellaan olevan kyse siitä, millä tavoin asioista puhutaan. Hayward R. Alkerin ja David Sylvanin (1994, 7-9) esittämä teesi diskurssista sekä kielellisenä kyvykkyytenä että sosiaalisena ilmiönä on vaikuttanut omaan ajatteluuni. Toisin sanoen miellän kielellisen/retorisen toiminnan sijoittuvan välttämättömän ja mielivaltaisen väliselle laajalle alueelle. Nähdäkseni kielellä vaikuttaminen sisältää merkittäviä vapausasteita, mutta sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna siinä ei toisaalta ole kyse täydellisestä sattumanvaraisuudestaan.

Aineistonluentani on kaksiosainen, joten jaan sen omiin päälukuihinsa (luvut 4 ja 5). Jäsennykseni perustana toimii ohjelmatekstien aikaulottuvuutta koskeva hahmottaminen. Reinhart Koselleckin (1979) mukaan modernia aikaa luonnehtii oleellisella tavalla se, että historia ei tapahdu enää niinkään vain ajassa, vaan ennemminkin ajan välityksellä; ajasta on tullut poliittisen toiminnan instrumentti. Kia Lindroos ja Kari Palonen (2000, 12 ja 15)

taas näkevät, että politiikan ajassa on keskeisesti kyse siitä, että keskenään kamppailevat toimijat käyttävät aikaa poliittisena pelivälineenään: politiikan aikaa määrittää erottamattomalla tavalla sen suhteellisuus. Aineistoni analyysiä mielekkäällä tavalla jaotellakseni tulkitsen ohjelmatekstit lähtökohtaisesti ajalla politikoinniksi. Luvun 4 luennassa keskeistä on tekstien tulkitseminen maaseudun yhteisyyttä rakentamaan pyrkiviksi toimintaympäristömäärittelyiksi. Toisin sanoen luen ohjelmia maaseudun nykyisyydellä ja menneisyydellä politikointina. Luvussa 5 puolestaan rajaudun tarkastelemaan tekstejä siltä kannalta, miten ne konstruoivat maaseudun yhteisyyteen kiinnittyvää muutoksellista tulevaisuusperspektiiviä, eli miten ohjelmat politikoivat maaseudun tulevaisuudella. Haluan tähdentää, että aikaulottuvuuteen liittyvä erotteluni on vain analyttinen, eikä se siis tarkoita, että eri aikatasot olisivat teksteissä jotenkin faktisesti toisistaan irrallisia.

Yksityiskohtaisemmin ilmaisten, kiinnostukseni kohteena luvussa 4 on erityisesti se, miten tekstit erilaisia asioita, tapahtumia ja ilmiöitä merkityksellistämällä, selittämällä, nimeämällä ja määrittelemällä tuottavat maaseudun yhteisyyttä. Nykyisyys ja menneisyys eivät ole nähdäkseni yksinkertaisia tosiasioita, vaan alituisen kamppailun kohteita siinä taistelussa, jossa toimijat pyrkivät muodostamaan mahdollisimman uskottavan todellisuustulkinnan. Luvussa 5 taas tutkin niitä erilaisia argumentoivia perustelu- ja suostuttelustrategioita, joiden avulla tekstit konstituivat tulevaisuusorientoitunutta ja maaseudun yhteisyyden varaan rakentuvaa muutosta. Näen mielenkiintoni keskiössä olevat maaseudun muutoksen retoriset strategiat keinoksi rakentaa tulevaisuutta koskevia odotuksia, missä toiminnassa joitakin todellisuuden puolia halutaan korostaa samaan aikaan, kun joitakin toisia näkökohtia vastaavasti pyritään häivyttämään taka-alalle.

Jotta tutkimusongelman käsittely olisi mielekästä, on mielestäni syytä tukeutua myös jonkinlaiseen hienojakoisempaan temaattiseen jäsennykseen. Siksi jaan kummatkin analyysilukuni edelleen kolmeen osaan. Lukujen sisäisen jaottelun perustaksi olen valinnut Olli Rosenqvistin (2000, 18-19) artikkelissaan esittämän tulkinnan maaseutua koskevan yhteiskuntapoliittisen keskustelun jakautumisesta Suomessa kolmeen diskurssiryppäeseen: 1) aluekehitys- eli kaupunkidiskursseihin, 2) maa- ja metsätaloudiskursseihin sekä 3) maaseutudiskursseihin, joiden vuorovaikutuksen ja keskinäisen kamppailun tuloksena syntyy maaseutua (ja kaupunkia) koskevia erilaisia käsityksiä.

Mainittujen kolmen diskurssin mukainen jäsenys on Rosenqvistin (2004, 17) synteesi hänen löytämistään suomalaisista maaseutua koskevista puhetavoista. Rosenqvist (mt., 16) itse näkee diskurssiteesin sisältävän artikkelinsa tarkoituksiksi etsiä sellaista maaseudun määrittelyä, joka sopisi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkimiseen. Rosenqvistin intentio vuorovaikutuksen tutkijana vaikuttaa siis melko praktiselta — hänen positionsa on paitsi tutkijan, ainakin osittain myös sovellettavissa olevia instrumentteja etsivän kehittäjän. Tämä ei mielestäni ole silti este hyödyntää hänen muotoilemiaan diskursseja omassa teoreettisessa tutkimuksessani. Vaikka itse pitäydyn tekstien maailmassa välttämättä suoraviivaisia toimenpidesuosituksia tai vastaavia, koen Rosenqvistin diskurssityypologian omassa työssäni ennen kaikkea luovaksi mahdollisuudeksi lähentää toisiinsa lähtökohdiltaan hyvinkin erilaisia tutkimusintressejä.

Vaikka tutkimusotteessani on retoriikanäkökulman lisäksi aineksia myös diskurssianalyysistä, näen Rosenqvistin konstruoimat diskurssit työssäni lähinnä keinona tematisoida omaa tutkimusongelmaani mielekkäällä tavalla pienempiin osiin. En kuitenkaan halua jäädä ”valmiiden” diskurssien vangiksi, vaan pidän omaa tekemisen tapaa Rosenqvistin teesin löyhänä sovelluksena. Miellän itseni retoriikka-analyysin tekijäksi kolmen eri diskurssin sisällä, mikä tekee tutkimuksestani luonteeltaan huomattavasti pintapuolista katselmusta, pelkkää erilaisten diskurssien tunnistamista, syvällisemmän. Toisin ilmaisten, diskurssit tarjoavat väljän kehyksen omalle luennalleni, jota pidän otteeltaan perinteistä diskurssianalyysiä pikkutarkempana menetelmänä. Yksi vaihtoehto Rosenqvistin soveltamiselle olisi tietysti ollut oman jäsenyyksen laatiminen aineistosta suoritettujen omien havaintojen pohjalta. Alustavat aineiston lukukerrat kuitenkin puolsivat Rosenqvistin mallin käyttöä, koska hänen muotoilemansa diskurssikokonaisuus nähdäkseni kattaa aineistoni todellisuuden suhteellisen hyvin. Rosenqvistin kolmijako analyysilukujeni jäsenyyksen lähtökohtana antaa minulle mahdollisuuden esittää puheenvuoro siitä, miten puolueiden maaseutuohjelmat suhteutuvat mainittuihin diskursseihin.

Koska haluan työssäni painottaa varsinaista empiiristä aineistoanalyysiäni, olen pyrkinyt tutkimukseni viitekehyksen kirjoittamisessa ytimekkyyteen. Olen punninnut sitä, mikä on oman työni fokuksen kannalta keskeistä, mikä taas toisarvoista ja siten suorittamieni valintojen ulkopuolelle jätettävissä. Tutkimuskirjallisuuslähteitä olisin tietenkin voinut käsitellä paljon laajemmin ja huomattavasti suuremmalla sivumäärällä, mutta olen

kuitenkin sitä mieltä, että oman analyysin tekeminen muodostaa aina tieteellisen tutkimuksen kovan ytimen ja arvioinnin perustavan lähtökohdan.

En ole kokenut tarkoituksenmukaiseksi paneutua työssäni seikkaperäisesti esimerkiksi puolueiden historiallisiin vaiheisiin Suomessa tai kansallisen maaseutupolitiikan tapahtumakronologiaan, vaikka tällaiset aspektit sinänsä epäilemättä hyvin kiinnostavia ovatkin. Jos viitekehys osoittautuu muulle tutkimukselle irralliseksi kehyskertomukseksi, voi tutkijan ajatella suuresti epäonnistuneen aiheensa rajaamisessa. Kuvailevan ”universaalihistorian” kirjoittaminen olisi yksinkertaisesti perusteetonta kuitenkin jo pelkästään ajatellen työni rajallista laajuutta. Pyrin viitekehysluvuissani kuvailevuuden sijasta analyttiseen otteeseen tuomalla omaa tekemisen tapaan mahdollisimman paljon esille muun käsittelyn lomassa. Toisin sanoen, tutkimukseni teoriataustassa ennen kaikkea rakennan, syvennän ja vien eteenpäin omaa tulkintanäkökulmaani ja siihen liittyviä sitoumuksia. Tähtään siihen, että tutkimukseni juoni kehkeytyisi jo teoriataustassa, että työni olisi ennen kaikkea ehyt kokonaisuus, jossa kaikella on tarkoituksensa.

Tämän tutkimuksellisia kiinnekohtiani valaisevan johdatusluvun lopuksi on paikallaan käydä vielä läpi tutkimuksen tulevaa kulkua kursorisesti, jotta työn etenemisestä ja rakenteesta saisi paremman ja jäsenyneemmän kokonaiskuvan. Luvussa 2.1 suuntaan huomioni puolueisiin. Pureudun puolueiden samankaltaistumisesta käytyyn keskusteluun valottamalla muutamien keskeisiksi tulkitseni teoreetikkojen näkemyksiä aiheesta. Luvussa esiin nousevat argumentit toimivat myöhemmin lähtökohtana ja tukena päätösluvussa esittämilleni, puolueiden samankaltaistumista koskeville pohdinnoilleni. Luvussa 2.2 otan tarkasteluun puolueiden ohjelmat ja päädyn tulkitsemaan ne ensisijaisesti puolueiden keinoiksi, teoiksi, joilla muutetaan maailmaa. Valitsemallani positiolla teen eroa konseptioon, jossa ohjelmat nähdään tulevan varalle kirjoitettuinä toimintasuunnitelminä. Tekonäkökulman eksplikointi on perusteltua, koska se on varsinaisen aineistontulkintani kiinteä aspekti.

Tutkimukseni kolmannen luvun rakennan maaseudun ja maaseutupolitiikan teemojen ympärille. Ydinteesi, jonka esitän luvussa 3.1, koskee maaseudun määrittelemistä sosiaalisesti konstruktioksi. Toisin sanoen maaseutu ei tarkoita minulle välttämättömyyttä, vaan valintaa. Tähän liittyen tuon esiin Benedict Andersonin idean kuvitteellisesta yhteisöstä, mitä ajatusta myöhemmin hyödynnän aineistonluennassani. Kokonaisuudessaan

luku antaa käyttöni työkaluja maaseudun tarkastelemiseksi. Luvussa 3.2 problematisoin maaseutupolitiikkaa, koska koen tärkeäksi julkituoda oma tulkintatapani, joka erottuu selkeästi konventionaalisesta instrumentaalisesta toimenpidepolitiikka-näkemyksestä. Johdan maaseutupolitiikan kehittämisparadigman kautta oman perspektiivini, jossa käänän maaseudun kehittämisen maaseudun tuottamiseksi. Omaksumani tuottamisnäkökulma siirtää kiinnostukseni toimintapolitiikan päämääristä ja toteuttamisesta niihin erilaisiin välittömiin tekstuaalisiin keinoihin, joilla maaseutua konstruoidaan.

Varsinaisessa aineistontulkinnassa (luvut 4 ja 5) pyrin soveltamaan mahdollisimman tunnollisesti niitä tutkimusargumentteja, joita olen kolmessa ensimmäisessä luvussa eksplikoinut. Kahden analyysille varatun luvun jälkeen kokoan esille saamani keskeiset tutkimustulokset työni päätäntöluvussa 6, jossa koetan lisäksi edelleen arvioida ja pohtia tutkittavanani olevaa ilmiötä ja sen poliittisuutta laajemmassa kontekstissa.

2 OHJELMAT SIIRTOINA PUOLUEIDEN MUUTTUVASSA PELITILASSA

2.1 Puolueeteoreettisia näkökulmia puolueiden samankaltaistumiseen

Koska puolueen käsitteen etymologia viittaa osaan jostakin suuremmasta kokonaisuudesta, voisi tästä helposti vetää johtopäätöksen, että eri puolueiden välillä vallitsisi ikään kuin luonnonomainen ja alituinen ristiriita. Aikalaiskritiikin kohdistuminen erityisesti puolueiden samankaltaistumiseen kiinnittyi ilmiönä tähän mielenkiintoisella tavalla: puoluetta legitimoivana ideana nähdään tietty erityisyys ja sen julkituonti suhteessa kilpaileviin puolueisiin. Väitetyjä puolueiden yhtäläisyyksiä ei kuitenkaan juuri mitenkään pyritä erittelemään, vaan useimmiten ainoastaan tyydytään asenteelliseen toteamukseen puolueiden ilmeisestä samankaltaisuudesta. Puolueen idean kannalta paradoksaalisen ristiriitainen ja siten mielestäni hyvin vetovoimainen analyysin lähtökohta onkin ryhtyä tarkastelemaan useampaa puoluetta keskittymällä paljon tutkittujen ja selitettyjen erojen ohella eri puolueiden kesken ilmeneviin yhtäläisyyksiin.

Kyösti Pekosen (1997, 19) mukaan puolueiden kokemat muutokset eivät tapahdu irrallaan puolueiden ulkoisesta toimintaympäristöstä, vaan ne ovat kiinteässä yhteydessä puolueiden välttämättömäksi kokemaan sopeutumiseen erilaisiin ulkoisiin muutoksiin. Nähdäkseni puolueiden muutoksissa ei kuitenkaan välttämättä ole kyse vain passiivisesta mukautumisesta. Yksipuolista sopeutumista toivottavampana strategiana puolueiden jatkuvuuden kannalta on pidettävä niiden pyrkimystä vaikuttaa aktiivisesti toimintaympäristöönsä, sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Puolueita analysoitaessa on hyvä pitää mielessä niiden erityinen pelitila. Angelo Panebianco katsoo, että puolueita erottaa muista organisaatioista lähtökohtaisesti se spesifi ympäristö, jossa puolueet operoivat. Toisin sanoen puolueet ovat ainoita organisaatioita, jotka toimivat vaaliareenalla kilpaillen äänistä. (Panebianco 1988, 6)

Otto Kirchheimer (1966) esitti jo 1960-luvulla kuuluisan teesinsä puolueiden vähittäisestä muuttumisesta yleispuolueiksi (*catch-all party*). Yleispuolue ei joukkopuolueen tavoin pyri profiloitumaan jonkin tietyn ja rajatun väestöryhmän edustajaksi ja edunvalvojaksi. Sen sijaan entistä keskeisemmän merkityksen yleispuolueen tavoitteiden kannalta saa nimenomaan vaaliympäristö, jossa puolue välitöntä menestystä tavoitellessaan pyrkii

vetoamaan yhä laajempiin yleisöihin mahdollisimman otollisen kannatuspohjan varmistamiseksi. (ma., 184-185) Olli Rehn tulkitsee politiikan rakennemuutoksen tarkoittavan ennen kaikkea puolueiden muuttumista yhden yhteiskuntaluokan kannatuksen varaan pohjautuvista ja poliittisen ohjelmansa tiettyyn identiteettiin tai intressiin perustavista luokkapuolueista yleispuolueiksi. Yleispuolue on Rehnin mukaan määriteltävissä poliittisen ohjelmansa, kannattajakuntansa rakenteen, tai näiden molempien avulla. (Rehn 1989, 17) Kirchheimerin (1966, 186) mukaan yleispuoluestatusta tavoittelevan puolueen on ensiarvoisen tärkeää pitäytyä ryhmäintressit ylittävissä ja kansallisesti merkittävissä, suurten yhteiskunnallisten päämäärien mukaisissa aiheissa, joiden ei kansalaisia yhdistävinä oleteta synnyttävän merkittävää vastarintaa tai ristiriitoja. Mahdollisia yleispuolueen piirteitä voi nähdäkseni jäljittää ennen muuta pureutumalla puolueiden artikuloimaan poliittiseen kieleen. Kielen välityksellä puolueet ilmaisevat sitoumuksiaan, jotka eivät ole muulle todellisuudelle ulkoisia, vaan päinvastoin erottamaton osa puolueiden maailmaan orientoitumista.

Rehn (1989, 50) näkee valtiopuolueen alkavan kehittyä silloin, kun yleispuolue hioo ohjelmistaan kaikenlaisen ideologisväritteisen ja ryhmäkohtaisen sisällön ja samaan aikaan kansalaisten intressien välittämisen kustannuksella kytkeytyy entistä voimakkaammin osaksi valtiokoneistoa. Pekonen (1995, 31) puolestaan toteaa, että puolueiden vakiintuminen valtiosta enemmän tai vähemmän riippuvaisiksi valtainstituutioiksi merkitsee niiden strategisen aseman ja ohjelmallisen tyylin oleellista muuttumista. Richard S. Katz ja Peter Mair esittävät viimeaikaisen kehityksen Suomessa ja eräissä muissa länsieurooppalaisissa monipuoluedemokratioissa johtaneen puolueiden kartellisoitumiseen. Keskeisenä tässä ilmiössä näyttäytyy kyseisten tutkijoiden mukaan puolueiden voimistunut suuntautuminen kohti valtiota ja pyrkimys keskinäiseen liittoumaan, kartellipuolueeksi (*cartel party*). Kartellissa puolueista tulee valtion agentteja, jotka käyttävät valtion resursseja taatakseen oman kollektiivisen selviytymisensä. (Katz & Mair 1995)

Katz ja Mair katsovat valtion puolueille suomilla tuilla ja avustuksilla sekä puolueiden toimivallan laajuudella olevan kiistämätön yhteys kartellin kehittymiseen. Kartellin muotoutuminen on todennäköisempää niissä poliittisissa kulttuureissa, joita leimaa puolueiden välisen laajan yhteistyön ja konsensushakuisuuden perinne. (Katz & Mair 1995, 16-17) Suomen tapauksessa 1960-luvun lopulla toteutettua puolueiden

virallistamista³, legalisointia, pidetään merkittävänä askeleena puolueiden valtiollistumiskehityksessä ja tärkeänä edellytyksenä kartellipuoluemallin kehittymiselle Suomessa (Aarnio 1998, 58; Aarnio & Pekonen 1999, 191-192).

Katzin ja Mairin kuvaamassa puoluekartellissa politiikan päämäärät menettävät merkitystään politiikan muuttuessa itsessään yhä enemmän kykyä edellyttäväksi professioksi, missä korostuu taito hallita (kartelli)tilannetta. Vaalit näyttäytyvät hillittynä kilpailuna: voitto tai tappio vaaleissa osoittautuu vähemmän merkitykselliseksi puolueen tavoitteiden saavuttamisen kannalta, sillä merkittävät politiikkakamppailut puuttuvat. Toisaalta puolueen pelkän eloonjäämisen suhteen vaaleilla voi olla merkitystä, koska välttämättömät resurssit tulevat enenevässä määrin valtiolta. Puolueet kyllä kilpailevat, mutta tiedostavat samalla jakavansa kilpailijoidensa kanssa yhteisen organisatorisen selviytymisen intressin. (Katz & Mair 1995, 19-20 ja 16)

Eeva Aarnion ja Kyösti Pekosen mukaan puoluekartellille on ominaista siihen kiinteästi liittyvä kaipuu vakauteen ja status quoon, joiden saavuttamiseksi depolitisoitu hillitty kilpailu osoittautuu luontevaksi keinoksi. Tämä voi johtaa suoranaiseen konfliktisten aiheiden välttämiseen tai siihen, että puolueohjelmiin kirjataan vain positiivisia tavoitteita. (Aarnio & Pekonen 1999, 193 ja 196) Katz ja Mair (1995, 22) pitävät yhtenä kartellitilannetta karakterisoivana piirteenä sitä, että puolueiden ohjelmat alkavat muistuttaa yhä enemmän toisiaan. Mielestäni on johdonmukaista ajatella, että ohjelmallinen yhdenmukaisuus ei tällöin rajoitu vain puolueiden periaatetasosiin ohjelmiin. Päinvastoin koen, että samankaltaisuutta on mahdollista löytää yhtä lailla esimerkiksi maaseutua käsittelevistä erityisohjelmista niissä suoritettuja retorisia valintoja huolellisesti analysoimalla ja tulkitsemalla.

2.2 Ohjelmat puolueiden keinoina maailman muuttamiseksi

Pyrkimystä jonkinasteiseen muutokseen voi pitää yhtenä luontevimmista motiiveista paitsi useimpien modernien puolueiden synnylle myös puolueissa ajan mittaan vakiintuneelle ohjelmankirjoitukselle⁴. Kari Palosen (1992, 370) mukaan ohjelmatekstien kirjoittamisen,

---

3 Puolueiden virallistamisprosessin voidaan Suomessa katsoa käsittävän kolme toisiinsa läheisesti liittyvää päätöstä ja lakia: puoluetuki vuodesta 1967, puoluelaki (1969) ja laki kansanedustajain vaaleista (1969).

4 Ohjelmankirjoituksen vaiheista sekä ohjelman aseman muutoksista Suomessa ks. Aarnio 1998, 54-60.

hyväksymisen, lukemisen ja arvioinnin suhteen on olennaisen tärkeää tiedostaa puolueiden poliittinen konteksti: ohjelmat kirjoitetaan puolueiden pelikentässä kilpailemaan toisten puolueiden tekstejä vastaan. Ohjelmankirjoitusta voikin pitää aidosti kontingenttina toimintana. Puolueiden ongelmana ei ole vain se, mistä ja miten ylipäättään sanotaan jotain, vaan myös, ja ehkä vielä edellistäkin aspektia polttavammin se, millaisia yleisöjä pyritään tavoittelemaan. Erilaiset yleisöt näyttäytyvät sekä retorisen vaikuttamisen ikaikaisena dilemmana että toisaalta myös siihen sisältyvänä valtavana mahdollisuutena. Siten ei ole ollenkaan yhdentekevää, halutaanko argumentaatiossa vedota johonkin tiettyyn suppeaan erityisyleisöön vai kenties universaalisemmin peräti ”koko ihmiskuntaan”.

Kun ohjelma tulkitaan valmiin tekstin ohella prosessiksi, puolueohjelman käsitteen tyhjentävä määrittely on mahdotonta, sillä ohjelmakonseptiot ovat tilanteesta, puolueesta ja toimijoista riippuvaisia — puolueohjelman käsite on liikkeessä oleva erilaisten tulkintojen ja odotusten kerrostuma (Aarnio 1998). Tässä työssä rajaudun kuitenkin toimintatilanteen mukaisen näkökulman sijaan tarkastelemaan valmiita ohjelmatekstejä. Perinteisessä katsantokannassa puolueiden ohjelmia on tapana kategorisoida erilaisiin luokkiin. Tällöin puhutaan esimerkiksi periaatetasoisista⁵, tavoite- tai erityisohjelmista.

Traditionaalisissa määrittelyissä periaateohjelman korostetaan olevan aina ylimmän puolue-elimen hyväksymä, sisältävän kuvauksen puolueesta, sen poliittisesta asemasta ja suhteesta muihin puolueisiin sekä tuovan esiin puolueen perustavoitteita (esim. Aarnio 1998, 14; Borg 1995, 10). Abstraktisemmin ilmaistuna periaateohjelman voi katsoa luovan puoluetta kollektiivisubjektina (Mickelsson 1999, 21-22). Tavoiteohjelmien sekä näitä suppeampien erityisohjelmien puolestaan luonnehditaan sisältävän käytännöllispoliittisia päämääränasetteluja ja konkreettisia toimintaohjeita (esim. Latva-Äijö 1983, 5). Ohjelmien funktionalistinen jaottelu ikään kuin erikseen ideologisiin ja pragmaattisiin, periaatteellisiin ja tavoitteellisiin, on nähdäkseni tekstinäkökulmasta katsottuna kuitenkin tarpeetonta, koska viime kädessä kaikki ohjelmat voidaan tulkita erilaisia valintoja sisältäviksi teoiksi. Ohjelmien mahdollinen keskinäinen yhteismitattomuus on ylitettävissä tulkitsemalla ohjelmat tiettyyn kontekstiin sidotuiksi itsenäisiksi teksteiksi.

Periaateohjelmien kronologiasta ja muutosaloista Suomessa ks. Borg 1995, 9-14.

⁵ Puolueen ”perustavaan” (eli lainsäädännön edellyttämään) ohjelmaan viitattaessa on Suomessa käytetty vaihtelevasti periaate-, yleis- ja puolueohjelman termejä.

Periaateohjelmaa (puolueohjelmaa) on tavallisesti pidetty, ja pidetään ehkä edelleenkin yhtenä puolueen ilmeisistä tunnusmerkeistä. Tällaisessa ajattelutavassa ohjelman puuttuminen johtaa varsin ongelmalliseen tilanteeseen: koko puolueen idea kyseenalaistuu merkittäväällä tavalla. Kyösti Pekosen mukaan puolueohjelmat voidaan tulkita puolueiden symboleiksi. Ollakseen puolue täytyy puolueen olla jonkinlainen yhteisö ja puolueohjelma koko puolueyhteisöön viittaavana on yksi keino luoda ja vahvistaa niitä yhteisiä asioita, joita puolue yhteisönä edellyttää. (Pekonen 1995, 27-28) Ohjelmankirjoitus on tapa ylläpitää puolueen identiteettiä (Rautniemi 1991, 6). Mielestäni ei ole kuitenkaan syytä ajatella, että periaatteelliseksi nimetty ohjelma olisi muita ohjelmia arvokkaampi. Ohjelmakirjallisuus kokonaisuudessaan on puolueen tuottamaa tulkintaa ja kuvausta todellisuudesta. Erilaisia ohjelmia (alle)kirjoittamalla sitoudutaan tiettyihin tapoihin hahmottaa maailmaa erotuksena toisenlaisiin ja vaihtoehtoisiin tulkintoihin.

Vaikka ei millään lailla kiistettäisikään ohjelmien merkityksellistä asemaa itse puolueille, on vaikea ohittaa kysymystä ohjelmiin erityisesti kansalaismielipiteessä kohdistuneesta arvostelusta. Ohjelmia vastaan suunnatun kritiikin koetaan liittyvän siihen, että ohjelmia tarkastellaan helposti tosina kertomuksina puolueen pyrkimyksistä; ohjelmia on pidetty sinänsä toteutettavina, ja koska niitä ei ole toteutettu, niitä ei ole pidetty tosina, mikä taas on synnyttänyt aliarvostusta ja pettymystä puolueita ja niiden ohjelmia kohtaan (Pekonen 1995, 24; Rautniemi 1991, 5). Eeva Aarnion mukaan näkemys ohjelmien hyödyttömyydestä käytännön politiikalle kumpuaa siitä ristiriitaisesta asetelmasta, että puolueita erottelevat suuret kysymykset ovat hävinneet ohjelmista, kun ohjelmilta samaan aikaan etymologiansa mukaisesti usein edelleen odotetaan toiminnan ohjeen roolia. Tällaisessa konseptiossa ohjelma saa merkityksensä ennen kaikkea instrumenttina, jonka on määrä suunnata puolueen toimintaa. (Aarnio 1998, 10 ja 21)

Pekonen pohtii, että ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista asettaa ohjelmia vastakkain niiden toteuttamisen kanssa. Ohjelmien merkitys voi tällöin supistua yhteen tehtävään, ohjenuoriksi, eikä samalla ehkä havaita ohjelmien voivan sisältää tärkeämpiäkin merkityksiä. (Pekonen 1995, 26) Tekstin ja teon asettaminen tiukasti erilleen toisistaan ei oman näkemyksenikään mukaan ole mielekästä, koska tällöin ohjelmat latistuvat hyvin yksiulotteisiksi ja ohjelmiin sisältyvän suhteellisuuden ja pelivaran mahdollisuus peittyä. Aarnio (1998, 21) ehdottaa, että välineellisen ohjelmakäsityksen sijaan toisenlainen vaihtoehto lähestyä ohjelmia on nähdä ne toiminnaksi, tekstilajiksi, jonka kautta tulkitaan

aikakauden poliittista kulttuuria. Kun ohjelmateksti tulkitaan itsessään teoksi, muuttuu se tutkimuksellisessakin mielessä huomattavasti kiinnostavammaksi.

Instrumentaalinen ohjelmanäkökulma taas ei vaikuta politologisesti kovinkaan hedelmälliseltä. On esimerkiksi hyvin vaikea tehdä yksiselitteisiä päätelmiä siitä, onko jokin puolue toteuttanut tai ollut toteuttamatta jossakin ohjelmassaan julistamaansa tiettyä abstraktiota, kuten vaikkapa alueellista tasa-arvoa. Sen sijaan paljon houkuttelevampaa on tarkastella ohjelmatekstejä itsessään siirtoina puolueiden välisessä kamppailussa. Syventymällä tekstien merkitysjäsentyneisyyteen voi niistä löytää paljon mielenkiintoisia osoituksia puolueellisesta kirjoittamisesta. Ohjelman aikaansaama muutos ei siis käsittääkseni viittaa niinkään johonkin ohjelman ulkopuoliseen todellisuuteen. Päinvastoin, muutoksessa on kyse ennen kaikkea siitä, miten itse ohjelmateksti erilaisia toisin sanomisen mahdollisuuksia sisältävänä tekona väistämättä liikuttaa yleisön maailman käsittämisen tapoja tiettyyn, vaikka ei läheskään aina yksiselitteiseen, suuntaan.

3 MAASEUTU TEKSTINÄ

3.1 Maaseutukäsitteen moninaisuus ja kuvitteellisen yhteisön idea

Todellisuutta jäsennetään ja hallitaan keskeisesti erilaisten käsitteiden avulla. Nähdäkseni maaseutu, kuten luokka ja sukupuoli, edustaa yhtä kaikkein latautuneimmista termeistä. Historiallisesti katsottuna vaikutusvaltaisin tapa käsitteellistää maaseutua lienee ollut maaseudun samastaminen tiettyyn maantieteelliseen tilaan. Esimerkiksi maantieteen tieteenalalla konventionaalinen näkökulma on ymmärtänyt maaseudun — ja kaupungin — useimmiten spatiaaliseksi, alueelliseksi tai territoriaalseksi käsitteeksi (Rosenqvist 2003, 3). Mikko Valtakarin mukaan maaseudun kehittämissä politiikan perspektiivissä maaseutu merkitsee tavallisesti tiettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden kohdealuetta. Toimintapolitiikan objektina maaseutu rajataan hallinnon käyttämien aluejakojen, yleensä kunta- tai seutukuntajakoon perustuvien luokitusten, mukaisesti. (Valtakari 1999, 73) Hallinto pyrkii siis liittämään maaseudun kiinteästi tilallisuuden ideaan, jossa maaseutu ja kaupunki esiintyvät toinen toistensa selvinä viittauspisteinä ja vertailukohtina.

Nopeasti ajateltuna tilaan palautettavissa olevat maaseudun määritelmät vaikuttavat varsin luonteeltaan: maaseutu näyttää niissä tavallaan kiistämättömänä ja spesifit rajat omaavana tosiasiana. Kriittisen tarkastelukulman aikaansaamiseksi erilaiset alueelliset jaottelut ja nimeämiset tulisi kuitenkin nähdä toimijoiden välisenä kamppailuna ja legitiimiyden tavoitteluna, mihin toimintaan liittyy erottamattomasti myös toisen toimimisen mahdollisuus. Erilaiset konseptit ovat aidosti poliittisia, koska ne vaikuttavat merkittäväällä tavalla siihen, miten sosiaalinen todellisuus ylipäätään ajassa hahmotetaan. Maaseudun alueellisen mieltämisen voisi kiteyttää Andy C. Prattin (1996, 70) esittämään ajatukseen maaseudun empiristis-rationalistisesta tulkinnasta, jolle on ominaista oletus siitä, että maaseutu on olemassa tietynlaisena absoluuttina, jolle luodaan spatiaaliset rajat erilaisten indikaattorien avulla.

Toisenlainen maaseudun tulkintatapa on Prattin mukaan väljästi ilmaisten 'kulttuurinen'. Tällöin maaseudun koetaan essentialistisessä hengessä omaavan jonkinlaisen vakiintuneen identiteetin tai olemuksen. (Pratt 1996, 70) Yhteiskuntateorioissa maaseutu on perinteisesti käsitteellistetty vastaterminään pidetyn kaupungin kautta. Aikoinaan jo sosiologian

klassikot Ferdinand Tönniesin johdolla halusivat vetää yksiselitteisen rajan maaseudun ja kaupungin välille toisistaan poikkeavina kollektiiveina. Maaseutu määrittyikin kulttuurisessa katsannossa ennen muuta maaseutuväestöksi, eräänlaiseksi ”tosi yhteisöksi”, lähtökohtaisena erotuksena ”yksilöllisyyttä” ilmentäviin kaupunkeihin. Kaupunki vaikuttaa maaseudun kiertämättömältä referentiltä, joka mahdollistaa maaseudun eksistoinnin. Kaupunkiaspektin lisäksi yksi keskeisimmistä maaseutua identifioineista valtavirtaisista kulttuurisista piirteistä on ollut maaseudun näkeminen kiinteässä suhteessa maatalouteen: ruraali on kulttuurisissa jäsenyksissä yhä uudestaan haluttu sitoa agraariseen. Harvoin tullaan pohtineeksi sitä, että kaupungin tai maatalouden eksplikoinnit maaseudusta puhuttaessa eivät ole pakkoja, vaan pikemminkin hegemonisen aseman maaseudun määrittelyssä saavuttaneita strategisia valintoja.

Viime aikoina maaseudun ja kaupungin todellisuutta on sekä alueellisessa että kulttuurisessa positiossa haluttu suhteellistaa. Toisin sanoen ehdottoman dikotomian, binaaristen totuuksien, sijasta on korostettu ajatusta liukuvasta jatkumosta, jossa erilaiset maaseudun ja kaupungin välimuodotkin voivat tulla kysymykseen. Maaseudun olemassaoloa ei silti tällöinkään oikeastaan altisteta kyseenalaistamisen mahdollisuudelle, vaan suhteellisuutta painottavien määritelmienkin mukaan on joka tapauksessa osoitettavissa vähintään tiettyä maaseutumaisuutta erotuksena tästä poikkeavaan tiettyyn kaupunkimaisuuteen. Perusteettoman yksinkertaistamisen ongelma, se että maaseutua ei suostuta näkemään laajemmin kuin ainoastaan kaupunkirelaationsa välityksellä, säilyy tällaisessa suhteellisuutta tähdentävässä näkökulmassakin hyvin ilmeisenä.

Edellä tarkastelemani, maaseutua huomattavan yksiulotteisesti ja annettuina otetuin keinoin tulkitsevat esimerkit eivät nähdäkseni ole ainoa mahdollisuus maaseudun hahmottamiseksi. Päinvastoin, pidän maaseutua lähtökohtaisesti erittäin moniulotteisena ja monitulkintaisena käsitteenä. Samansuuntaisesti Jukka Oksa ja Pertti Rannikko (1995, 2) päätyvät esittämään, että maaseudun yksiselitteinen määrittelemine on mahdotonta. Maaseutu voidaan nähdä esimerkiksi kulttuurihistoriallisesti muotoutuvana käsitteenä, joka on jatkuvien kertomuksissa ja mielikuvissa tapahtuvien uudelleenmäärittelyjen alainen (Hyyryläinen 1996, 183). Mikko Lehtosen (2004, 65-66) mukaan maaseutu vaikuttaa nykyisessä ajassa kohtalaisen ambivalentilta: maaseutu voi todellistua niin utooppisena idyllinä kuin dystooppisena takapajuisuutenakin. Näyttää siis siltä, että toisistaan huomattavastikin poikkeavilla maaseudun merkityksillä pelaaminen on mahdollista, mikä

tekee maaseudusta politologisesti yhä mielenkiintoisemman.

Jotta maaseutu tutkimusaiheena olisi syventymisen arvoinen, on siihen mielestäni paikallaan ottaa tiettyä tervettä etäisyyttä. Koen tässä työssäni tarpeelliseksi tulkita maaseutu sosiaalisesti konstruktioksi, koska näkemykseni mukaan maaseutu on todellinen nimenomaan siksi, että se kuvitellaan sellaiseksi. Toisin sanoen maaseutu ei edusta minulle minkäänlaista luonnonvälttämättömyyttä. Olli Rosenqvist (2003, 3) ehdottaa, että tavanomaisten spatiaalisuuteen kiinnittyvien näkemysten asemesta maaseutu (ja kaupunki) voidaan hahmottaa tilasta suhteellisen irrallaan olevaksi henkiseksi, symboliseksi tai peräti vertauskuvalliseksi rakennelmaksi. Rosenqvistin (2004, 39) oma menetelmällinen ratkaisu on lähestyä maaseutua yhtäältä alueena ja toisaalta puhuntana/tekstinä. Kieltä problematisoiva politiikan tutkimus (johon katson pitkälti identifioituvani) ei kuitenkaan nähdäkseni tarvitse tällaista jaottelua, koska politiologiassa ei tehdä eroa kielen ja jonkin kielenulkoisen todellisuuden välillä. Alueeksi mielletty maaseutukin on viime kädessä yhdenlainen maaseudun konstruktio, teksti maaseudusta, siinä missä erilaiset maaseutudiskurssitkin.

Sosiaalisen konstruktion näkökulma avaa tilaisuuden lähestyä maaseutua esimerkiksi tietynlaisena yhteisörakennelmana. Tällainen yhteisö ei kuitenkaan ole millään lailla luonnollinen, vaan nimenomaan kuvitteellinen, kielen kautta todellistuva. Benedict Andersonin (1991) teoksessaan *Imagined Communities* esittämän keskeisen väitteen mukaan kansakunnat ovat kuvitteellisia yhteisöjä. Anderson näkee kansakunnan kuvitteellisuuden perustuvan siihen, että sen jäsenet eivät tunne suurinta osaa muista kansakuntansa jäsenistä. Yhteenkuuluvuuden tunnetta on välttämätöntä jatkuvasti tuottaa ja uusintaa, jotta kansakunnan olemassaolo ei kyseenalaistuisi. Kansakunta kuvitteellisena yhteisönä elää toisin sanoen vain niin kauan kuin sen jäsenet yhteisten kertomusten ja symbolien tukemana kokevat olevansa tämän yhteisön jäseniä. (mt., 5-7)

Näkemykseni mukaan kuvitteellisen yhteisön ajatusta voidaan kansakuntien ohella soveltaa myös maaseutuun. Koska väitän, että maaseudun olemassaolossa ei ole kysymys pakosta, alkaa maaseutu vaikuttaa valitsemastani perspektiivistä tarkasteltuna ennen kaikkea yhdeltä vaihtoehdoiselta todellisuuden retoriselta haltuunotolta. Kuvitteellisen yhteisön tukintaparadigman myötä mielenkiintoni keskiössä ei ole niinkään kysymys siitä, mitä maaseutu ”oikeasti” on. Sen sijaan haluan ennemminkin syventyä siihen, miten

maaseudun kuvitteellisena pitämäni yhteisyys ja siihen kytkeytyvä muutos puolueiden maaseutuohjelmissa tuotetaan sekä saadaan näyttämään todelliselta ja siten uskottavalta.

3.2 Kehittämisestä tuottamiseen: maaseutupolitiikan vaihtoehtoinen tulkinta

Kansallisvaltio osoittautuu tämän tästä ajatteluumme voimakkaasti kehystäväksi reunaehdoksi, ja myös maaseutupolitiikka hahmotetaan taajaan tätä taustaa vasten. Mikko Valtakarinen (1999, 35) mukaan Suomelle on ollut leimallista, että maaseudun kehitystä on säännelty ja ohjattu voimakkaasti valtiovallan toimesta. Petri Ruuskanen (1999, 9-10) toteaa, että suomalaisen maaseutupolitiikan pitkä linja on kokonaisuudessaan kiinnittynyt erottamattomasti erilaisiin valtiollisiin prosesseihin ja projekteihin. Matti Sippola (1991, 4) jakaa suomalaisen maaseutupolitiikan 1900-luvun puolivälistä lähtien kolmeen jaksoon: 1) asutus- ja maatalouspolitiikan vaiheeseen, 2) sektoripolitiikan vaiheeseen ja 3) varsinaisen maaseutupolitiikan vaiheeseen 1980-luvun lopulta lähtien. Monet muutkin tutkijat paikantavat varsinaisen maaseutupolitiikan alkupisteen 1980-luvulle (esim. Uusitalo 1998, 59; Valtakari 1999, 38)⁶. Ruuskanen tekee eron vanhan ja uuden maaseutupolitiikan välille. Uudella maaseutupolitiikalla hän viittaa 1990-luvun taitteesta voimistuneeseen hallinnon pyrkimykseen luoda erityisen institutionaalisen maaseutupolitiikan muotoilemisen ja vakiinnuttamisen kautta ajallinen katkos suhteessa tätä edeltävään aikaan, vanhaan maaseutupolitiikkaan, jonka ”vanhana” nähtiin edustavan menneisyyttä. (Ruuskanen 1999, 9-12)

Kaiken kaikkiaan edellä olevat maaseutupolitiikan tutkijoiden tutkimuskohteestaan suorittamat analyysit kuvastavat verrattoman vahvasti sitä mielestäni varsin arveluttavaa piirrettä, että maaseutupolitiikassa toimijan paikka pyritään usein varaamaan lähinnä vain kansallisvaltiolle. Maaseutupolitiikka nähdään toisin sanoen helposti jonkinlaiseksi sektoriksi, jonka hoitaminen kuuluu valtioneuvoston vastuulle. Samaisissa määritelmissä hämärretään ovelasti myös maaseutupolitiikan kiistatonta historiallista aspektia. Tulkinnoista saa sellaisen kuvan, että maaseutupolitiikka on ajassa erottamattomasti sidoksissa kansallisvaltion olemassaoloon. Itse olen kuitenkin sitä mieltä, että maaseudulla on politikoitu niin kauan kuin maaseutu käsitteenä ja käsityksenä on ollut erotettavissa osana ihmisten maailmaan orientoitumista. Tämä on ollut ainakin periaatteessa

---

⁶ Maaseutupolitiikan institutionalisoitumisen vaiheista ks. esim. Uusitalo 1998, 58-70; Valtakari 1999, 35-47.

riippumatonta kulloisistakin poliittisista hallintatavoista. Maaseutupolitiikka, tai ehkä oikeammin maaseudun politiikka, ei siis edellytä valtioinstituutiota ollakseen tutkimuksellisessa mielessä mielenkiintoista.

Kansallisvaltiotoimijan ylitsevuotava korostaminen maaseutupolitiikassa saa ainakin minut pohtimaan sitä, miten maaseutupolitiikan oikein voisi nähdä toisin. Hilkka Vihisen (2003, 60) mukaan puhe maaseutupolitiikasta on paljolti ollut puhetta maaseutuun kohdistuvista toimintapolitiikoista, mikä on ollut omiaan korostamaan maaseutupolitiikan instrumentaalisuutta. Yksi keino problematisoida konventionaalisen näkökulman mukaisia linjauksia, toimenpidekokonaisuuksia ja politiikkavälineitä on tarttua maaseudun kehittämisen käsitteeseen, jota usein pidetään maaseutupolitiikalle synonyymisenä. Eero Uusitalo (1998, 30) määrittelee maaseudun kehittämisen ”kaikeksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on maaseudun elinolojen parantaminen”. Tämä määritelmä on etäisyyttä hakevan tutkimusotteeni kannalta jo hieman parempi, sillä siinä maaseudun kehittämistä ei ainakaan yksisilmäisen sovinnaisesti lokeroida vain hallinnon sisälle ja kansalliseen toimenpidepolitiikkaan, vaan myös muiden toimijoiden, kuten puolueiden, toimijuuden mahdollisuus sallitaan. Itse kehittämisen ajatus jää silti Uusitalollakin mielestäni kovin ongelmalliseksi erityisesti siksi, että maaseutu näyttäytyy hänen määritelmässään depoliittisena objektina, jonkinlaisena kaiken kiistanalaisuuden ulkopuolisena tosiolevana. Minulle maaseudusta puhuminen on kuitenkin aina loppujen lopuksi valintatilanne.

Tulkitsen tutkimusaineistoni, ohjelmatekstit, maaseudun kehittämisteksteiksi. Kehittämisen ajatuskonstruktioon liittyy tavallaan sisäänrakennettuna voimakkaan ehdollistava normatiivinen elementti: kehittämistä ei oikein sovi haastaa, koska kehittäminen on myönteisten konnotaatioidensa nojalla aivan kuin väistämättä toimintaa hyvinvoinnin edistämiseksi. Siten esimerkiksi Valtakarin (1999, 98) toteamus, että maaseudun elävänä säilyttäminen on laajasti hyväksytty tavoite, ei tunnu kovinkaan yllättävältä. Valtakarin ajatuksessa on kuitenkin erityisen huomionarvoista siitä heijastuva kehittämisen yleinen puhetapa, joka pyrkii suoraviivaisesti siirtämään huomion toiminnan keinoista toiminnan päämääriin. Toisin ilmaistuna, kehittäminen alkaa herkästi vaikuttaa neutraalilta välineeltä yhteisten asioiden suunnitelmalliseksi hoitamiseksi. Temporaaaliselta kannalta tulevaisuus näyttäytyy kehittämisparadigmassa toivottavana horisonttina, jota nykyisyydestä voidaan lähestyä sitoutumalla tiettyihin ennalta suoritettuihin linjanvetoihin.

Kun puolestaan keinot nostetaan toiminnan keskiöön, alkaa maaseudun kehittäminen näyttää aivan toisenlaiselta ilmiöltä. Keinojen tulkitseminen poliittiseksi tuo esiin kehittämistä kamppailuna painottavan konfliktisuusaspektin, joka relativoi olennaisesti myös toiminnan päämääriä. Huolimatta taajaan toistamastaan aristotelisestä yleishyvän retoriikasta kehittäminen(kin) on lopulta valintaa useiden mahdollisten vaihtoehtojen välillä. Tässä kamppailussa erilaiset tarpeet, arvot ja intressit kohtaavat kielen areenalla. Maaseudun kehittämisen sijaan on siten mielestäni oikeutetumpaa puhua maaseudun tuottamisesta. Tulkitsen maaseudun poliittisen toiminnan tulokseksi, en joksikin havainnoimista odottavaksi todellisuuden valmiiksi rakenneosaksi.

Kyösti Pekonen (1995, 24-25) näkee ohjelmallisia ryntäyksiä tapahtuvan puolueissa varsinkin poliittisissa murros- ja kriisitilanteissa, kun vanha tapa tulkita asioita ei enää toimi, ja kun poliittisen tilanteen ja oman roolin määrittely koetaan välttämättömäksi. Ohjelma-aineistoani lyhyelle aikajänteelle sijoittuvana tekstien joukkona olisi tässä mielessä mahdollista pitää jonkinlaisena maaseutua koskettavan murroksen tai kriisin ratkaisuyrityksenä. Toisaalta tekstejä voisi niin ikään pitää vastaansanomattomana osoituksena puolueiden välttämättömyydestä ”päivittää” maaseutua koskevia ohjelmallisia linjauksiaan. Tällaisten pintapuolisten tulkintojen heikkous piilee kuitenkin siinä, että niissä ohjelmat teksteinä pitkälti ohitetaan. Toisin sanoen tarkkaavaisuuden painopiste suunnataan tekstien sijasta johonkin määrittelemättömään tekstien ”ulkopuoliseen” todellisuuteen, jonka kontekstissa ohjelmien toteutumista ja toteuttamista arvioidaan.

Mielestäni painokkaiden, esimerkiksi juuri kriisiä tai murrosta koskevien väitteiden esittäminen puolueohjelmien yhteydessä on oikeutettua vasta syväluotaavan analyysin pohjalta. Koen, että erilaisia rakenteita ymmärtääkseen on syytä ensiksi kunnolla perehtyä rakenteellisiksi miellettyjä tekijöitä tosiasiallisesti konstituivaan ja uusintavaan moninaiseen toimijuuteen. Maaseudun yhteisyyden ja siihen kytkeytyvän muutosperspektiivin rakentaminen tarjoavat minulle tutkijana punaisen langan, jonka avulla pyrin seuraavaksi avaamaan ohjelmatekstejä poliittisesti toimimisena.

4 MAASEUDUN YHTEISYYS TOIMINTAYMPÄRISTÖMÄÄRITTELYISSÄ

Edeltävissä luvuissa olen pyrkinyt julkituomaan omaa ajattelua ja avaamaan työhöni liittyviä sitoumuksia. Nyt siirryn varsinaisen aineistoni seikkaperäiseen tarkasteluun. Tässä ja seuraavassa luvussa lähtökohtanani on tulkita maaseutuohjelmat teksteiksi, ei niinkään kokoelmaksi kannanottoja. Toisin sanoen koetan lukea ohjelmia pyrkien tunnistamaan niissä tehtyjä valintoja. Lukutavalleni olennaisena ei näyttäyty tekstien ilmeinen sisältö, vaan olen ensisijaisesti kiinnostunut argumentaation lähtökohdista, taustasitoumuksista, joita puolueiden puheen alta on osoitettavissa. Julkilausumattomat esisopimukset ovat luentani kiinnekohtia, joiden kautta hahmotan retoriikan muita ulottuvuuksia; puhujan ja yleisön välisen suhteen muotoutumista sekä varsinaisia argumentaatiotekniikoita.

Maaseudun yhteisyyden tuottamista koskevan erittelyni olen tässä luvussa jakanut temaattisesti kolmeen osaan aiemmin esittelemääni Olli Rosenqvistin diskurssitytologiaa väljästi seurailleen. Ensimmäisessä osassa keskityn erityisesti siihen, miten maaseudun yhteisyys konstruoidaan puolueiden aluekehityspuheessa. Keskiöön kohoaa toisin sanoen maaseudun identifioituminen suhteessa siihen (tilaan), mikä ei ole maaseutua. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan sitä, miten maa- ja metsätaloutta merkityksellistetään sekä niiden omista lähtökohdista että edelleen tietyssä suhteessa maaseutuun. Kolmanneksi syvennyn vielä siihen, miten itse maaseutu-oliota teksteissä rakennetaan: millaisten ominaisuuksien varaan maaseudun kuvitteellinen yhteisyys muotoutuu.

4.1 Maaseutu, kaupunki ja alueet: poikkeavuus vai täydentävyys?

Jos puolueohjelmien kirjoittamista ruokkivana sytykkeenä todella pidetään reagoimista jonkinlaiseen kriisiin, näyttäisi Vihreän liiton vuoden 1997 maaseutuohjelma tässä suhteessa lähes oppikirjaesimerkiltä. Maaseudun kehitysongelmien tausta paikannetaan kyseisessä ohjelmassa pitkälle historiaan:

Viimeisten sadan vuoden ajan maaseutu on jatkuvasti ollut polttava poliittinen kysymys. Sen keskeinen kehitysongelma on ollut jo viime vuosisadan puolelta suhteellisen liikaväestön ongelma - alityöllisyys. Viime vuosisadan lopulla se ilmeni tilattoman väestön ongelmana, jota ratkaistiin vuosina 1918-45 suurten maareformien avulla. 1960-luvun murroksessa alityöllisyys ilmeni tuottavuuden nousun aiheuttamana toimeentulo-ongelmana, jonka seurauksena oli maaltapako, niin kutsuttu Suuri Muutto.

Työttömyys on maaseudulla jälleen paha ongelma. (Vihr 1997, 5)

Olennaiseksi seikaksi nousee pitkäaikaisen ja sitkeän ongelman olemassaolo. Probleeman konstruoiminen suhteelliseksi liikaväestöksi ja alityöllisyydeksi saa historiallisen kehityksen näyttämään ikään kuin vastustamattomalta voimalta, jonka etenemiseen maaseutu on ollut kutakuinkin syyntakeeton. Vaikeuksien alkujuurit paikantuvat toisin sanoen toisaalle kuin itse maaseutuun. Maaseudun menneisyydelle ja nykyisyydelle annetaan kurjistumiskertomuksen muoto. Maaseutu on kulkenut uhrina — itsestään riippumatta ja tahtomattaan — vaikeudesta toiseen ja jäänyt aina loppujen lopuksi selviytymään oman onnensa nojaan. Määrittelemällä alityöllisyys maaseudulle yhteiseksi kysymykseksi saadaan maaseutu näyttämään kiinteän kollektiiviselta rakennelmalta. Vaikka maaseudun historia on ollut suurelta osin kielteisesti väritynyttä, on ongelma aikojen kuluessa toisaalta myös yhdistänyt Suomen maaseutua ollen siten olemuksellinen maaseudun yhteisyyttä ilmentävä piirre.

Maaseudun yhteisyyttä suhteessa muuhun todellisuuteen luo myös Keskusta todetessaan, että ”[m]aaseutu ei ole kaupungin vastakohta, mutta se on erilainen” (Kesk 2002, 2). Maaseudulle muotoillaan näin erityinen ja omaleimainen identiteetti suhteessa kaupunkiin. Kun vastakohtaisuus kaupunkiin kielletään, tehdään tyhjäksi myös oikeutus yksipuoliseen laskennallisuuteen perustuvaan vertailuun. Toisin sanoen, maaseutu on legitiimisti olemassa nimenomaan omana itsenään, eikä minään kaupunkien taakse putoavana jäännöskategoriana. Keskustan ilmaisu ”maaseutukin on erilaista etelässä, pohjoisessa, idässä ja lännessä” (mt., 2) korostaa maaseudun monimuotoisuutta. Erilaiset maaseudut ja maaseutualueet omaavat siis jonkin kokoavan ominaisuuden, joka yhdistää niitä, ja joka samalla mahdollistaa kokonaisuuden haltuunoton yhden maaseudun käsitteen avulla. Ilmansuunnat voidaan nähdä myös laajempina metaforisina viittauksina Suomeen erilaisine maaseutuineen. Tämä puolestaan konstituoii maaseudusta kansakuntaan ja kansallisvaltioon kiinnittyvän laajan yhteisön, johon lukuisat toisilleen tuntemattomat suomalaiset niin Uudellamaalla kuin vaikkapa Lapissakin voivat tuntea erottamattomasti kuuluvansa.

Keskusta jatkaa kuvaustaan pohtien, että maaseutu on helppo mieltää joksikin erilliseksi tai muualla sijaitsevaksi sekä edelleen muistuttaen, että ”[j]oku voi ajatella, että ne resurssit ja rahat, joita maaseutu saa, ovat muualta pois” (Kesk 2002, 2). Lausuma on tulkittavissa yritykseksi synnyttää sovittelevaa yhteisymmärrystä maaseudun puolesta. Keskusta

myöntää, että kaikki eivät suinkaan ole maaseudun vankkumattomia kannattajia, mutta toisaalta epäilijöiden joukko näyttää yhtä kaikki melko marginaaliselta. Vähintäänkin selvä enemmistö suomalaisista ymmärtää, että maaseudun kehittäminen ei ole nollasummapeliä. Päinvastoin, maaseutu näyttäytyy kansallisena rikkautena, josta on yhteistuumin huolehdittava. Tulkintaa tehostetaan entisestään sijoittamalla kirjoittava subjekti asiayhteyteen: ”[m]e näemme asian osana yhteiskunnan kokonaisuutta” (mt., 2). Keskustasiis asemoi itsensä maaseudun yhteisen rintaman taakse. Samalla annetaan ymmärtää, että kaikki muut eivät ole joko tarpeeksi tai lainkaan sitoutuneet yhteiskunnan kokonaisedun mukaiseen ajatteluun, jossa maaseudun oikeutus tunnustetaan itsestään selvänä.

Kokoomuksen argumentaatiossa maaseutu merkitsee niin ikään Suomen osaa: ”maaseutu on edelleen oleellinen ja kehitettävä osa suomalaista yhteiskuntaa” (Kok 1996, 3). Yhtäältä määritelmä tekee maaseudusta yhtenäisen ja legitiimin, mutta toisaalta se kuitenkin korostaa maaseudun tiettyä paikkaa suomalaisen yhteiskunnan sisällä. Maaseutu osoittautuu erilaiseksi juuri kehittämisen viitekehyksessä, kun se nähdään jonakin sellaisena oliona, joka on kehitettävissä, mutta joka ei kuitenkaan tunnu riittävästi kehittyvän omista lähtökohdistaan. Maaseudun osaksi on siis jo historiallisestikin langennut tuettavan ja kehitettävän osapuolen asema: maaseudun objektirooli toimenpiteiden kohteena on ikään kuin selviö. Kehitys tulee jostakin maaseudun ulkopuolelta ja tapahtuu kansakunnan kokonaisuuden ehdoilla.

Vasemmistoliitto saavuttaa ohjelmansa johdannossa globaalitason, kun se kertoo monista kansallisista ja kansainvälisistä tekijöistä (merkittävimpänä EU-jäsenyys) johtuvista uusista haasteista, jotka Suomen maaseutuun kohdistuvat (Vas 1995, 2). Elettävä aika näyttää maaseudun kannalta kriittiseltä murrosvaiheelta. Puhe haasteista viittaa ulkoisiin ehdollistaviin voimiin, joihin maaseudun olisi mielellään kyettävä sopeutumaan. Maaseudulla ei toisin sanoen tunnu olevan merkittävää omaa liikkumavaraa, vaan pikemminkin muualta tulevat välttämättömyydet sanelevat sen todellisuutta. Ohjelman seuraavassa kappaleessa todetaankin maaseudun elinoloissa tapahtuneiden muutosten juontuvan harjoitetusta politiikasta sekä voimakkaasta teknologisesta ja taloudellisesta kehityksestä (mt., 2). Maaseutu kuvastuu näin toimien ja voimien kohteeksi, Poliitiikan ja Historian välisen mittelön ja rajankäynnin sivustaseuraajaksi. Poliitiikan tekeminen ei ehkä ole täysin merkityksetöntä, mutta olennaisempaa on kuitenkin se, että kehitys maaseutua muokkaavana universaalina ilmiönä ei kokonaisuudessaan tunnu olevan (kansallisen)

päätöksenteon suvereenisti hallittavissa.

Vihreä liitto puhuu maaseudun tilasta niin ikään deterministiseen sävyyn todeten maaseudun kehitysongelmien alueellisesti erilaistuneen. Edelleen vihreät jakavat ja nimeävät maaseudun kansallisessa maaseutupolitiikassakin käytettyjen kategorioiden mukaisesti syrjäiseksi maaseudeksi, ydinmaaseudeksi ja keskusten läheiseksi maaseudeksi. (Vihr 1997, 8-9) Maaseutu on yhtä aikaa samanlaista ja erilaista. Mainitun kolmitasoisen jaottelun perusteella keskeinen maaseudun identiteetin mahdollistaja on kaupunki, johon erilaiset maaseudut suhteutetaan: ilman kaupungeja ei olisi olemassa ainakaan tällaisia maaseutuja. Maaseudun sisäisen erilaisuuden tulkinnalla pyritään korostamaan ja tekemään näkyväksi maaseudun todellisuuden ilmeistä moninaisuutta. Syrjäistä maaseutua ja sen lähihistoriaa kuvataan samaisessa ohjelmassa seuraavasti:

Viimeiset ajat syrjäinen maaseutu on pysynyt pystyssä yhtäältä yhteiskunnallisten tulonsiirtojen (vanhuuseläkkeet, sairaus-, työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeet, työttömyyskorvaukset - tuupovaaralaisista peräti 35 % on erilaisia eläkeläisiä) ja toisaalta yhteiskunnan (valtio, kunnat) tarjoamien työpaikkojen avulla. Nyt niitäkin ajetaan alas ja korvaavia työpaikkoja on vaikea keksiä. Syrjäistä maaseutua uhkaa pysyväksi jäävä suurtyöttömyys, jonka seurauksena on joko ihmisten syrjäytyminen asuinsijoilleen tai uusi muuttoliike - lähtö työttöminä pääkaupunkiseudulle etsimään parempaa elämää useimmiten ilman tietoa työpaikasta. (Vihr 1997, 9)

Syrjäisestä maaseudusta piirretään lohduton kuva ennen kaikkea avun tarvisijana ja vastaanottajana, vaikka sitä kohtaan on vielä jotenkuten riittänyt tuentaa suomalaisen yhteiskunnan taholta. Näkyvissä on kuitenkin merkkejä siitä, että kulman takana odottavat entistä synkemmät ajat, jos meneillään oleva maaseutua kurjistava kehityslinja tulee jatkumaan. Vallitseva tilanne tulkitaan täydellisen kestäättömäksi. On selkeä tarve muutokselle ja uusille erityisille toimenpiteille, jotta olisi mahdollista saada aikaan käännös parempaan. Syrjäinen maaseutu pitää nähdä koko Suomen yhteisenä asiana, koska maaseudun unohtaminen tulisi loppujen lopuksi huomattavan kalliiksi kaikkien suomalaisten kannalta. Kertomus kansallisesta aluekehityksestä ja sen kritisointi saa jatkoa myös vihreiden vuoden 2002 ohjelmassa:

1990-luvun laman alussa työttömyys oli suurta koko maassa ja muuttoliike hidastui. Laman jälkeen yhteiskunnallisessa ilmapiirissä on tapahtunut muutos, joka heikentää syrjäisten alueiden pysymistä muiden alueiden kehityksen tahdissa. Talouskasvun ja keskittämisen skenaariot ovat saaneet voiton tasapainoisesta aluekehityksestä. Työpaikkojen toivotaan syntyvän markkinavetoisesti ja muuttoliike saa hoitaa heikommin kehittyneiden alueiden työttömyysongelman. (Vihr 2002, 2)

Yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos viittaa kokonaisvaltaiseen ajattelu- ja puhetaipojen

siirtymään, joka seurauksineen on koitunut tasapainoisen aluekehityksen ja syrjäisten alueiden tappioksi. Ajassa toimitaan voittajan eli menestyvien alueiden puolella ja samalla unohdetaan täysin tasapainoisen aluekehityksen päämäärä. Sitaatissa olennaiseksi muotoutuu laadullisen arvottamisen selkeä erottaminen määrällisestä. Toisin sanoen vihreiden mukaan vallalla oleva, kustannustehokkuuteen pyrkivä ”mitä jää viivan alle”-linja eroaa ratkaisevasti heidän edustamastaan vaihtoehtoisesta näkemyksestä, jossa alueellinen tasa-arvo nähdään talouden tiettyjen lainalaisuuksien vallitessakin itsessään arvokkaaksi ja tavoiteltavaksi periaatteeksi. Kokoomuslainen konseptio maaseudun kehittämisestä vaikuttaa mielenkiintoisella tavalla ikään kuin vastaukselta vihreiden edellä esittämään kritiikkiin:

Maaseudun kehitystyö on monialaista toimintaa, jossa tähtäimenä on ihmisten hyvinvointi ja myönteinen väestökehitys. Haaste on suuri, mutta ei mahdoton. Samaan aikaan, kun muutamit syrjäiset alueet menettävät väestöä, hyvinvoivien maaseutualueiden määrä kasvaa laajalla säteellä keskustusten ympärillä sekä niissä kauempana sijaitsevilla kylillä, jotka ovat ryhtyneet aktiiviseen kehitystyöhön. Maaseutu ei ole yhtenäinen vaan hyvin erilaisten olosuhteiden kokonaisuus. (Kok 2003, III luku)

Muutamit syrjäiset alueet ongelmiseen halutaan suhteellistaa puhumalla samassa yhteydessä hyvinvoivien maaseutualueiden määrän kasvusta. Nimenomaan aktiivinen toimijuus liittyy syrjäseuduillakin alueet ja kylät hyvinvoinnin kehään, hyvän kierteseen, erotuksena vahingollisen passiivisuuden seurauksena pahoinvoiviin ja riutuviin naapureihinsa. Asiat näyttävät olevan pitkälti maaseudun omissa käsissä ja eritoten maaseudulta odotetun yhteishengen varassa. Maaseudun määrittelemisen erilaisten olosuhteiden kokonaisuudeksi ja kehittämisen näkeminen monialaiseksi toiminnaksi siirtää vastuuta hyvin monenlaisille tahoille. Kaikkien toivotaan tai ennemminkin vaaditaan tajuavan sen, että suuret haasteet edellyttävät oma-aloitteisuutta: jos et itse toimi, ei kukaan muukaan varmasti tee asioita puolestasi. Hallinto toimenpiteineen ei yksin pysty takaamaan maaseudun mahdollisuuksien horisontissa siintävää valoisaa tulevaisuutta, vaan ennen kaikkea kysymys on maaseutua ja edelleen koko Suomea yhdistävästä projektista, johon kansalaisyhteiskunnankin halutaan pyyteettömästi sitoutuvan.

4.2 Maa ja metsä maaseudun olemuksina ja kansakunnan omaisuuksina

Keskusta tiivistää ohjelmassaan pariin virkkeeseen sen, mistä maataloudessa puolueen mielestä loppujen lopuksi oikein on kysymys:

Maatalous on alueisiin sidottujen biologisten prosessien saattamista ja ohjaamista. Näitä prosesseja ei voi keinotekoisesti nopeuttaa eikä irrottaa luonnon vuosirytmistä. Maataloustuotantoon sitoutuu väkisin päätänsä, jolle ei ole ympärivuotista käyttöä. Toisin sanoen Suomessa maataloutta ei voi teollistaa tehdaslaitoksen tapaan. (Kesk 2002, 11)

Maatalouden määrittelyminen luonnon lainalaisuuksiin vetoamalla on tehokas keino rakentaa maatalous ainutlaatuisiksi suhteissa teolliseen tuotantoon. Kun lähtökohdaksi otetaan biologiset prosessit, puolustetaan maataloutta ja sen asemaa sellaista ajattelua vastaan, jossa optimaalinen tuottavuus on kaiken tuotannollisen toiminnan arvon absoluuttinen mitta. Erityinen korostus on siinä, että nimenomaan Suomessa maatalous ei massatuotantona tule kyseeseen, päinvastoin kuin jossain muualla, jossa näin ikävästi on jo käynyt tai käymässä. Suomessa harjoitettava maatalous halutaan saada näyttämään laadulliselta ja siten toivottavalta arvolta sinänsä, ilman mustavalkoista kytkentää markkinarationalisoinnin vaateisiin. Ajattelutapaa voimistaa samaisessa ohjelmassa toisaalla julkituotu näkemys, että maatalous on luonnon viljelyä ja varjelua sekä toteamus, että ”[v]iljelijät hoitavat luontoa ja hyödyntävät yhteyttämistuotteita” (Kesk 2002, 4). Maatalous asemoidaan näin tehokkaasti kaiken kyseenalaistamisen mahdollisuuksien tuolle puolen. Erityisesti viljelijöistä tehdään pyyteettömiä sankareita, jotka toimivat kaikkien yhteiseksi hyväksi — kukapa nyt haluaisi vastustaa kaikelle elämän antavan luonnon vaalijoita? Laadulliset aspektit ovat väkevästi esillä myös Vihreän liiton maatalouden oikeutusta puoltavassa retoriikassa:

Maatalous ei ole mikä tahansa elinkeino muiden joukossa. Ruokaa tarvitaan aina. Varsinaisen tuotannon ohessa maatalous tuottaa myös ns. julkishyödykkeitä huolehtimalla ympäristöstä ja kulttuurimaisemasta, maatalouteen sidoksissa olevan eliölajiston monipuolisuudesta ja tuotantoeläinten hyvinvoinnista. Lisäksi yhteiskunnan tavoitteiden mukainen maatalous takaa elintarvikkeiden turvallisuuden ja sekä saatavuuden myös poikkeusoloissa. (Vihr 2002, 8)

Ruoan tarpeesta puhumisella maataloudesta tehdään välttämättömyys, elämän perusehdot turvaava korvaamaton elinkeino. Maatalous liitetään sen pelkkää markkinaulottuvuutta laajempiin, arvokkaina pidettyihin puoliin. Toisin sanoen maatalouden merkitystä pyritään irrottamaan ja liikuttamaan pois päin pelkästä määrällisyyteen perustuvasta kilpailutalouden kentästä. Tavattoman monivaikutteisena ilmiönä maatalouden kokonaisarvoa on vähintäänkin kyseenalaista vulgarisoida mittaamalla sitä vain rahassa.

Figuri ”yhteiskunnan tavoitteiden mukainen maatalous” viittaa siihen, että maataloutta koskevat suuret linjanvedot ovat muotoiltavissa kaikkien Suomi-kansakunnan jäsenten tai

ainakin sen suuren enemmistön kannalta yhteneviksi. Maatalouden säilyttäminen Suomessa sekä elintarvikeomavaraisuus ja -turvallisuus kansallisina prinssiipeinä saavuttavat kaikkia suomalaisia yhdistävän taustaoletuksen aseman. Vihreiden tapaan Vasemmistoliitto painottaa toivottavaa ja tavallaan esisovittua asiaintilaa: ”[m]aatalous turvaa peruselintarvikkeet maamme väestölle ja muodostaa siten elintarvikehuoltomme perustan” (Vas 1995, 7). Maatalous ujutetaan tässäkin tiukasti kansallisen idean sisään. Puhe me-muodossa betonoi vaikutelmaa kansallisesta maataloudesta koko Suomen omaisuutena, kriittisenä pisteenä, jota ilman olisi hyvin vaikeaa tulla ylipäättään toimeen. Pieni Suomi suuressa maailmassa on realiteetti, jonka vuoksi kansakunnan on elintärkeää itsenäisesti varautua turvaamaan ravinnonsaantinsa kaikissa oloissa.

Maatalouden ohella metsät ja metsätalous nivotaan aineiston teksteissä monessa tapauksessa erottamattomasti Suomi-olioon. Vihreille metsätalous onkin ”toinen maaseudun alkutuotannon kivijalka maatalouden ohella” (Vihr 2002, 9). Määrittely viittaa talouden aspekteihin, joiden kehyksessä maaseutuyhteisö metsineen palvelee ja edistää Suomen kansantaloutta. Kivijalka vertauskuvallisena terminä näyttää nationalistisesti kovin ratkaisevalta. Toisin sanoen osoitetaan metsätalouden huomattava merkitys; voimallinen metafora ohjaa päättelemään, että kivijalan sortuminen tarkoittaisi kohtalokasta tilannetta maaseudulle ja siten edelleen koko kansakunnalle. Kokoomus näkee ohjelmansa luvussa ”Suomi elää edelleen metsästä” metsien olevan ”suomalaisen elämäntavan ja kulttuurin olennainen osa” (Kok 2003, II luku). Näin metsä liitetään kohtalonomaisella tavalla kansakuntakonstruktioon, edustamaan Suomesta erottamatonta ydintä aina Suomen kaukaisesta historiasta määrittelemättömään tulevaisuuteen saakka.

Kokoomus toteaa, että ”[e]rityisesti maaseudullemme metsien taloudellinen ja sosiaalinen merkitys on keskeinen” (Kok 2003, II luku). Me-retoriikan avulla maaseutu rakennetaan Suomen sisäiseksi osatodellisuudeksi ja sen lisäksi maaseudulle annetaan ominaisuus erityisenä metsien yhteisönä, jonka valtimosuonet virtaavat metsien kautta monella ulottuvuudella. Vasemmistoliitolle ”[m]etsä on maamme kansallisriikkaus ja uusiutuva luonnonvara, jonka hoitoon ja käyttöön koko yhteiskunnan on kiinnitettävä erityistä huomiota” (Vas 1995, 20). Metsä merkityksellistetään tässäkin tapauksessa kansallisen kautta, kansallisen yhteisenä voimavarana. Metsä on koko kansakunnan hyödynnettävissä olevaa omaisuutta, vaikkakin myös vastuu metsästä koskee yhtä lailla koko Suomea. Keskusta pitää metsiä uusiutuvana luonnonvarana kansantalouden rakenteessa. Tähän

liittyen metsät ovat puolueen mukaan ”sellaisenaan osa tavoiteltavaa ylisukupolvisesti kestävästä taloudesta”. (Kesk 2002, 17) Metsät kiinnittyvät ylisukupolvisuuden käsitteen kautta vahvasti kansantalouden ja edelleen Suomi-kansakunnan kuviteltuun todellisuuteen. Tällaisen kansantaloudellisen metsäpuheen rinnalla vaikuttaa erityisen kiinnostavalta se tapa, jolla Keskusta linkittää maatalouden pyhää kansallisvaltiota ja sen rajoja selvästi laajempaan toimintaympäristöön:

Globaalissa suurten mittakaavojen maailmassa pieniä piirteitä ja monimuotoisuus merkitsevät joustavuutta ja turvallisuutta. Muuan maaseudun ja erityisesti maatalouden ominaisuuksista on, että väljä maaseutu yhteiskunnallisine perusrakenteineen merkitsee turvatakuuta epävarmuuksien maailmassa. Mikäli maailmankauppa tyrehtyy johonkin kriisiin, tarvitsee maa kykyä tulla toimeen käytössä olevilla voimavaroillaan. (Kesk 2002, 4)

Maaseutu ja maatalous ilmiöinä pyritään samastamaan: maatalous on olennainen ja ratkaiseva osa maaseudun kokonaisuudessa. Kuitenkin maataloudella katsotaan olevan oma ja erityinen olemassaoloon legitimoiva merkitys. Nimenomaan kansallinen maataloustuotanto ja hiukan vähemmässä määrin sitä ympäröivä muu maaseutu edustavat globaalissa maailmassa vakuutusta usein tuntematonta ja mahdollisesti karuksikin osoittautuvaa todellisuutta vastaan. Maataloutta ei toisin sanoen voida ulkoistaa, koska tämä merkitsisi uhkien ja riskien aktualisoituessa Suomelle mahdollisesti hyvinkin fataalia tilannetta, jossa jouduttaisiin täysin toisten kansakuntien hyväntahtoisuuden armoille. Maataloutta ja maaseutua koskeva puolustusargumentti esitetään siis sen pohjalta, että kansakunnan tulee valmistautua kriiseihin kaiken varalta säilyttämällä oma maatalous ja sitä tukeva ja ympäröivä maaseutu.

Edellä esitetyt maataloutta globaalikontekstissa käsittelevät pohdinnat suhteellistuvat voimakkaasti Vihreän liiton esittämällä iskulauseenomaisella väitteellä, että ”maaseudun tulevaisuus perustuu jatkossa vain osittain maatalouden tulevaisuuteen” (Vihr 1997, 1). Näin halutaan tähdentää, että maaseutu ja maatalous tarkoittavat keskenään eri asioita; maaseutu merkitsee enemmän kuin pelkkä maatalous. Samalla kuitenkin tunnustetaan, että maataloudellakin on oma paikkansa maaseutuyhteisön todellisuudessa. Keskustan mukaan ”maaseutu ja maatalous ovat eri asioita, mutta silti toistensa edellytyksiä” (Kesk 2002, 2). Puolue hakee siis olemassaolon oikeutusta sekä maaseudulle että maataloudelle pyrkimällä vakuuttamaan yleisön siitä, että molemmat tarvitsevat toisiaan. Maaseutua ei ajattelumallin nojalla ole olemassa ilman maataloutta, ja päinvastoin. Käytännössä kahden erillisen ilmiön nimeämisellä suoritetaan kuitenkin välttämättömäksi koettu eronteko. Maaseutu ja

maatalous nähdään sittenkin erillisinä, tiettyjä ominaisuuksia omaavina todellisuuksinaan, jotka eivät symbioottisesta suhteestaan huolimatta voi ainakaan täydellisesti sulautua toisiinsa. Maaseudun ja maatalouden rajankäynnin hahmottamisen välttämättömyys näyttäytyy kirkkaana sekä Keskustalla että Vihreällä liitolla:

Elinvoimainen maaseutu edellyttää monipuolisempaa elinkeinorakennetta. Vaikka maatalous ei pelasta maaseutua, se muodostaa maaseudun runkoasutuksen, jonka turvin myös muut elinkeinonharjoittajat saavat tarvittavan peruspalveluvarustuksen. Maatalouden harjoittaminen on arvo sinänsä. (Vihr 2002, 8)

Maaseudun tärkein tuote on maaseutu itse. Tätä ei kuitenkaan pidä nähdä pelkästään maatalouden kautta. Maaseututaajamat ja kirkonkylät tukevat maataloutta ja muita elinkeinoja. Silti juuri menestyvä maatalous tekee maaseudusta elävän ja ilmeikkään. Se on väljää tilojen lomittamaa maisemaa. Siellä on viihtyisiä asua ja yrittää sekä viettää lomaa ja eläkepäiviä. (Kesk 2002, 3)

Vihreillä maatalouden olemus näyttää kahtalaiselta. Yhtäältä maatalous on edellytys muulle maaseudulle, mutta toisaalta maatalous yksinään ei takaa tavoiteltavan päämäärän eli elinvoimaisen maaseudun toteutumista. Maatalouden ominaisuudeksi muotoillaan yhteiskunnallisten rakenteiden ylläpitäjän rooli, mikä tekee siitä puolustamisen arvoisen myös muiden kuin vain sitä harjoittavien viljelijöiden näkökulmasta. Toisin sanoen, maaseutuyhteisön näkökulmasta piirretään kuva puitteet luovasta maataloudesta, johon muu maaseutu kiinnittyy ja josta se ponnistaa. Keskustan näkemys maatalouden todellisuuden suhteen on ehdottomampi. Puolue tuo esiin mielenkiintoisen, populaarina pitämänsä taustaoletuksen siitä, että maaseudun merkitys ymmärretään tavallisesti yksi yhteen maatalouden kanssa. Kyseinen väite absoluuttisuudessaan pyritään kumoamaan, mutta lopputulema viittaa joka tapauksessa siihen, että taajamat ja kylät avustavat maataloutta, joka on loppujen lopuksi menestyksekkään maaseudun mahdollistava ehto.

Kokoomus kuvaa maa- ja metsätalouden yhä olevan ”selkäranka maaseudun työllistämässä ja kehitystyössä” (Kok 1996, 4). Jäntevän metaforisella ilmaisulla vahvistetaan ikään kuin faktaluonteista ajatusta siitä, että maaseudun kehittyminen on mahdollista lähinnä vain sille traditionaalisina pidettävien elinkeinojen pohjalta. Asetelman voi kääntää myös toisinpäin: jos selkäranka katkeaisi, eli maa- ja metsätalous lakkaisivat olemasta, seuraisi arvaamaton ja ehkä uhkaavakin tilanne koko maaseudun kannalta. Maaseudun ja maatalouden riippuvuussuhde näyttää Keskustallakin kiertämättömältä:

Maaseutua ei voida säilyttää elinvoimaisena ilman kannattavaa maataloutta. Maaseudun muut elinkeinot, joista tärkein on metsätalous, eivät yksin voi ylläpitää maaseudun elinvoimaa. Jos maatalous supistuu voimakkaasti, heikkenevät muiden maaseutuelinkeinojen elinmahdollisuudet ratkaisevasti, koska

pelkästään niiden varassa ei infrastruktuuria voida säilyttää. Vastaavasti viljelylle ei ole edellytyksiä, ellei maaseudulla ole muuta toimintaa. (Kesk 1996, 3. luku)

Maaseudun toivottava elinvoimaisuus assosioidaan olennaisilta osiltaan juuri maatalouteen, sillä maaseudun muut elinkeinot metsätalous mukaan luettuna nähdään maatalouden eräänlaisiksi johdannaisiksi. Kannattava maatalous pitää hengissä koko muuta maaseutua, mutta toisaalta maatalous tarvitsee tässä tehtävässä vastavuoroisesti tuekseen muun maaseudun toimeliaisuutta. Riippuvuus on siis kaksisuuntaista, mutta kuitenkin sillä huomionarvoisella korostuksella, että maatalous osoitetaan muuta maaseutua ratkaisevammaksi ja lujatekoisemmaksi lenkiksi. Kokoomuksen perspektiivi dilemmaan vaikuttaa ehkä hieman avoimemmalta:

Tämän päivän maaseutu on paljon muutakin kuin maataloutta. Maaseudulla asuu runsaasti muualla työssä käyviä ja maaseudulla muissa ammateissa kuin maataloudessa työskenteleviä ihmisiä. Maatalous ei enää pysty yksin pitämään maaseutua asuttuna, mutta maatalouden harjoittamisen loppuminen seurauksineen autioittaisi pääosat maaseudusta. (Kok 1996, 4)

Maaseutuyhteisö elää ajassa muustakin kuin alkutuotannosta. Maatalous ei siis riitä selittämään maaseudun nykyistä olemusta tyhjentävästi. Silti maatalous on tässäkin tapauksessa tietynlainen viimeinen lukko, jonka murtumisella olisi oleellinen vaikutus koko maaseudun yhteisyyden idean jatkuvuudelle. Maaseudun merkityksiä olisi tällöin pohdittava aivan uudelta perustalta. Vihreiden ote on suoraviivaisempi ja pragmaattisempi heidän puretuessaan kärkkäästi maatalouselinkeinoa koskevan valtavirtaisen ajattelutavan perusteisiin väittäen, että käsitys pelkällä maataloustulolla elävästä maatilasta on ”tyypillinen maaseudun myytti” (Vihr 1997, 2). Maaseutuyhteisö näyttää tämän teesin mukaan moniulotteiselta rakennelmalta. Jos perinteisellä yhteisöllisyydellä tarkoitetaan monoliittisuutta ja muuttumattomuutta, voisi ajatella, että maaseudun yhteisöllisyys olisi läpikäymässä muutosta, minkä myötä maatalouden asema yhtenä maaseutuun kiinteästi liitetystä merkityksistä olisi vähitellen haalistumassa. Toisin sanoen huomio halutaan kohdistaa siihen, että aika on jo ajanut ummehtuneiden käsitysten ohitse: on auttamattoman vanhanaikaista ajatella maaseutua vain maatalouden kautta.

Keskusta hakee luonnonolosuhteista selitystä sille, miksi Suomessa yhä harvempi voi elää pelkästään maataloudesta. Tämän jälkeen puolue esittää ikään kuin viisastenkivenä, että ”[e]lämä maaseudulla on perustunut ja perustuu moniosaamiseen ja yhdistelmiin”. (Kesk 2002, 4) Puhe luonnonolosuhteista viittaa ”puhtaan luonnon”, sen ”mitä ei voi muuttaa”,

lisäksi ilmeisestikin myös inhimillisen toiminnan taloudellisiin reunaehtoihin. Rivien välistä paljastuu, että pohjoinen maatalous ei ole laajassa mitassa niin kannattavaa, että se pystyisi kilpailemaan maailman hedelmällisempien tuotantoalueiden kanssa. Maaseutu tuotetaan tästä huolimatta, tai juuri tämän vuoksi, kunnialliseksi selviytyjäksi, joka taitaa koko joukon erilaisia asioita, eikä turhaan valita tai pyytele armopaloja. Keskeistä on ollut ja tulee olemaan kokonaisvaltainen aktiivinen toimijuus kunkin maaseutuyhteisön jäsenen selviytymiskeinona — vain vastuullinen, luova ja itseensä uskova yksilö voi periferiassa kunniakkaasti taistella elämään kuuluvien, joskus armottomienkin, realiteettien paineessa.

4.3 Suomen maaseudun puolustaminen hyödyn ilmastossa

Maaseudun elävyys on sen tarjoamien työ- ja asuinpaikkojen ohella arvo sinänsä. Se tarjoaa ympäristö- ja maisema-arvojen lisäksi rauhaa ja elämyksiä, jolle kaupungeissa asuvatkin osaavat antaa arvon. (Sdp 2002)

Edellä olevassa SDP:n ohjelman maaseudun merkitystä erittelevässä katkelmassa instrumentaalinen ajattelu on hyvin painokasta. Maaseudun itseisarvo näyttää siitä saatavien välineellisten hyötyjen, työ- ja asuinpaikkojen, rinnalla vähintäänkin toissijaiselta. Maaseutu osoitetaan tietynlaiseksi reservaatiksi puhumalla kaupunkilaisista ja heidän maaseutua koskevista arvostuksistaan. Maaseutu edustaa kaupunkilaisille ikään kuin optiota, jonka lunastaminen riippuu heidän omista mielihaluistaan. Kokoomus liikkuu arvojen yhdenmukaistamisessa aina kansakunnan tasolle todetessaan ohjelmansa metsäluvussa, että ”[m]aisemakohteet ovat osa kansallisomaisuuttamme, jonka haluamme säilyttää jälkipolville” (Kok 2003, II luku). Maaseudusta maisemana rakennetaan ennen kaikkea suomalaisten yhteistä omaisuutta, jonka säilyttäminen ei ole mitenkään haastettavissa. Sellaiset Suomi-yhteisön jäsenet, joille esteettiset tai kulttuurihistorialliset argumentit eivät riitä maiseman säilyttämisen perusteluksi, alkavat tältä pohjalta näyttää kansakunnan idean ulkopuolelle sijoitettavilta isänmaan pettureilta, päinvastoin kuin metsämaiseman puolesta puhuvat tosi suomalaiset.

Myös Keskusta turvautuu me-kieleen käsitellessään maisemaa maatalouden yhteydessä: ”[a]voin, kumpuileva viljelymaisema vesineen ja pienine metsiköineen vetoaa meihin” (Kesk 2002, 4). Me-muotoilusta kumpuavan yhteisyyden voi tulkita paitsi kansakunnan identifioimisyritykseksi, myös osaksi tietyn puolueen ohjelmaa — tarkoituksena on

osoittaa viljelymaiseman liittyvän suomalaiselle kulttuurille ominaisen arvottamisen lisäksi erityisesti keskustalaiseen arvomaailmaan. Toisaalta maatalouden merkitystä maisemiarvojen mahdollistajana tuodaan alleviivaavasti esiin. Maatalous ja sen harjoittaminen tarjoavat ajattelumallissa materiahyödykkeiden lisäksi pohjan myös monille toivottavina pidetyille ja ei-laskettavissa oleville henkisille arvoille. Samassa ohjelmassa ensimmäinen Keskustan maaseutua puoltavista kymmenestä teesistä muotoillaan: ”[m]aaseutu on pysyvä osa suomalaisuuden juuria ja myyttistä pohjaa” (mt., 6). Maaseutu projisoidaan täten kansakunnan kokonaisuuden elimelliseksi osaksi, joka ei ole suomalaisuudesta erotettavissa tai valinnanvarainen, vaan päinvastoin historiallisesti määräytyvä kohtalo. Ei ole mahdollista ajatella Suomea ilman maaseutuaan. Myös Vihreä liitto käsittelee maaseutua luonnollisena ja luontevana suomalaisuuden aineksena:

Suomi on Euroopan unionin maaseutumaisin maa. Lähes joka neljäs suomalainen asuu edelleen maaseudulla. Myös useimmilla kaupunkilaisilla on juuret maaseudulla ja he arvostavat maaseutua elinympäristönä. Suomalaiset kokevat luonnon ja maaseudun osana omaa identiteettiään. (Vihr 2002, 2)

Maaseutumaisuus rakennetaan Suomelle leimalliseksi erityispiirteeksi suhteessa välittömän kontekstin muodostavaan kansallisvaltioiden yhteisöön, Euroopan unioniin. Suomalaisuus identiteettinä tarkoittaa lähtökohtaisesti juuri sitä, että maaseutu ja luonto ovat olemassa, vaikkakaan eivät aina ja kaikille yhtä välittömästi jokapäiväisessä elämässä. Maalaisuus yhdistää koko kansakuntaa kaupunkeja myöten vähintäänkin symbolisella tasolla. Suomen maaseudun elinvoimasta herätetään toivorikas kuva: ei ole mitään syytä epäillä sitä, etteikö maaseutu voisi menestyä, koska lähes joka neljäs kansakunnan jäsen kuuluu edelleen maaseutu-nimiseen yhteisöön. Toisessa ohjelmassaan vihreät suorittavat teemaa koskevan yhteenvedon: ”[m]aaseutu mahdollistaa, jos niin halutaan, houkuttavan työ- ja asuinympäristön, jossa voivat yhdistyä ne elementit, joita tarvitaan inhimillisesti arvokkaaseen, sosiaalisesti rikkaaseen ja ekologisesti mahdollisuuksia antavaan elämään” (Vihr 1997, 4). Mittavat mahdollisuudet ovat siis olemassa, mutta niiden saavuttamiseksi on päästävä laajaan yhteisymmärrykseen maaseudun paikasta ja asemasta, synnyttävä Suomeen maaseudun asiaa manifestoiva kollektiivinen tahtotila. Ajatus yhteisistä valinnoista nousee esiin myös Keskustalla, kun maaseudun olemuksellisuuden määrittelyn retoriseksi tukipilariksi valjastetaan julkishyödykkeen käsite:

Maaseutu kokonaisuutena on monikerroksinen julkishyödyke, joka muodostuu luonnonelementeistä, yhteiskunnan perusrakenteista, verkostomaisesta tuotantorakenteesta sekä ihmisistä tietoineen, taitoineen ja tarpeineen. Tämä merkitsee, että maaseutu on aina politiikkavalintojen tulos, yksittäisten päätösten

summa. (Kesk 2002, 2-3)

Julkishyödykkeen käsite tarjoaa tehokkaan työkalun konstruoida maaseudusta erityinen suhteessa muuhun todellisuuteen. Maaseutu sijoittuu mahdollisimman kauaksi kvantitatiivisista suureista merkiten aivan poikkeuksellista arvoa, josta kaikkien on kannettava vastuuta. Keskusta esittää teeseissään, että ”[m]aaseutu ylläpitää harvinaisen monia julkishyödykkeitä (maisemaa, biodiversiteettiä, hiljaisuutta, hiilinieluja, jne.), joita markkinavoimat eivät tuota” (Kesk 2002, 6). Maaseudusta tehdään näin korvaamattomia laadullisia arvoja omaava kokonaisuus. Ajassa maaseutu edustaa verratonta ainutlaatuisuutta, mikä velvoittaa kiinnittämään siihen erityistä ja ansaittua huomiota. Koska julkishyödykkeistä nauttimiseen tavallisesti hyvin kiinteästi yhdistetään sekä vapauden että vastuun aspektit, avaa kyseinen terminologia huomattavan pelivaran. Toisin sanoen maaseutu (samoin kuin vaikkapa puhdas juomavesi) määritellään julkishyödyke-terminologialla resurssiksi, josta kaikki ovat oikeutettuja hyötymään, kunhan samalla ei vain missään nimessä unohdeta yhteisvastuuta maaseudusta.

Keskustan suhde maaseutuun välineellistyy selkeästi puolueen argumentoidessa, että ”[o]n kansantaloudellisesti ja inhimillisesti kannattavaa hyödyntää maaseudulla olevat tuotannontekijät; luonto, ihmiset, osaaminen ja infrastruktuuri” (Kesk 2002, 6). Talouteen nojautuva perustelu on ensisijaisessa asemassa; maaseutu hyödyttää tuotannontekijöineen kansantaloutta ja oikeuttaa siten markkinavoimienkin näkökulmasta itsensä. Tarjoamalla kansantalouden käyttöön omat erityiset vahvuutensa maaseutu kantaa siltä odotetun ja sille kuuluvan vastuun koko kansakunnan vaurauden kasvattamisesta.

Vasemmistoliitto pitäytyy niin ikään hyötynäkökulmassa: ”Suomen luonto, maaperä, metsät ja vesistöt muodostavat suuren kansallisomaisuuden, jonka monipuolinen käyttö kuuluu tasapainoisesti kehittyvän hyvinvointiyhteiskunnan perusasioihin” (Vas 1995, 7). Maaseutu saa merkityksensä ennen kaikkea hyödynnettävissä olevana luontoperustaisena voimavarana, joka on koko Suomen yhteistä omaisuutta. Figuurina monipuolinen käyttö pehmentää kovan utilitaristista vaikutelmaa. Toisin sanoen monipuolisuuden halutaan edustavan hyvinvoinnin vastustamattomaan paradigmaan assosioituvaa kestävästä kehitystä. Yhtä kaikki, hyvinvointia tavoiteltaessa luonnonvarat juuri materiaana osoittautuvat välttämättömiksi. Monipuolisen käytön voi edelleen tulkita tulevaa aikaa koskevaksi avaukseksi: tulevaisuuden Suomessa hyvinvoinnin kumuloituminen näyttää edellyttävän

enenevästi luovuutta ja osaamista, mikä tarkoittaa sitä, että jokaisen yksilön vastuu yhteisestä hyvästä tulee kasvamaan. Keskustan usko maaseudun kykyihin ei horju:

Maaseudun väki on itsenäistä, osaavaa, työteliästä ja omatoimista kansaa. Se pystyy kyllä huolehtimaan itsestään, kehittymään yrittäjinä ja palvelemaan muuta yhteiskuntaa. Kunhan yhteiskunnan perusasiat toimivat ja yrittäjät voivat toimia sopivissa, kannustavissa puitteissa. (Kesk 2002, 8)

Maaseudun kansanluonnekuvaus vaikuttaa erittäin mielenkiintoiselta, koska siinä maaseutu tuotetaan sankarilliseksi toimijaksi, joka ei koskaan luovuta. Ongelmana on pikemminkin se, että muut tahot eivät välttämättä ymmärrä maaseutua ja sen tarpeita asiaankuuluvalla tavalla. Pallo heitetäänkin Suomi-yhteisölle maaseudun legitimiin aseman tunnustajana. Keskustan tavoin myös vihreät osallistuvat maaseudun olemuksellisuuden ja essentialistisen karakterin rakentamiseen, kun he näkevät syrjäisen maaseudun erityisenä vahvuutena olevan ”luonnonläheisen ja pienimuotoisen elämäntavan ’osaaminen’” (Vihr 1997, 12). Vaikka syrjäinen maaseutu jo pelkän pejoratiiviseksi tulkittavan nimensä perusteella paikantuu monin tavoin heikoilla olevaksi osapuoleksi, antaa mainittu myönteinen ja itsellisyyteen viittaava luonnehdinta sille kuitenkin aivan uudenlaiset kasvot. Syrjäinen maaseutu ei vähästä hätkähdä, eikä turhaan apua huuda. Omatoimisuus on kullanarvoinen ominaisuus, jota vastaisuudessakin kipeästi tarvitaan.

4.4 Yhteenveto

Tässä luvussa kävi ilmi, että puolueiden aluekehitykseen kiinnittyvässä puheessa maaseutu edustaa ennen kaikkea erilaisuutta: maaseudun identiteetti rakentuu relationaalisesti eli suhteessa ei-maaseutuun. Oleellista on myös, että maaseudun erilaisuus on erilaisuutta juuri Suomen viitekehityksessä. Toisin sanoen, alueellisena konstruktiona maaseutu asemoidaan lähtökohtaisesti kansallisvaltion rajojen sisäpuolelle. Maa- ja metsätalous samastetaan niin ikään tiukasti kansallisen ideaan, ne muotoillaan kansakuntana olemisen keskeisiksi edellytyksiksi. Lisäksi maa- ja metsätalous saavat merkityksensä maaseudun erottamattomana osana. Puolueet tulkitsevat erityisesti maatalouden, mutta myös metsätalouden, maaseudun luovuttamattomiksi ominaisuuksiksi, joita ilman maaseutu menettäisi ratkaisevan ”persoonallisuutensa” piirteen. Kansallinen rajaa voimakkaasti maaseutudiskurssienkin puheavaruutta, jonka puitteissa maaseutu konstituoidaan yhtäältä ainutlaatuisiksi ja erityiseksi Suomen maaseuduksi, mutta toisaalta myös välineellisemmin kansakunnan resurssiksi.

5 MAASEUDUN MUUTOKSEN RETORISET STRATEGIAT

Edellisessä luvussa porauduin puolueiden maaseutuohjelmiin lukemalla niitä nykyisyyden ja menneisyyden perspektiiveistä käsin maaseudun yhteisyyttä ilmentävinä teksteinä. Tässä jälkimmäisessä analyysiluvussa vaihdan näkökulmaani ja keskityn ennen muuta tulevaisuutta koskevien muutosstrategioiden tutkimiseen: selvitän sitä, miten ja millaiseksi puolueet teksteissään pyrkivät tuottamaan maaseudun yhteisyyteen kytkeytyvän muutoksen. Käsittelyni jäsentäjänä toimii sama diskurssikolmijako kuin edellisessäkin luvussa. Aluksi fokusoidun siihen, miten maaseudun muutos konstruoidaan aluekehityksen retoriikassa, jolloin muutoksen artikuloitumisessa olennaiseksi pelikentäksi muotoutuu maaseudun, kaupungin ja alueiden todellisuus. Tämän jälkeen suuntaan huomioni maa- ja metsätalouden muutospuheeseen, jossa niin rakenteet kuin toimijatkin näyttävät keskeisiä rooleja. Kolmannessa ja viimeisessä osassa erittelen vielä sitä, miten ja minkälaisen edellytysten varaan puolueet rakentavat maaseudun muutosta.

5.1 Yhteisymmärrys, vuorovaikutus ja itsellisyys aluekysymyksen kulmakivinä

EU-jäsenyyden oloissa maatalouspolitiikasta päätetään oleellisimmilta osiltaan Brysselissä, mutta maaseutupolitiikasta päätetään Suomessa. Maaseudun tulevaisuus riippuu siitä, miten muu Suomi siihen suhtautuu. (Kesk 1996, 1. luku)

Yllä olevaan Keskustan vuoden 1996 ohjelman ytimekkääseen solmukohtaan tiivistyy paljon oleellisia maaseutuun liittyviä merkityksiä. Maatalous- ja maaseutupolitiikkojen mahdollisuudet näyttävät erilaisilta vasta alkaneessa ja edessä siintävässä EU-ajassa. Maaseutupolitiikan horisontti on hallittavampi, koska se ei määrity keskeisiltä osiltaan ulkoapäin, kuten maatalouspolitiikka EU:sta käsin Bryssel -metaforineen. Muu Suomi edustaa kaikkea sitä, mikä ei ole maaseutua. Ratkaisevaksi kysymykseksi maaseudun tulevaisuuden kannalta muotoutuukin se, haluavatko nämä maaseutuun kuulumattomat suomalaiset asettua maaseudun puolelle. Itse maaseutu toimijana ei samalla tavalla näytä kriittiseltä pisteeltä: jos tuleva on maaseudusta itsestään kiinni, se tulee selviytymään varmasti. Pelkkä oma-aloitteisuus ei kuitenkaan riitä, vaan yhteisönä maaseutu tarvitsee lisäksi ymmärrystä ja tukea kaikilta muiltakin suomalaisilta. Jos kansallisella tasolla puhalletaan yhteen hiileen Suomen maaseudun puolesta, maaseudun tulevaisuus

osoittautunee erittäin valoisaksi. Maaseutu määrittyy siis koko kansakunnan kohtalonkysymykseksi, Suomen elimelliseksi osaksi. Vasemmistoliitto puolestaan perustelee Keskustaa suuremmin kokonaisvaltaisen maaseutupolitiikan tarvetta spesifien uhkakuvarakennelmien avulla:

Talouden keskittyminen, markkinavoimien vapaus johtaa maaseudun pahenevaan autioitumiseen. Siksi Suomi tarvitsee aktiivista ja määrätietoista valtakunnallista maaseutupolitiikkaa, joka turvaa maaseutuasutuksen riittävän väestömäärän. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan pitemmän aikavälin suunnattuja erityistoimenpiteitä maaseudun kehittämiseksi. (Vas 1995, 10-11)

Talous ja markkinavoimat edustavat argumentissa maaseutua haittaavaa ja uhkaavaa vaaraa. Julkisen vallan systemaattiset toimenpiteet nähdään keinoksi vastata näistä kausaalisista tekijöistä seuraavaan maaseudun autioitumisen uhkaan. Lähtökohtaisena taustasitoumuksena on pitää koko valtakunnan alueen kattavan tasaisen asutuksen säilymistä kaikkien suomalaisten yhteisesti hyväksymänä päämääränä, joka tavoite on poliittisen painoarvonsa tähden turvattava kansallisin toimenpitein. Maaseutu ei pysty yksin taistelemaan talouden globaaleja ilmiöitä vastaan, vaan koko Suomen on yhteisvoimin kannettava vastuuta maaseutunsa tulevaisuudesta. Heti seuraavaksi samassa ohjelmassa todetaan, että toimenpiteiden tulee olla erilaisia erityyppisillä maaseutualueilla (Vas 1995, 11). Maaseutuyhteisö hajotetaan näin tarpeidensa perusteella toisistaan poikkeaviin osiin ja politiikan kohdealueisiin. Vihreät tarkentavat painokkaammin alueiden erilaisuutta välttämättömän muutoksen lähtökohtana:

On uskallettava tehdä asioita eri tavoin kuin tähän asti. On nähtävä Suomi erilaisten todellisuuksien, lähtökohtien ja toimintojen mosaiikkina. Hyvinvointiyhteiskunnassa on myös tuettava niitä alueita, jotka ovat lähtökohdiltaan heikommassa asemassa. Siksi on hyväksyttävä myös alueittain eriytyvät toimenpiteet, lait ja asetukset. (Vihr 1997, 3)

Argumentoinnin tavoitteena on osoittaa toisistaan poikkeavien toimenpiteiden tarpeellisuus vetoamalla luonnonomaisiin eroihin alueiden välillä. Hyvinvointiyhteiskunta voimallisine konnotaatioineen vankentaa ajatusta alueellisen solidaarisuuden välttämättömyydestä. Toisin sanoen, kun tunnustetaan alueellisten erojen olemassaolo, tulkintaa ohjaava hyvinvointiparadigma johtaa ikään kuin väistämättä kansakuntaiseen yhteisvastuuseen erilaisten alueiden tilasta, tilanteesta ja tulevaisuudesta, sillä tasa-arvo on kaikkien alueiden oikeutta. Eriytyvät policyt ja polityt ovat aluekehityksen ratkaiseva lääke, jonka turvin heikot voivat edes jollain lailla pysyä vahvempien vauhdissa.

SDP muotoilee maaseudun kehittämisen perustuvan ”sen luonnollisten vahvuuksien ymmärtämiseen ja eri tyyppisten maaseutualueiden tunnistamiseen” (Sdp 2002). Luonnollisten vahvuuksien ajatus loihti esiin maaseudun kiistämättömän erityisyyden. Maaseudulla siis on ikään kuin kaiken kyseenalaistamisen ulkopuolella olevia ominaisuuksia, jotka ovat tulkinnoista riippumatta joka tapauksessa olemassa. Puheessa erilaisten maaseutualueiden tunnistamisesta on samanlainen kaiku; on objektiivisesti osoitettavissa tiettyjä maaseutualueita, jotka ovat kaikki erilaisia mutta silti kategorisoitavissa yhteen maaseudun ideaan kuuluviksi. Maaseudun kehittämisessä muutoksen lähtökohtana ovat erilaisten maaseutujen moninaiset vahvuudet, jotka pitää löytää ja edelleen hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Loppujen lopuksi maaseutu ei ole kuitenkaan pelkkä toimenpiteiden objekti, vaan yhtä lailla erityisine vahvuuksineen myös muutoksen mahdollistava subjekti. Keskusta käsittelee maaseudun subjekti-objektiasetelmaa varsin seikkaperäisesti:

Olosuhteiltaan maaseutu on erilaista. Eri alueilla tarvitaan eri keinoja. Pitkät matkat, harvahko asutus, biologisten luonnonvarojen runsaus tekevät siitä jotakin, joka työnjaon ja osittamisen sijasta muistuttaa palapelin kokoamista. Maaseutupolitiikalla kootaan kokonaisuuksiksi niitä yhteiskunnallisia rakenteita, jotka ovat yksittäisen ihmisen kannalta liian ohuita tai ositettuja ollakseen olemassa. Maaseudun työnjako on voittopuolisesti horisontaalista. (Kesk 2002, 7)

Siten maaseutupolitiikkaa toteuttavat organisaatiotkin ovat horisontaalisia eli voimia kokoavia. Sellaisia ovat mm. kylät ja kyläyhdistykset, kuntien seutuyhteistyö ja ohjelmapolitiikan ns. paikalliset toimintaryhmät, neuvontajärjestöt sekä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Kehitys ei tule toteutumaan pelkin hankevaroin, vaan valtiolta edellytetään sellaisten pysyvien taloudellisten kannusteiden luomista, joilla maaseutu tyhjenemisen sijasta pystyy yhteispeliin kaupunkien Suomen kanssa. On kehitettävä koko joukko uusia maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen käytäntöjä, jotta maaseutuun kohdistuvaan kysyntään (yrityksasiakkaan, kansalaisen, veronmaksajan ja mahdollisen maallimuuttajan rooleissa) voidaan vastata. Tämä merkitsee lainsäädännön, verotuksen, palvelutuotannon ja erilaisten taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä. (Kesk 2002, 7)

Edellä keskeistä on maaseudun näkeminen erilaisena suhteessa teollisen palkkatyön lainalaisuuksiin. Metaforana palapeli kuvaa maaseudun erityisyyttä, joka kumpuaa luonnosta, ja joka siitä syystä nähdään mahdottomaksi sellaisenaan oikeutetusti sovittaa muun maailman rationaliteetteihin. Maaseutu tarvitsee suunnitelmallista ja organisoitua hallitsemista, jotta se hajanaisine ja vaikeasti mihinkään lokeroitavine piirteineen pääsisi oikeuksiinsa. Erityisen kiinnostavaa on nimenomaan valtion osoittaminen tulevasta kehityksestä laajalti vastuulliseksi tahoksi. Valtio näyttäytyy maaseudun agenttina, jonka tulee systemaattisena muutosvoimana auttaa maaseutua, maakuntien Suomea, jatkamaan menestyksellisesti kaupunkien Suomen rinnalla. Maaseutu rakennetaan kysynnän varassa olevaksi kulutushyödykkeeksi, jonka houkuttelevuutta on erityisin toimenpitein

kasvatettava, koska muuten maaseutu on eriarvoinen suhteessa kaupunkeihin.

Vuorovaikutuksen käytännöt viittaavat tekstiotteessa interventio toimiin, joilla markkinoiden logiikkaan vaaditaan vaikutettavan oikeudenmukaisuuden nimissä. Arvoarvostelmaan vedoten vaaditaan valtion taholta maaseudulle asiaankuuluvia helpotuksia, joiden avulla maaseudusta saataisiin enemmän todellinen vaihtoehto. Hankevarojen riittämättömyys muovaa tulevaisuutta koskevia odotuksia selkeän kaksijakoisesti. Toivottava kehitys edellyttää maaseudun kokonaisvaltaista kansallista huomioimista — pelkkä Euroopan unionin varaan tuudittautuminen johtaisi tätä vastoin Suomen maaseudun peruuttamattomaan taantumukseen. Myös SDP myöntää EU:n rajallisuuden maaseudun tulevaisuuden rakennuspuuna:

EU-ohjelmat eivät kuitenkaan kata koko Suomen maaseutua ja poista tarvetta kansalliseen maaseudun kehittämiseen, vaan päinvastoin korostavat kansallista vastuuta eri tyyppisten maaseutualueiden tarpeiden huomioimisesta ja kokonaisvaltaisesta ja monipuolisesta kehittämisestä (Sdp 2002).

Kansallinen vastuu osoittautuu erityisen painavaksi. Toisin sanoen viimekätinen ymmärrys maaseutualueiden kehittämistarpeista tulee löytymään kansalliselta tasolta. Suomen vastuu korostuu juuri eurooppalaisen perheen jäsenenä, ikään kuin eurointegraatiossa mukanaolo vielä entisestään velvoittaisi Suomea nationalistisessä hengessä huolehtimaan omasta maaseudustaan. EU ohjelmineen näyttäytyy maaseudun tukijana, mutta loppujen lopuksi kansallisvaltion tulee hoitaa oma leiviskänsä maaseutunsa kehittämiseksi. Kokoomuksen logiikka vaikuttaa samantyyppiseltä puolueen tähdentäessä, että kansallisen yksimielisyyden maaseudun kehittämishankkeita kohtaan tulee lisääntyä, koska ohjelmat ovat konkreettinen vastine Unioniin maksetuille jäsenmaksuille (Kok 1996, 3). Maaseutua koskevan kansallisen konsensuksen syntyehtojen nähdään kumpuavan yhteisesti kannetusta taloudellisesta rasitteesta. Maaseudun kehittämisen oikeutusta ei ole syytä kyseenalaistaa, koska kaikki suomalaiset ovat samassa veneessä veronmaksajina.

Vasemmistoliitto mieltää EU:n rakennerahastot pikkurahoiksi, joilla ei yksin pystytä tasaamaan alueiden välisiä eroja. Puolue katsoo, että ”Suomi tarvitsee edelleen tehokasta aluepolitiikkaa” ja jatkaa muistuttamalla siitä, että Suomen kansainvälinen kilpailukyky voi säilyä ainoastaan koko maan tasapuolisen kehittämisen kautta. (Vas 1995, 12-13) Teesissään Vasemmistoliitto nojaa julkiset interventiot oikeuttavaan tasa-arvoargumenttiin. Alueiden välinen tasa-arvo laadullisena arvona muotoillaan välttämättömäksi

ennakkoehdoksi pitkälti määrän logiikkaan perustuvalla kansakunnan kilpailukyvyllä. Koko Suomi-yhteisön voimaa ja panosta tarvitaan yhdenvertaisesti tulevissa talouden kentillä oteltavissa armottomissa taistoissa, joissa kilpaillaan muiden kansakuntien kanssa paikasta globaalitalouden auringossa. Keskustan ohjelmassa herätellään niin ikään voimakkaita maaseudun ainutlaatuisuuteen kytkeytyviä ajatuskulkuja:

Maaseutu on luonteva osa maan hyvinvointia ja kilpailukykyä. Tähän toteamukseen liittyvien virtojen ja varantojen ymmärtämisessä olemme vasta alkutekijöissä. Nämä arvot tulisi ymmärtää ja yhteiskunnan niihin sitoutua. (Kesk 2002, 7)

Virtojen ja varantojen symboliikka sitoo maaseudun erottamattoman kiinteäksi osaksi Suomea. Maaseutu on jotain erityistä, jota ei niin vain voi ohittaa kansakunnan hyvinvoinnista ja kilpailukyvyistä puhuttaessa. Kaikkiin suomalaisiin vedotaankin siinä tarkoituksessa, että he oivaltaisivat paremmin maaseudun merkityksen Suomen kannalta. Maaseudun ansaitseman paikan tosiasiallinen tunnustaminen johtaisi edelleen tarvittavan muutoksen käynnistymiseen, mikä koituisi ennen pitkää merkittävällä tavalla maaseudun ja koko kansakunnan eduksi. Vihreä liitto käsittelee myös maaseutua arvona sinänsä liittäessään muutosretoriikkaansa vahvan maaseudun ja kaupungin välisen aspektin:

Kaupungin ja maaseudun vastakkain asettelu on vanhakantaista. Kaupungeissakin on omat kipupisteensä, jotka on hoidettava. Mutta ei niin, että se olisi pois maaseudulta tai päinvastoin. Vihreä maaseutuohjelma korostaa dualitalouden mallia, jossa tehokkaat, teknologisesti edistyneet ja kansainvälisesti kilpailukykyiset alueet ja toimialat "sponsoroivat" vähemmän kilpailukykyisiä korkean työttömyyden alueita esimerkiksi kansalaisrahan muodossa. – – Kun verotuksen painopistettä siirretään yksilöiden verottamisesta pääoman käytön ja haittojen verotukseen, päästään lähemmäksi todellista dualitaloutta, ja ylitetään keinotekoinen kaupunki-maaseutu-vastakkainasettelu. Ohjelmassa ehdotetaan kansalaisrahaa maaseudun työllisyys- ja toimeentulo-ongelmien keskeiseksi ratkaisijaksi. (Vihreä 1997, 3)

Nykyisen ongelmallisen pattitilanteen ratkaisun keinoksi nousee erilaisiksi miellettyjen alueiden, maaseudun ja kaupunkien, välillä vallitsevien erojen tasaaminen järjestelmällisillä uudistuksilla. Koko kaupunki-maaseutu-dikotomia nähdään keinotekoiseksi kulissiksi, jota tarpeettomasti ylläpidetään nykyisellä tavalla hoitaa asioita. Maaseutu voisi saavuttaa yhdenvertaisen aseman kaupunkien rinnalla eräänlaisella solidaarisuuden nousulla. Käynnissä olevan kilpailun ehdoilla maaseutu ei voi oikein onnistua, jos se pakotetaan kaupunkien kanssa samalle lähtöviivalle. Maaseudun erilaisuuteen vedoten tarvitaankin perusteellisia muutoksia, esimerkiksi kansalaisrahaa, jotta maaseudulla olisi todellinen mahdollisuus kantaa kortensa Suomen yhteiseen kekkoon ja auttaa omalta osaltaan kansakuntaa matkalla kohti parempia aikoja.

SDP tarkastelee maaseudun ja kaupunkien välistä asetelmaa toisenlaisesta kulmasta toteamalla, että ”[k]äytännössä maaseutu ja kaupunkiseudut eivät useimmiten kilpaile samoista yrityksistä ja työpaikoista, vaan molemmilla on omat vahvuuksiin perustuvat luontaiset tuotannon alat” (Sdp 2002). Maaseutu konstruoidaan erityiseksi suhteessa kaupunkiin ja varustetaan luonnollisilla vahvuuksilla. Maaseutu näyttäytyy sellaisena, mitä kaupunki ei voi olla, ja päinvastoin: maaseutu ja kaupunki ovat toisistaan poikkeavia todellisuuksia. SDP päätyy väitteensä pohjalta edelleen esittämään, että ”[t]ämä luo vahvaa pohjaa kaupunkien ja maaseudun välisen vuorovaikutuksen vahvistamiselle” (mt.). Johtopäätös on selitettävissä eräänlaisella täydentävyyden idealla. Maaseutu omaa kaupungeilta puuttuvia ja kaupunkien tarvitsemia ominaisuuksia. Vuorovaikutuksen tuleva ja toivottavaksi katsottu syveneminen perustuu siis maaseudun ja kaupungin väliseen kumppanuuteen ja yhteisymmärrykseen toinen toistensa intresseistä.

Vihreiden mukaan kaupungilla ja maaseudulla on erilaiset toimintalogiikat ja niistä juontuvat erilaiset vahvuutensa ja heikkoutensa, mahdollisuutensa ja uhkansa (Vihr 2002, 11). Maaseutu ja kaupunki määrittyvät tietyt piirteet omaaviksi yhteisöikseen, jotka toimivat ikään kuin sisäisesti yhtenäisesti, mutta suhteessa toisiinsa poikkeavasti. Maaseudun ja kaupungin logiikkaeroa kuvataan rikkaudeksi, jonka hyödyntämiseksi ”[t]arvitsemme maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutusta” (mt., 11). Vuorovaikutus muotoillaan maaseudun ja kaupungin yhteisen edun mukaiseksi tavoitteeksi, jonka toteutumisen myötä molemmat voittavat. Myös Kokoomus korostaa yhteistyön merkitystä ja pyrkii tämän ohella vastaavasti häivyttämään maaseudun ja kaupungin erilaisuudesta kumpuavan konfliktisuuden mahdollisuutta:

Kokoomuksen mielestä tietoisien kaupungistamisen ja keskittämisen tilalle tarvitaan aitoa kaupunkien ongelmia ratkaisevaa kaupunkipolitiikkaa sekä erityyppiset maaseutualueet huomioon ottavaa maaseutupolitiikkaa. Nämä eivät ole vastakkaisia, vaan painottuvat eri asioihin. Erilaiset alueet on saatettava keskinäiseen vuorovaikutukseen, jolloin niissä kaikissa pystytään vahvistamaan niin yksityisellä kuin julkisella puolella keskeisiä toimintoja. Vuorovaikutuspolitiikan vahvistamiseksi tarvitaan tasa-arvoisia osapuolia sekä molemminpuoleisia hyötyjä. (Kok 2003, III luku)

Puhumalla erikseen kaupunkipolitiikasta ja maaseutupolitiikasta luodaan selkeä maaseudun ja kaupungin eroavaisuuksia ilmentävä roolijako. Vuorovaikutus nousee tavoittelemisen arvoiseksi keinoksi, josta kaupunki ja maaseutu toisistaan poikkeavina yhteisinä voivat kumpikin hyötyä. Kaupungistamisesta ja keskittämisestä ikään kuin vallitsevina tendensseinä halutaan irtisanoutua, ja tätä vastoin painotetaan kaupungin ja

maaseudun erojen asianmukaista huomioimista. Toimintojen vahvistaminen vuorovaikutuksen avulla johtaa eritoten paikallisen näkökulman korostumiseen. Sekä hallinto että elinkeinoelämä voivat hyötyä alueiden välisistä ja paikallisista kontakteista. Tekstiotteesta on luettavissa ulos halu korvata suuria rakenteita monitasoisella ja omaehtoisella toimijuudella. Toisessa ohjelmassaan Kokoomus käsittelee hallintoon kohdistuvia muutospaineita vieläkin eksplisiittisemmin:

Maaseudun järkevä kehittäminen edellyttää eri hallinnonalojen lisääntyvää yhteistyötä ja verkottumista. Hallinnollisia rakenteita on kevennettävä kustannustehokkuuden ja joustavuuden lisäämiseksi. Koordinoinnin tehostaminen on välttämätöntä ideoiden toteuttamisen esteenä olevan byrokratian keventämiseksi. Maaseudun kehittämiseen on saatava mukaan myös keskustelusta toistaiseksi unohtetut maaseudulla asuvat ja sieltä taajamissa työssä käyvät. (Kok 1996, 16)

Järkevä kehittäminen nähdään yhteneväksi mahdollisimman optimaalisen kustannustehokkuuden kanssa. Hallintoa ja sen ohentamista koskevien muutosvaateiden yhteydessä esiintuodut uinuvat metaforat, keventäminen ja tehostaminen, näyttävät mielenkiintoisilta erityisesti siinä mielessä, että lopussa nostetaan jalustalle itse maaseutu vaatimalla sille suurempaa osallisuutta maaseudun kehittämisessä. Maaseudun eräänlaisena innovatiivisena kollektiivisubjektina toivotaan nousevan näkyvämmiin esiin ja korvaavan ainakin osittain hierarkkista hallintoa ja siihen väistämättä liittyvää kielteiseksi koettua virkavaltaisuutta. Vasemmistoliitto lähestyy hallitsemisen tematiikkaa ohjelmallisen kehittämisen suunnasta:

Ohjelmat on valmisteltava ja toteutettava laajassa yhteistyössä maakuntien, kuntien, valtionviranomaisten sekä elinkeinoelämän järjestöjen ja muiden alueellisten yhteisöjen, kylätoimikuntien ja ennen kaikkea paikallisten ihmisten kanssa. Jotta alueiden oma kehittämisvastuu toteutuisi mahdollisimman hyvin, keskushallinnon ei tule puuttua yksityiskohtaisilla määräyksillään ohjelmien laatimiseen. (Vas 1995, 12)

Tulevaisuuden avain löytyy laajamittaisesta ja monialaisesta yhteistyöstä, jossa kokonaisuus merkitsee paljon enemmän kuin vain osiensa summaa. Kuitenkin muita ratkaisevammaksi tekijäksi näyttää loppujen lopuksi osoittautuvan ruohonjuuritaso omaamansa kehittämiskapasiteetin turvin. Paikallistason toiminnan vapausasteiden kohotessa on toisaalta ilmeistä, että huomista koskeva vastuukin siirtyy yhä ilmeisemmin yksilöiden, pienyhteisöjen ja lokaliteettien harteille.

Vihreä liitto tuo esiin ”uudet paikalliset rakenteet” yhtenä keinona maaseudun vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Tarkemmin ottaen tämä tarkoittaa päätöksenteon viemistä paikallistasolle siten, että esimerkiksi kunnissa kylillä olisi enemmän

päätösvaltaa, mutta toisaalta myös vastuuta muun muassa tiettyjen palveluiden tuottamisesta. (Vihr 1997, 41) Kysymys on siis maaseudulla asuvien kansalaisten oikeuksien kasvattamisesta eräänlaisen lähidemokratian keinoin. Kiiltävän kolikon kääntöpuolelta paistavat toisaalta kuitenkin myös kasvaneista oikeuksista seuraavat lisääntyvät velvollisuudet. Vahvan valtion ja hallinnon ajasta halutaan siirtyä kohti maaseudun aikaa, maaseudun valtaistamista. Maaseutuyhteisön halutaan enenevässä määrin itse ja yhteisvastuullisesti tekevän omaa tulevaisuuttaan.

5.2 Suomen maa- ja metsätalous luonnon, rakenteiden ja asiakkaiden ristiaalloissa

Kokoomuksen mielestä kotimaisen maa- ja metsätalouden toimintaedellytysten turvaaminen on tärkeää niin kansantaloudelle kuin koko suomalaiselle yhteiskunnalle. Kansalaisille on taattava kaikenlaisissa olosuhteissa kotimaiseen raaka-aineeseen pohjautuvien elintarvikkeiden saatavuus. Maa- ja metsätaloudella on myös keskeinen rooli maaseudun perusasutuksen sekä ympäristön monimuotoisuuden säilyttämisessä. (Kok 2003, johdanto)

Yllä olevassa Kokoomuksen vuoden 2003 maaseutuohjelman avauskappaleessa maa- ja metsätalouden merkitys sidotaan kiinteästi suomalaisen kansakunnan kokonaisuuteen. Ilmaukset turvaaminen ja takaaminen johdattavat pitämään maa- ja metsätaloutta koko Suomen kysymyksenä. Suhde muutokseen on varovaisen maltillinen ja argumentoinnin ydin voidaan kiteytetysti ilmaista puhumalla säilyttämällä muuttamisesta. Toisin sanoen maa- ja metsätaloudesta ei millään muotoa haluta irtisanoutua, vaan pikemminkin kyseiset elinkeinot pyritään ankkuroimaan jämäkästi myös osaksi tulevaa aikaa. Mielenkiintoista on myös se, että kansantalous näyttää hyötyvän toimintaedellytysten säilymisestä ensisijaisesti. Muu suomalainen yhteiskunta taas näyttää nettoavan maa- ja metsätaloudesta ikään kuin vasta niiden kansantaloudellisten kerrannaisvaikutusten kautta. Keskusta laventaa maatalouden ilmiökenttää globaalitasolle ja Suomelle haasteellisiin kysymyksiin:

Maatalouspolitiikka on aina ollut vaikeaa ympäri maapallon. Tulevaisuudessa se on jos mahdollista entistäkin enemmän yhteiskuntapoliittinen taitolaji. Siihen vaikuttaa monia ristikkäisvoimia kuten WTO-neuvottelujen paine, EU:n yhteisen maatalouspolitiikan vaatimukset, elintarviketeollisuuden intressi, erilaiset yhteiskunnalliset liikkeet ja etujärjestöt, ympäristötietoisuus sekä valtion budjettikuri. Poliitiikan mahdollisuudet eivät ole vähenneet vaan politiikalta ja poliitikoilta vaaditaan enemmän. (Kesk 2002, 10)

Toimiva politiikka edellyttää asioiden ja näkemysten keskusteltavaa yhteensovitusta kansallisella tasolla. Se vaatii jämäkkää poliittista päätöksentekoa kansainvälisissä yhteyksissä. Toisin sanoen tulevat tilanteet on ennakoitava sekä Suomen linja ja aloitteet valmisteltava hyvin ja ajoissa. Ellei näin tehdä, päättävät muut puolestamme. Maataloutemme asema on äärimmäisen ahdas. (Kesk 2002, 10)

Muutosorientoituneessa puheessa painottuu näkemys maatalouspolitiikasta erityistä kyvykkyyttä vaativana toimintana. Avainasiaksi nousee kansallinen intressi ja tulkinta sen yhteisyydestä. Koko kansakunta mielletään arvostuksiltaan nimenomaan Suomen maatalouden puolesta taistelevaksi, yhtenäisen rintaman muodostavaksi leiriksi. Kansallisella tasolla konsensus on saavutettavissa sovittävän keskustelun keinoin, ilman suurempaa eripuraa, jos kaikki tätä vain todella haluavat. Ristikkäisvoimat edustavat haastetta Suomen maataloudelle ja sen yhtenäisyydelle. Globaalissa maatalouspolitiikassa vedetään moneen suuntaan, mikä vaatii toimijoilta pelinlukutaitoa. Suomen uhkakuvaksi muotoutuu tilanne, jossa maatalouspolitiikan päätösvalta liukuu peruuttamattomasti kansallisvaltion rajojen ulkopuolelle. Suomen linjasta puhumisella koko kansakunta homogenisoidaan: Suomelle osoitetaan vain tietty yksi mahdollinen linja, jonka kaikkien järjestellisten suomalaisten nähdään allekirjoittavan kansallisen edun nimissä. Ajatus Suomi-olion yhtenäisyyden välttämättömyydestä realiteettien puristuksessa korostuu entisestään, kun Keskusta projisoi kansallisen maatalouden aseman tulevaisuuden ulkoisiin pakkoihin viittaamalla toiminnan pelivaran ehdottomaan kapeuteen.

Kokoomus tuo esiin yhtäältä Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan kehityksen ja toisaalta kansallisten tukijärjestelmien jatkuvuuden Suomen maatalouden tulevien toimintaedellytyksien keskeisinä ehtoina (Kok 2003, I luku). Maatalouden edellytykset kytketään näin lähtökohtaisesti taloudellisiin kriteereihin, kannattavuuteen. EU-aikanakin kansallista tukea pidetään oleellisen tärkeänä, koska EU:n politiikka ei sellaisenaan näytä riittävän takaamaan Suomen maatalouden tulevaisuutta. Seuraavaksi Kokoomus kutsuu kansallisvaltiotoimijaa maatalouspolitiikan ylikansalliselle näyttämölle: ”Suomen on toimittava Euroopan unionissa aktiivisesti, jotta ilmastolliset ja tuotannolliset erityispiirteemme tulevat jatkossa nykyistä paremmin huomioituiksi” (mt., I luku). Suomi-toimija nähdään keskeisesti vastuulliseksi kansallisen maatalouden ainutlaatuisten piirteiden asianmukaisesta, ja siten legitimoimisesta, artikuloinnista Unionin pelikentillä. Vallitsevassa ajassa Suomen toimintatila EU:ssa rakennetaan eräänlaiseksi paitsiotilanteeksi, josta Suomen on päästävä eroon ajamalla Unionin sisällä määrätietoisesti ja systemaattisesti ajanmukaisia uudistuksia. Keskustalla maatalouden tulevaisuuskuva piirtyy korosteisella tavalla sekä rakenteiden että toimijoiden kautta:

Perusmaataloustuotanto voi olla näilläkin leveysasteilla kilpailukykyistä, jos ilmastotekijöistä aiheutuva kilpailuhaitta kompensoidaan ja kunhan koko elintarvikeketju pitää oman kustannuskehityksensä kurissa. (Kesk 1996, 3. luku)

Yhteismarkkinoilla ei tunneta omavaraisuutta, vaan siellä kilpaillaan. Ellei Suomi huolehdi tästä yhdestä kansantaloutensa kivijalan kilpailukyvyistä ja antaa sen pyyhkiytyä pois, tehdään virhe, jota jälkipolvilta on turha pyytää anteeksi. (Kesk 1996, 3. luku)

Maataloustuotannon säilymisen kannalta elintärkeiksi tekijöiksi osoittautuvat yhtäältä oikeutettuna pidettävä kompensointi ja toisaalta kokonaisen elintarvikeketjun, ei vain maatalouden, kilpailukyky. Vastuunkannon merkitys korostuu: koko elintarvikesektorin on pyyteettömästi sitouduttava ponnistelemaan maatalouden yhteisen hyvän eteen. Elintarvikeketju on kuin urheilujoukkue, jolta odotetaan hyvää ja ajan kuluessa toivon mukaan aina vain paranevaa suoritusta. Kilpailuhaitta nähdään faktana, ja vetoamalla ilmastoon sen syynä saadaan seikka näyttämään pysyvältä. Kilpailuhaitta ei ole kumottavissa, koska luonnon katsotaan yleisesti edustavan jotain, joka jää lähes täydellisesti inhimillisen toiminnan vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomiin. Jälkimmäinen kappale nostaa tuen välttämättömyyden rinnalle ajatuksen kokonaisvaltaisesta kansakuntaisen vastuun imperatiivista. Suomen on kollektiivisen yhteistyön hengessä huolehdittava kansantaloutensa peruskalliosta tai muuten maataloutta uhkaa häpeällinen luhistuminen, josta ei lapsille ole paljon kertomista. Yhteismarkkinat muodostavat kansalliselle maataloudelle ennenkokemattoman toimintaympäristön, jossa mikään ei tule ilmaiseksi. Todellisen paikan sisämarkkinoilla voi ansaita vain ja ainoastaan kovalla työllä, Suomi-yhteisön yhteisin voimainponnistuksin.

Sosialidemokraattien mukaan ”pohjoisen maataloustuotannon jatkumisen turvaamiseksi” EU:n piirissä ”on löydettävä kestävä ratkaisu” (Sdp 2002). Taustalla piilee vahva oletus siitä, että Suomen maatalous tulee näivettymään ilman Unionin erityistoimenpiteitä. Vaakakupissa on yhtäältä markkinavaateet, mutta toisaalta osoitetaan myös eurooppalaisten kansallisvaltioiden oikeutta omaan maataloustuotantoonsa. Periaate saa lisävahvistusta SDP:n teesistä, että ”maataloustuotantoa on harjoitettava koko Euroopan alueella, mukaan lukien alueet, joilla on erityisongelmia” (mt.). Kun vetoaminen tapahtuu koko Euroopan nimissä, saadaan Suomen tukiratkaisuja edellyttävä tilanne näyttämään luontevalta — koko Eurooppaa koskeva tasa-arvoisuuden vaade käy yhteen Suomen maatalouden erityisten intressien kanssa.

Vasemmistoliitto puolestaan näkee EU:n maatalouspolitiikan yleistavoitteet sinänsä hyviksi, mutta epäilee niiden toteutumista Suomessa. Puolue vetoaa kansalliseen

yhteisymmärrykseen, ”jotta maaseutu pysyy aktiiviväestön asuttamana ja jotta elintarvikeketju sopeutuu elämään myös EU-Suomessa”. (Vas 1995, 15) Kansallisen tason yhtenäisyys on ratkaiseva tae Suomen maatalouden jatkuvuuden suhteen ja yhteisymmärryksen saavuttaminen on siten käytännössä välttämätöntä. Jotta Suomi ei menettäisi EU-oloissa ravinnontuotannon elimellisiä osiaan, ja siinä sivussa asuttua maaseutuaan, on kansakunnan saatava aikaan sopimus yhteisistä päämääristä ja sitouduttava niiden tunnolliseen tavoittelemiseen.

Keskusta toteaa Euroopan unionin maatalouspolitiikan soveltuvan huonosti Suomen oloihin. Teesiä vahvistetaan nojautumalla perusteluissa erityisesti Keski-Eurooppaa huomattavasti lyhyempään kasvukauteen ja harvasta asutuksesta johtuvaan tilojen lisätulojen hankkimisen vaikeuteen. Tämän jälkeen Keskusta päätyy esittämään, että ”suomalaisilla on erityinen kansallinen intressi kehittää uusia politiikan sisältöjä”. (Kesk 2002, 11) Suomen maatalouden todellisuus näyttää siis joltain aivan erityiseltä ja erilaiselta verrattuna Euroopan laajoihin ja viljaviin sydänmaihiin. Siten on ikään kuin johdonmukaista, että kaikkien suomalaisten etu on ajaa muutosta EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan, joka ei nykyisellään huomioi Suomen tarpeita niin kuin sen kuuluisi. Ajatus politiikan rakenteellisen muutoksen välttämättömyydestä työntyy esiin myös SDP:n argumentaatiosta, vaikkakin tässä tapauksessa nimenomaan maaseudun ja maatalouden välisen suhteen hahmottamisen perustalta:

Maatalouden rakennemuutos koko EU:n tasolla etenee edelleen voimakkaasti. Siksi maatalouden toimintaedellytysten turvaamisen ohella on tärkeää varmistaa, että EU:n tukijärjestelmä tukee voimakkaasti maatalouden monimuotoista kehittämistä. Samalla painopistettä on siirrettävä yhä voimakkaammin maaseudun elinvoiman kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. (Sdp 2002)

Maaseudun elinvoiman kokonaisvaltainen kehittäminen on otteessa jotain hyvin erilaista ja enemmän kuin pelkkää maatalouden yksipuolista tukemista. Monimuotoista maataloutta pidetään siirtymänä kohti todellisen elinvoimaista maaseutua, siksi perinteisen eli yksipuolisen maatalouden tukeminen ei ole yhtä arvostettavaa kuin koko maaseudun kehittäminen. Kaiken kaikkiaan maatalous näyttäytyy maaseudun kokonaisuudessa eräänlaisena marginaali-ilmiönä: tulevan ajan tulee olla sellaisen maaseudun aikaa, jonka osana maatalous voi olla ja tuleekin olemaan, mutta jossa maaseutu on nähtävä lähtökohtaisesti paljon laajemmin kuin vain ruoan ja kuitujen tuottajana.

Aivan kuin epäsuorana maatalouden suuntaan heitetynä muutosvaateena SDP pitää maatalouspolitiikan keskeisenä tehtävänä maataloustuotannon kannattavuudesta huolehtimista. Heti tämän toteamuksen jälkeen SDP painottaa erityisesti laatuun liittyvää suhteellista kilpailukykyä sekä erikoistuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin vahvistamista maatalouden tulevan menestyksen keinoina. (Sdp 2002) Argumentissa tuotannon kannattavuus nähdään mahdollisena ennen muuta tiettyjen arvokkaiden kvaliteettien avulla, eikä massatuotannon skaalaetujen saavuttamisen kautta. Keskeiseen rooliin nousee suomalaisen maatalouden ainutlaatuisuus. Korkean tieto- ja taitotason avulla tuotanto on mahdollista pitää kannattavana verisestikin kilpailluilla markkinoilla. Samankaltaista päättelyä on havaittavissa myös Vihreän liiton ohjelmassa, jossa EU-ajan tuoma muutos ja epävarmuus ponnekkaasti tiedostetaan:

Näitä trendejä myönteisempi kehityssuunta edellyttää kotimaisen maatalouspolitiikan tietoista ja aktiivista suunnanmuutosta. Sen on oltava kokonaisvaltainen rakenteellinen sopeutumisstrategia, joka suunnitellaan tilakohtaisesti ja alueellisesti. On etsittävä sopeutumis- ja menestymismahdollisuudet, eikä sitouduta pelkkään puolustustaisteluun. Säilyttämisestä on siirryttävä kehittämiseen, sillä ei ole olemassa yhtenäistä maataloutta, vaan suuri joukko erilaisia maataloita, jolloin sopeutuminenkin on tilakohtainen prosessi. Tilatason sopeutumisstrategiat EU-Suomessa ovat tiiviisti yhteydessä julkisen sektorin harjoittamaan politiikkaan. (Vihr 1997, 28)

Avautuvilla markkinoilla, joilla vallitsee vapaampi kilpailu, maataloutemme menestys perustuu suhteellisen kilpailuedun löytämiseen. Suhteellista kilpailuetua emme saavuta massatuotantoajattelulla vaan uudenaikaisella markkinalähtöisellä ajattelulla. (Vihr 1997, 28)

Koska maataloutta ei voida karsinoida tietyn yhdenmukaistavan kyltin alle, ei maataloudella ole vain yhtä tapaa menestyä tulevaisuudessa. Pääpointiksi kohotetaan aktiivisuus ja muutoksen välttämättömyyden sisäistäminen. Tilojen omaehtoisuus ja -aloitteisuus nousevat merkittävään asemaan. Tämä tarkoittaa vapauden ohella viime kädessä myös vastuuta oikeanlaisista oivalluksista eli siitä, että maatalous pysyy kannattavana, mikä voi johtaa perustavanlaatuisenkin suunnanmuutosten tarpeeseen. Maatalouden erityispiirteiden ja erilaisuuksien painottamisen rinnalla maatalouden tulevaisuus on mielenkiintoisella tavalla lopulta sittenkin kansallinen ja yhteinen haaste. Muutoksen välttämättömyyden määrittämisen koskettavan Suomen maatalouskollektiivia, joka muodostaa kansakunnan oman taisteluyksikön globaaleilla markkinoilla.

Kokoomus nostaa kuluttajat tottumuksineen ja valintoineen ratkaisijan asemaan kotimaisen elintarviketuotannon jatkon kannalta. Puolue kokee kestävän kehityksen periaatteen, tuotannon eettisyyden, luomutuotannon ja mahdollisimman korkean laadun näyttelevän

yhä ratkaisevampaa roolia kuluttajakeskeisessä tuotannossa. (Kok 1996, 6) Ajatus tarpeesta vastata erilaisten kuluttajien kaikkein hienojakoisimpiinkin mieltymyksiin asettaa maatalouden ja elintarviketuotannon aidosti kontingentin tilanteen eteen, koska kuluttajat poliittisina toimijoina voivat jatkuvasti muuttaa preferenssejään. Kuluttaja-olion tunteminen on koko suomalaisen maatalouden toimintaa kehystävä reunaehto, jota edellytetään menestyksen saavuttamiseksi. Kuluttajat vaikuttavat kuninkailta myös Kokoomuksen toisessa, vuoden 2003 ohjelmassa:

Maataloutemme tulevaisuuden nähdään liian usein riippuvan erilaisista tukiaisista ja kabinettipäätöksistä. Todellisuudessa tulevaisuuden määräävät kuitenkin kuluttajien päivittäiset valinnat ja maaseutuyrittäjien heille tarjoamat tuotteet ja palvelut. Vain määrätietoisella panostuksella yhä laadukkaampien ja turvallisempien elintarvikkeiden tuotantoon voidaan kuluttajien luottamus kotimaiseen elintarvikeketjuun säilyttää. (Kok 2003, I luku)

Arvoituksellinen kuluttaja edustaa koko kansalliselle maataloustuotannolle yhteistä kriittistä muuttujaa. Ei ole kuitenkaan olemassa erikseen kotimaisia ja muita kuluttajia, vaan kaikki maksavat asiakkaat ovat Suomen maataloudelle yhtä kallisarvoisia. Puhe maaseutuyrittäjistä leventää maatalouden merkityksen yksiselitteisesti perinteisen tuottajuusajattelun tuolle puolen. Pähkinänkuoressaan maatalouden tulevaisuus osoittautuu maaseutuyrittäjien elinkeinotoiminnaksi, missä suurin missio on kuluttajien tarpeiden ja kysynnän tyydyttäminen mahdollisimman tyhjentävästi. Tarjontaosapuoli kattaa koko elintarvikeketjun, mikä korostaa kaikkien sen piirissä toimivien vastuunkannon merkitystä Suuren Tehtävän onnistumiseksi. Vertauskuvallisen konnotaationsa nojalla ketju on yhtä vahva kuin sen heikoin lenkki. Myös Vasemmistoliitto pitää elintarvikesektorin kokonaisuutta avaimena toivottavaan muutokseen:

Laadukkaiden elintarvikkeiden saannin turvaaminen kohtuullisilla kuluttajahinnoilla on kansantalouden kannalta välttämätöntä. Kilpailukykyinen kotimainen elintarviketalous on maataloustuotannon jatkumisen edellytys. Siksi elintarviketalouden panos-, keräily- ja jakelu- sekä jalostussektorien toimintaa on tehostettava. (Vas 1995, 14)

Kilpailukyky on enemmän kuin vain elintarviketalouden osien summa. Toisin sanoen kaikkien osien on sisäistettävä yhteisen selviytymisen intressi, jotta toivottava tulevaisuus olisi mahdollinen. Elintarviketalous näyttää maatalouden oikealta kädeltä, jonka mukana maataloustuotanto voi vaihtoehtoisesti joko kukoistaa tai sitten romahtaa. Kokoomus puhuu koko elintarvikeketjun kattavasta yhteistyöstä keinona saada suomalaiseen elintarvikkeeseen liitetyt erilaiset myönteiset mielikuvat, kuten puhtaus ja turvallisuus, käytännön tasolle ja sitä kautta edelleen vahvistamaan koko elintarvikesektorin

kilpailukykyä (Kok 2003, I luku). Keskustalle ”[e]lintarviketurvallisuus on kansallinen kilpailuetu, jota on yhdessä ylläpidettävä” (Kesk 2002, 15). Suomalainen elintarvike tunnustetaan siis ikään kuin positiivisesti ladatuksi merkiksi, jonka täysipainoiseksi hyödyntämiseksi yrittäjien ja palkansaajien on tehtävä lujasti pyyteetöntä (yhteis)työtä kansallisen yhteishyvän edistämisen nimissä. Potentiaaliset vahvuudet muotoillaan ennen kaikkea laadullisuuteen perustuviksi valttikorteiksi. Tällä strategialla tehdään pesäeroa massatuotantoon, joka jossakin muualla saattaa edustaa menestyksen ohjenuoraksi omaksuttua periaatetta. Sekä Keskusta että SDP vetoavat laadullisiin piirteisiin, mutta liittävät mukaan erityisesti yksittäisten tilojen näkökulmaa:

Tilakoko ei ratkaise suoraan tuotannon kannattavuutta. Optimikoko riippuu monesta seikasta ja jo pienelläkin maatilalla voidaan saavuttaa kansantalouden kannalta alhaiset yksikkökustannukset. On eri asia, että pieneltä tilalta saatava maataloustulo ei riitä elämiseen. Siksi tilojen monitoimisuus ja vapaasti koottava tulopohja on hallinnollista ohjailua tärkeämpää. Ei ole ministeriön asia ratkaista, mikä maatala voi jatkaa. (Kesk 2002, 13)

Tilojen elinkelpoisuuden määrittely ei kuitenkaan onnistu yksin niiden koosta, vaan niiden kokonaistulosta. Siksi on tuettava maatalousyrittäjien yhteistyötä ja uusien tuotantomuotojen kehittämistä sekä myös maataloutta tukevan yritystoiminnan syntymistä. (Sdp 2002)

Keskustan tavoitteena on osoittaa maatalouden monitoimisuuden välttämättömyys. Erilaisten harjoitettavien elinkeinotoiminnan muotojen halutaan olevan viime kädessä tilan päätettävissä, mikä alleviivaa maataloustoimijoiden vastuuta tulevasta. Joka tapauksessa perinteinen maatalous määritellään lähtöalustaksi, jonka varaan muuta toimintaa on mahdollista rakentaa. Viljelijä/yrittäjä nähdään vapautta ja vastuuta kantamaan kykeneväksi toimijaksi, jolla tulee olla oikeus omaan viime kädessä harkintaan ja luovuuteen tulopohjansa kasaamisessa, koska hän kuitenkin viime kädessä kantaa toiminnastaan myös lopullisen tulovastuun.

Maatalousyrittäjä SDP:n muotoilemana retorisenä konstruktiona suuntaa tilojen tulevaisuutta yhä voimakkaammin puhtaan maatalouden, kasvi- ja karjatuotannon, ulkopuolelle. Yhteistyöllä, uusilla tuotantomuodoilla ja maataloutta tukevalla yritystoiminnalla tilat muuntuvat yhä monialaisemmiksi yritysiksi. Huomionarvoista on, että toivottavana pidetty muutossuunta pyritään muotoilemaan myös koko maatalouden edun mukaiseksi: maatalous on yksi osatekijä verkostossa, jonka kokonaismerkitys kasvaa sen yksittäisten osien summaa suuremmaksi. Oleellista on osata hyödyntää mahdollisimman paljon niitä moninaisia kilpailukykyä lisääviä ominaisuuksia, joihin

maatilat omaavat potentiaalia. Kokoomus näkee maatalojen kilpailukykyä parantaviksi tekijöiksi panostukset viljelijöiden osaamiseen ja uuteen teknologiaan sekä toiminnan tehostamisen laajentamalla tuotantoa ja soveltamalla uusia tuotantomenetelmiä (Kok 2003, I luku). Toiveiden mukaisen muutoksen tekijöinä ovat tässäkin itse viljelijät tai paremmin ilmaistuna yrittäjät. Maatalouden ja siihen liittyvän muun yritystoiminnan harjoittajilla tulee olla silmää ja uskallusta siirtyä uuteen aikaan, taitoa lukea ajan merkkejä oikealla tavalla ja menestyksellisesti. SDP käsittelee metsätaloutta samantapaisesti korostaen niin ikään toimijuuden merkitystä muutokselle:

Metsätaloudessa ja siihen perustuvassa osaamisketjussa on maatalouden tapaan tilaa tuotannon arvon nostamiseen. Puun muotoilu, sen kasvava käyttö rakentamisen materiaalina ja tämän vaatima tuotekehittely muuttaa metsäperustaisen tuotannon kuvaa. Yhteistyö tutkimuksen, koulutuksen, metsänomistajien ja puutuoteteollisuuden kesken vahvistaa alueellista osaamista ja synnyttää maaseudulle kestävä työpäikkaomavaraisuutta. (Sdp 2002)

Osaaminen on taikasana metsätalouden ulottamisessa aivan uudelle tasolle. Unohtaa ei sovi myöskään sitä, että kyseessä on yhteinen asia, jonka eteen monenlaisten tahojen ympäri Suomen on määrätietoisesti ponnisteltava johdattaakseen omalta osaltaan kansakuntaa entistäkin auvoisempaan aikaan. Vihreät käyttävät paljon puhuvaa laatumaatalouden käsitettä tulevaisuuteen orientoituessaan:

Laatumaatalouden pitää löytää hittituotteet ja näille markkina-aukkoja niin paikallisilla, maakunnallisilla, valtakunnallisilla kuin kansainvälisilläkin markkinoilla. Maataloudellemme riittäisi 2-3 miljoonan ihmisen markkinat EU:n 370 miljoonan ihmisen alueella. Sen ei luulisi olevan ylivoimainen tehtävä vaikkakin tähän asti tyystin laiminlyöty. Tarvitaan bisnesvaistoa sekä kykyä segmentoida markkinoita ja löytää erilaista kysyntää tuotteille. Tuotannon jalostusarvoa nostamalla saadaan lisää työtä maaseudulle. (Vihr 1997, 30)

Laatumaatalous tulee olemaan ennen kaikkea kyvykkyyttä toimia markkinoiden usein ennustamattomalla pelikentällä. Edessä siintävästä mahdollisuuksien valtamerestä on nostettavissa suuria saaliita, jos Suomen maataloustoimijat vain toden teolla tahtovat asiaan panostaa. Yrittäjien innovatiivisuus ja pelisilmä avautuvien mahdollisuuksien suhteen näyttävät keskeisesti sitä suuntaa, johon kansakunnan ikioman maatalouden ja edelleen koko Suomen tulevaisuus tulee liikkumaan.

5.3 Yrittäjän eetoksesta asumisen vaihtoehdon kautta yhteistahtoon ja kulttuuriin

Vihreiden vuoden 1997 maaseutuohjelman johdannossa kiteytetään mielenkiintoisen ehdollistavalla tavalla maaseudun tulevaisuuden suuntaviivoja:

Maatalous on jatkossakin keskeinen osa maaseutua, mutta nyt on oikea hetki pohtia maaseudun uusia mahdollisuuksia ja tunnistaa vahvistuvia suuntia. Maaseudun säilymiseksi ei ole yhtä viisastenkiveä. Maaseutu säilyy ja kehittyy vain, jos sen asukkailla on riittävä toimeentulo ja työmahdollisuudet. Toimeentulo- ja työmahdollisuuksien suhteen maaseudulle on saatava uutta vetovoimaa, jota siltä on viimeiset vuosikymmenet puuttunut. Tavoitteena tulee olla maaseudun kehkeytyminen erilaisten elinkeinojen, työn ja toimeentulomuotojen moni-ilmeiseksi mosaiikiksi. (Vihr 1997, 2)

Vaa'ankieliasemaan nostetaan työ- ja toimeentulomahdollisuudet. Edessä oleva aika on vähintäänkin perin lohduton, ellei maaseutu pysty työllistämään yrittäjinä tai työllistymään palkansaajina. Puhe puuttuvasta vetovoimasta viittaa siihen, että jossain muualla (eli osoitteellisimmin kaupungeissa) on tällä hetkellä sellaista vetovoimaa, johon maaseutu ei nykytilanteessa pysty vastaamaan. On tarve erityiselle ja läpikotaiselle muutokselle, jonka arkkitehdeiksi kaivataan sekä hallintoa reformeineen että itse maaseutua kyvykkäine toimijoineen. Maatalouden merkitys tunnustetaan tulevan osana, mutta huomion pääpaino halutaan suunnata maaseutuun moninaisena todellisuutena, jossa on lukuisia erilaisia ja enenevästi perinteisestä maataloudesta riippumattomia mahdollisuuksia. Monipuolisuus on avain maaseudun säilymiseen.

Ehdollistava katsantokanta tulevaisuuteen tulee esiin myös Keskustalla. Puolue toteaa, että ”[t]ulevaisuuden maaseutu voi olla entistä monimuotoisempi, asiakaslähtöisempi, vihreämpi ja vauraampi”, jos maaseutuun ruvetaan suhtautumaan ”vailla kärjistäväää poliittista ja yhteiskunnallista kiihkoa” (Kesk 1996, 1. luku). Myönteisesti värittyneistä komparatiivimuodoista päätellen maaseudun lähtötilanne on tulkittavissa varsin suotuisaksi. Tulevan kehityksen kulmakiveksi kohoaa ennen muuta se, missä määrin maaseudusta kyetään pääsemään konsensuaaliseen yhteisymmärrykseen. Yhteiskunnalliset intressit näyttävät vallitsevassa ajassa maaseudun näkökulmasta liian mustavalkoisilta, mikä estää näkemästä maaseudun todellista ja toivottavaa arvoa Suomen kokonaisuuden kannalta. Keskusta haluaa, että maaseudun merkitys tunnustetaan asiaankuuluvalla tavalla kaikkien, myös epäilevien, suomalaisten taholta, sillä tämä tulee käännyttämään loppujen lopuksi koko kansakunnan voitoksi. Samaisessa ohjelmassa yrittäjyys nähdään ratkaisevaksi keinoksi rakentaa ja edistää parempaa aikaa kohti johdattavaa muutosta:

Suurtyöttömyyttä ei kyetä ratkaisemaan vanhakantaisin keinoin. Suurteollisuuden ja julkisen sektorin ratkaiseva asema työllisyyden hoidossa on ohi. Omatoimisuuden, yrittäjyyden ja osaamisen yhteiskunta nousee suurten rakenteiden yhteiskunnan tilalle. Siksi juuri nyt on syytä tukea pienten yritysten laajentumista ja syntymistä. Tämä koskee koko Suomea ja myös maaseutua. (Kesk 1996, 2. luku)

Yllä muotoillaan kaukaiseen tulevaisuuteen saakka ulottuva kertomus, jonka mukaan yrittäjyys toimintatapana tulee vääjäämättä korvaamaan suuret rakenteet eli vahvan valtion ja laajan julkisen sektorin. Tuleva kehitys nähdään ikään kuin annettuna. Siihen on paras mukautua tai muuten työllisyyden todellisuus, muiden muassa, tulee olemaan hirvittävän koruton kertomaa. Dystopian toteutuessa jokaisen suomalaisen olisi haettava syntipukkia vain omasta itsestään. Koska tulevaisuuden yhteiskunta pohjautuu väistämättä yrittäjyydelle, on yrittämisen edellytyksiä aivan ehdottomasti kohennettava tässä ajassa, jotta Suomessa ei jäätäisi jälkeen ajan lahjomattomista vaatimuksista. Kokoomuksen retorinen strategia on yhtä avoimesti yrittäjyyden puolesta liputtavaa:

Aluekehityspolitiikan tehtävänä on palvelujen turvaaminen sekä kilpailukyvyyn lisääminen kaikkialla Suomessa. Kokoomuksen näkökulmasta yrittäjyyden edellytyksiä vahvistava talous- ja veropolitiikka sekä osaamis- ja t&k-panostukset ovat kestäväntä aluepolitiikkaa. (Kok 2003, I luku)

Käsiteliittona kestävin aluepolitiikka tarkoittaa käytännössä samaa kuin kustannustehokkain, ja aluepoliittisten kysymysten toivotaankin tulevan ratkaistuiksi kasvavassa määrin markkinaehtoisesti. Tekstistä on mahdollista vetää johtopäätös, että esimerkiksi palveluita halutaan järjestelmällisesti ulkoistaa ja siirtää yhä enemmän markkinoiden hoidettavaksi. Aluepolitiikka halutaan irrottaa sen perinteisiksi katsottavista sosiaalipoliittisista miellelyhtymistään ja sementoida pysyvästi uuteen ajanmukaisempaan merkitykseen yritystoiminnan edellytysten luojana. Vasemmistoliitto on samoilla taajuuksilla käsitellessään ajan maaseudun työmahdollisuuksille asettamia haasteita:

Julkisten palvelujen laajeneminen korvasi aiemmin maaseudullakin perinteisten maataloustyöpaikkojen vähenemistä, ainakin osittain. Julkisen talouden vaikeuksien vuoksi sen työllistävä vaikutus ei tulevaisuudessakaan kasvane. (Vas 1995, 17)

Maaseudulle on luotava uusia ja korvaavia työpaikkoja elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi niin EU:n rakennetukien kuin kotimaisenkin aluekehittämisrahoituksen avulla. Maaseudun yritystoiminta edellyttää tuekseen tutkimus- ja kehittämistoimintaa. (Vas 1995, 17)

Kansakunnan muistissa julkisen sektorin laajenemisen kausi näyttää pysyvästi taakse jääneeltä kertomukselta. Tästä eteenpäin korostuvat korvaavat työpaikat, joiden luominen

on enemmän tai vähemmän yhteiskunnallisesti subventoitua, ei pelkkään markkinamekanismiin perustuvaa. Rakenteita nähdään siis tarvittavan jatkossakin, mutta niiden tehtävä on olla pikemmin ponnahduslauta yrittäjyyteen kuin kaikkeen toimintaan vaikutuksensa ulottava ja sääntelevä turvaverkosto. Vasemmistoliitto kyllä mainitsee elinkeinotoiminnan mahdollisuuksien joukossa valtionyhtiöt ja suuret teollistamishankkeet, mutta päätyy kuitenkin lopulta siihen, että ”tarvitaan uutta monimuotoista yritystoimintaa” (Vas 1995, 18). Voimakkaasti toimintaan ohjaava ajattelu terävöityy entisestään pian tämän jälkeen esitetystä tilinpäätöksestä: ”[t]ärkeintä on kannustaa ja rohkaista avaamaan silmät uusille mahdollisuuksille ja auttaa tarttumaan uusiin ideoihin” (mt., 18). Kyseessä on vahva aloitteen, mutta samalla myös vastuun, siirto kohti maaseutua itseään. Monet mahdollisuudet suorastaan leijuvat ilmassa, ne pitää vain osata taiten nähdä ja hyödyntää. SDP samastaa maaseudun elinvoimaisuuden lähtökohtaisesti työhön ja yrittäjyyteen:

Sosialidemokraattien tavoitteena on maaseudun elinvoiman turvaaminen. Tämä vaatii elinkeinoelämän johdonmukaista kehittämistä luomaan monipuolisia ansainta- ja elinkeinomahdollisuuksia maaseudulla asuvalle ja sinne muuttavalle väestölle. (Sdp 2002)

On epätodennäköistä, että maaseudun jo kadonneet työpaikat ovat luotavissa uudelleen, siksi maaseudun elinkeinoelämän kehittämisessä on kysymys uuden luomisesta. Merkittävä osa uusista luoduista työpaikoista tarvitaan korvaamaan poistuvia ja siksi kehittämishaasteet ovat suuria. (Sdp 2002)

Elinkeinoelämän kehittäminen ratkaisee sen, millaiset ovat maaseudun toimeentulomahdollisuudet ja edelleen sen, millaiseksi maaseudun elinvoima lopulta muotoutuu. Ajattelu on kovin välineellistä: maaseutua voi kutsua elinvoimaiseksi vain ja ainoastaan sen talouden sfäärissä saavuttaman tuloksen perusteella. Puhe uuden luomisesta on mielenkiintoista, koska näin alleviivataan maaseudun tulevien mahdollisuuksien sijoittuvan suurelta osin jonnekin muualle kuin perinteiseen maa- ja metsätalouteen. Yhdensuuntaisesti SDP:n kanssa Kokoomus toteaa, että ”[e]lintarviketuotannosta väheneviä työpaikkoja korvaavat maaseudun uudet työpaikat ja yritykset on käytännössä luotava useimmiten tyhjistä”, mihin ”tarvitaan paljon aikaa ja suuri asennemuutos” (Kok 1996, 4). Tässäkin tapauksessa pyritään tietoisesti rakentamaan odotusten katkoksellisuutta suhteessa omattavaan kokemukseen. Uusi aika vaatii maaseudulta ennen kaikkea kekseliäisyyttä ja herkistymistä moninaisille avautuville tilaisuuksille. Maaseutukollektiivin vapausasteet kasvavat, mutta omaehtoisuuden vanavedessä lisääntyy vähintään samassa suhteessa myös vastuu uudistumisesta.

Keskusta peräänkuuluttaa valtion ja kuntien vastuuta yrittäjyyden edellytysten luomisessa ja sitä rajoittavien esteiden purkamisessa (Kesk 1996, 2. luku). Hallinnolle annetaan näin tarkka rooli, mutta siten, että sen toivotaan vetäytyvän taustalle yrittäjyyden tieltä. Tärkeintä on, että yrittämiselle luodaan puitteet, jotka tekevät siitä aidosti varteenotettavan vaihtoehdon mahdollisimman monelle suomalaiselle. Kokoomus menee yksityiskohtaisemmalle tasolle korostaessaan työelämän joustojen lisäämistä, yritystoimintaan liittyvän byrokratian keventämistä ja niin kutsuttujen kannustinloukkujen purkamista (Kok 1996, 13). Myönteisesti latautuneiden metaforien ansiosta muutospuhe alkaa näyttää tavallaan vastustamattomalta. Toisin sanoen annetaan ymmärtää, että kaikkien olisi parasta allekirjoittaa kyseiset imperatiivit luontevana osana matkaa, joka vie kohti onnellisempaa aikaa. Sekä Kokoomuksella että Keskustalla on lyödä pöytään kokonaisvaltaisia työelämän uudistamista koskevia näkemyksiä:

Maaseudun yritystoiminnalle on tyypillistä luonnon kasvurytmistä tai matkailun sesonkiaikojen vaihtelusta johtuvat työvoiman kysynnän suuret kausivaihtelut. Tämän johdosta lyhytaikaisten työsuhteiden merkitys on maaseudulla keskeinen. Niiden määrän lisääntyminen edellyttää työelämän rakenteiden, lainsäädännön ja sopimusten muuttamista... (Kok 1996, 13)

Niin ikään on myös maaseudun ja maatalouden etu, että nykyisissä työmarkkinakäytännöissä, työläinsäädännössä ja työnantajamaksuissa toteutetaan radikaali reformi. Monet maaseutuyrittäjyyden muodot maatilamatkailusta toukotoihin ovat tyypillisesti juuri niitä, jotka hyötyisivät eniten nykyistä joustavammista palkkaus- ja työsuhdekäytännöistä. (Kesk 1996, 2. luku)

Molemmissa esimerkeissä puolletaan määrätietoisesti yrittäjän intressinäkökohtaa. Maaseutuyrittäminen muotoillaan erityiseksi yrittäjyyden muodoksi, joka tarvitsee hedelmää kantaakseen perustavanlaatuisia rakenteellisia uudelleenjärjestelyjä. Olosuhteista kumpuava maaseutuyrittämisen ainutlaatuisuus on tunnustettava tekojen tasolla. Joustavuuden idean sekä liberalisoinnin sen käytännöllisenä sovelluksena nähdään palvelevan koko maaseudun etua. Keskustan tekstiotteessa saman puolueen vuoden 1996 periaateohjelmaankin kirjattu työreformiajatus konstruoidaan urauurtavan muutoksen lähtölaukaukseksi. Reformin toteuttamisen myötä maaseudun tulevaisuus voisi muuttua kertaheitolla paljon otollisemmaksi, kun yrittäjyys saisi vihdoin ansaitsemansa arvon. Ikään kuin tällaisen euforisen yrittäjyysuskon vastapainoksi Vihreä liitto haluaa muistuttaa, ettei yrittäjyys ole pohjaton sampo, joka lopullisesti ratkoisi kaikki maaseudun ongelmat:

Vihreä maaseutuohjelma — — pyrkii ratkaisemaan maaseudun ydinongelmia, joista pahin on pysyvä suurtyöttömyys varsinkin syrjäisellä maaseudulla. Pelkkä uusien yritysten kehittäminen ei nimittäin riitä, vaan ihmisille on tarjottava uudenlaisia työn ja toimeentulon yhdistelmiä. On luovuttava aikansa eläneestä jaosta työssäoleviin ja työttömiin ja pureuduttava vajaatyöllisyyden ongelmaan perustulo-

Yritykset muotoutuvat vihreiden katsannossa vain osatotuudeksi maaseudun (työttömyys)ongelman ratkaisussa. Välttämättömiksi nähdään julkisen vallan toteuttamat muutostoimenpiteet, joilla erilaiset yhdistelmät tehdään varteenotettavaksi ja kannustavaksi vaihtoehdoksi suhteessa perinteiseen kokoaikaiseen palkkatyöhön, jonka pyhyys instituutiona tuntuu pikku hiljaa olevan murenemassa ajan haasteiden edessä. Maaseudun ongelmavyyhdin selvittämisen tulee tapahtua paikallisesti. Toisin sanoen maaseudun ihmisiä ei voi velvoittaa muuttamaan toisaalle, olemassa olevien mahdollisuuksien äärelle, vaan maaseudulle on luotava juuri sille räätälöidyt, riittävää toimeentuloa mahdollistavat edellytykset. Maaseutu rakentuu erityiseksi paikaksi myös Vasemmistoliitolle, joka pitää maallemuuton edistämistä kannatettavana. Puolueen mukaan ”[m]aallemuutto luo vaihtoehtoja massatyöttömyyden myötä kriisiytyneelle kaupunkimaiselle palkkatyöyhteiskunnalle”. (Vas 1995, 17-18) Maaseutu halutaan nähdä perustavanlaatuisena vaihtoehtotodellisuutena muulle yhteiskunnalle, eräänlaisena ulospääsytienä palkkatyön umpikujasta. Maaseudulla tuntuu olevan tarjottavanaan sellaista poikkeuksellista potentiaalia, jota ei muualta löydy. Tähän saakka marginaaliseksi mielletty maaseutu halutaan nostaa tulevaisuuden tekijäksi tai ainakin teon paikaksi. Keskusta lähestyy asumisen teemaa selvemmin individualistisesta perspektiivistä:

On hienoa, jos mahdollisimman monella on päivittäinen suhde luontoon. Jokaisen suomalaisen on aidosti voitava valita, missä asuu. Haluamme, että maaseutu on yksilön valintatilanteissa yksi asumisen ja elämisen vaihtoehto. Koko maan pitäminen asuttuna ei onnistu komentamalla, mutta emme halua, että asuinpaikan valinnalle asetetaan esteitä. (Kesk 2002, 7)

Vaihtoehdolla viitataan siihen, että nykyisellään maaseutu ei välttämättä ole varteenotettava vaihtoehto asumisen ja elämisen markkinoilla. Yksilöiden vapaus valita elinympäristönsä arvotetaan komentovaltaa, ylhäältä johdettua asutuspolitiikkaa, korkeammalle. Annetaan järkähtämätön kuva, että koko Suomi hyötyisi tilanteesta, jossa entistä suurempi osa suomalaisista vapaasta tahdostaan asuisi maalla, luonnon ulottuvilla. Romanttisesta maalailusta palataan kuitenkin maan pinnalle jo seuraavassa lauseessa, jossa Keskusta paljastaa taustalla vaikuttavat realiteetit: ”[a]utiosta ja asumattomasta alueesta muodostuu missä tahansa maassa turvallisuusriski” (Kesk 2002, 7). Asuttu maaseutu onkin yhtäkkiä kansallisen turvallisuuden varmistin, jota ilman Suomen on vaikea hengittää. Pyrkimykset maaseudun asuttamiseksi eivät olekaan vain mielihaluja, vaan myös turvallisuusuhkakuvarakennelmien varaan rakentuvaa välttämättömyyttä.

Vihreän liiton mukaan ”[s]uurimman mahdollisuuden maaseudun uusasuttamiseen tarjoaa kansalaisraha ja siihen liittyvä mahdollisuus koota toimeentulonsa pienistä puroista”. Toimeentulon välimuotojen kehittäminen on vihreiden mielestä ”syrjäisen maaseudun ja koko suomalaisen yhteiskunnan keskeinen kysymys”. (Vihr 1997, 35 ja 21) Tällaisen dramaattisen kohtalopuheen pohjalta toimeentulo-ongelmaa voisi pitää jo suureellisesti koko Suomea riivaavana maaseutukysymyksenä, jonka ratkaisu on pakottavasti edessä tavalla tai toisella, haluttiinpa tätä tai ei. Metaforana purot on vaikuttava, koska siihen niin usein liitetään ajatus monien purojen yhdistymisestä lopulta suuriksi virroiksi. Vihreät visioivatkin, että maaseudun monitoimijuus voi palkkatyöyhteiskunnan murentuessa kohota ”vakavasti harkittavaksi vaihtoehdoksi monille kaupungeissa asuville turhautuville pitkäaikaistyöttömille” (mt., 22). Palkkatyöinstituution vähittäinen sortuminen kasvattaa maaseudusta uudenlaisen vaihtoehdon myös maaseudun ulkopuolisille sillä ehdolla, että maaseudun monitoimijuudelle luodaan asianmukaiset puitteet, jotka ruumiillistuvat parhaiten kansalaisrahajärjestelmässä. Sosialidemokraatit eivät vihreistä poiketen missään kohtaa puhu kansalaisrahasta tai perustulosta keinoina, mutta SDP:lläkin monipuolisuuden idea muotoillaan yksiselitteisesti tulevaisuushorisonttia ehdollistavaksi:

Maaseudun kehityksessä on keskeistä tulo muodostuksen monimuotoisuus ja kokonaistuloajattelun vahvistaminen. Monimuotoinen palkkatyön ja yrittämisen yhdistäminen luo realistisen pohjan maaseudun kehittämiseen. Yhdistämällä maataloutta, puun korjuuta ja jalostamista matkailuun ja muihin palveluammatteihin voidaan luoda pysyvää pohjaa maaseudun asutuksen säilymiselle. (Sdp 2002)

Kehotetaan kokonaistuloajatteluun ja luodaan tulkintakehikko siitä, että monimuotoisuus nousee tulevaisuudessa yhä tärkeämpään asemaan maaseudun jokapäiväisen selviytymisen kannalta. Maa- ja metsätalous asemoidaan mielenkiintoisella tavalla varsin keskeiseksi toimeentulon lähtökohdiksi. Perinteiset elinkeinot ovat ikään kuin jalusta uusille, maaseudun innovatiiviseen kapasiteettiin nojaaville ja edelleen kehittyville elinkeinoille. Ajattelutapa kertautuu Kokoomuksen toteamuksessa: ”[m]onipuolisia maaseutuelinkeinoja harjoittavat tai sellaisiksi kehittymässä olevat tilat ovat maaseudun uusyrittäjyyden perusta” (Kok 1996, 7). Tilan viitekehyksen kautta maa- ja metsätalous muotoillaan tässäkin muutoksen mahdollistajiksi. Alkutuotantuelinkeinojen harjoittamista ei enää koeta kovaksi itseisarvoksi, vaan pikemminkin sillaksi maaseudun uuteen aikaan, jossa mielikuvitus tuntuu asettavan toiminnalle suurimmat rajat.

Keskustan mukaan olemassa olevat maatilat pitää nähdä yrityksinä ja syntyvien yritysten aihioina (Kesk 1996, 2. luku). Monimuotoisuuden logiikka muuntaa viljelijän/tuottajan yrittäjäksi, joka saa elantonsa lukuisilta eri toimialoilta. Vasemmistoliitto kiteyttää periaatteessa saman ajatuksen: ”[m]aaseudun asukas on tulevaisuudessa yhä harvemmin perinteinen viljelijä, vaan monipuolinen maaseutuyrittäjä, jonka toimeentulo koostuu monista, pienistäkin osista” (Vas 1995, 8). Katkoksellisuus on ilmeistä ja tulevaisuus näyttää äärimmäisen avoimelta, ikään kuin maaseutuyrittäjyys olisi saapunut maailmaan jäädäkseen. Vasemmistoliitto muistuttaa edelleen poettiseen sävyyn, että suomalaisella maaseudulla pelto ja metsä ovat traditionaalisesti luoneet ja tulevat luomaan ”elämisen ja toimeentulon perustan” (mt., 8). Näin epäjatkuvuus suhteellistuu: vanhaa ja uutta sekoitetaan, mennyttä kuljetetaan tulevaan. Kunniakkaista alkujuurista ei saa päästää kokonaan irti, vaan ne on uudistumisensa kautta nähtävä tulevankin ajan rakennusaineiksina. Kokemus on voimakkaasti läsnä myös Kokoomuksella puolueen hahmottaessa maaseudun odotusten laajaa avaruutta:

Elinvoimainen maaseutu nojaa edelleen maa- ja metsätalouteen, mutta tarvitsee välttämättä uusia elinkeinoja ja ihmisiä. Osa elinkeinoista voidaan rakentaa maaseudun vahvuuksien: puun, veden, peltojen ja maatilojen varaan. Maaseudulla mahdollisten ja siellä laajenevien elinkeinoalojen luettelo on merkittävä. Hyvin monet etätyöksi soveltuvat tietotyötehtävät, bioenergian tuottaminen, puutuoteala kokonaisuudessaan, erityyppistä palvelua tarjoavien matkailuyritysten verkko voi edelleen tihentyä, elintarvikealan pk-yritysten määrä voi nousta nykyisestä vajaasta 3 000:sta. Monet nykyisistä yrityksistä voivat vahvistaa toimintaansa. Lisäksi palvelut ja kulttuuri tarjoavat uudentyypisiä, haastavia tehtäviä maaseudulle. Kasvualaksi on osoittautunut myös keskuksissa työssäkäynti, koska yhteydet ovat toimivat varsinkin pienten ja keskikokoisten keskusten lähialueilta. (Kok 2003, III luku)

Valinnanvaikeus näyttää maaseudun suurimmalta pulmalta. Mahdollisuuksien tulvasta on osattava valita kaikkein elinvoimaisimmiksi osoittautuvat vaihtoehdot. Lähinnä kyse on siitä, miten maaseutu kykenee hyödyntämään oman markkinarakonsa. Murrosajattelu suhteessa menneeseen kuvastuu erityisesti ilmauksessa ”tarvitsee välttämättä uusia elinkeinoja ja ihmisiä”, minkä teesin voi tulkita merkitsevän maaseudun idean vähittäistä liikettä kohti uudenlaista statusta (symbolisena) kulutuksen kohteena. Uuden maaseudun potentiaalinen skaala ulottuu aina palveluihin ja kulttuuriin asti. Tästä voi päätellä, että maaseudun halutaan luovan kasvavassa määrin tulevaisuutensa itse myös sellaisilla alueilla, jotka suomalaisessa snellmanilais-hegeliläisessä ilmastossa usein on mielletty valtiolle korvamerkityiksi. Vihreät puhuvat paikallisen kulttuurin tuotteistamisesta ja paikallisuudesta tuotteille lisäarvoa luovana merkkituotteena (Vihr 2002, 10). Ajatuksen tietystä paikasta ja siihen kiinnittyvästä tietystä yhteisöstä nähdään siis vastaavan markkinoiden odotuksiin taloudellista lisäarvoa tuottavalla ainutlaatuisuudellaan.

Yhteisöideologia keinona tulevaisuuden kohtaamiseksi pulppua Keskustankin ohjelmasta:

Maatalouden tulevaisuuden neljäs, vaan ei vähäisin tukijalka on maaseudun henkinen nousu. On aivan sama millaisia edellytyksiä valtiolta tai Euroopan Unioni luovat maataloudelle, mikäli maaseudusta ei itsestään löydy halua pärjätä. (Kesk 1996, 5. luku)

Maaseutuun subjektin kaltaisena toimijana kohdistetaan mittavia odotuksia. Toimintaympäristö ei toki sinänsä ole merkityksetön, mutta silti maaseudun henkinen kantti kohooa puitteita moninkertaisesti ratkaisevammaksi koetinkiveksi. Tulevaisuus on toimintaympäristön murroksissakin lopulta maaseudun omissa käsissä, ja kuvitteellisen yhteisön oma kokonaisvaltainen vastuu painottuu ajan kuluessa aina vain enemmän. Vasemmistoliitto vannoo niin ikään maaseudun yhteisyysimperatiivin nimeen:

Yhteistoiminta on kansainvälisten muutostekijäin ja elintarvikeketjun suljetun talouden kauden jälkeen entistä tärkeämpää. Maaseutuelinkeinojen kehittäminen edellyttää lisääntyvää tuotantorenkaiden, yhtymien, osuustoiminnan ja yhtiömuotoisen organisoitumisen muotojen käyttöönottoa. (Vas 1995, 18)

Maaseudun olisi siis otettava yhteispeli ohjenuorakseen ja ymmärrettävä, että eripuraisena se ei tule selviytymään. Kunkin maaseudun jäsenen panos voi olla todella vaikuttava vasta sitten, kun se on osa jotain suurempaa ja maaseudulle yhteistä. Kokoomuksen mukaan fyysisen eheyttämisen sijaan ”[m]aaseudulla kaivataan yhä enemmän voimien kokoamista eli toimijoiden ja osaamisen organisoitumista nykyhetken sopivalla tavalla” (Kok 2003, III luku). Ajan vaatimukset ikään kuin määräävät maaseutua yhdistämään hajanaiset rivinsä ja toimimaan kollektiivina. Oleellista on, että aloitteen on tultava aidosti ruohonjuuritasolta eikä hallinnon suunnittelutoimenpitein pakottamalla. Oma parastaan ajatteleva maaseutu sisäistää jo tänään sen, että hyvä huomen edellyttää siltä yhteisvastuullisuutta. Kaikkien maaseudun jäsenten on tehtävä oma osuutensa yhteisönsä selviytymisen eteen. Liittoutumisen tarve on polttava:

Maaseudun voimien yhteenkokoamisella on erityistä tarvetta syrjäisillä, muuttotappiosta kärsivillä seuduilla. Asutuksen harventuessa, naapuriavun hupertessa, poliklinikkapäivystysten etäännyessä ja poliisipartioinnin satunnaisuuden vuoksi nousee elämisen turvallisuus näillä alueilla yhä tärkeämmäksi kysymykseksi. (Kok 2003, III luku)

Kulman takana voi vaania kaaos, ellei yhteistä säveltä löydy. Katastrofin ehkäisemiseksi yhteenkuuluvuus ei saa jäädä vain puheen asteelle, vaan yhteisöllisen välittämisen on oltava jokaisen aitoa ja pyyteetöntä vastuunkantoa omasta yhteisöstään. Vihreät näkevät, että ”[y]hteisöllisyys on voimavara maaseudun monimuotoisen kulttuurin, ja suomalaisten

erityispiirteiden vaalimisessa ja säilyttämisessä” (Vihr 1997, 40). Maaseutu sidotaan kiinteäksi osaksi kansakunnan sakraalia olemusta. Kollektiivirakennelmana maaseudulle säilytetään lisäksi erityinen tehtävä olla myyttisen suomalaisuuden turvasäiliö haasteita, uhkia ja vaarojakin sisältävän tulevaisuuden varalta. Konservoiava ajattelu terävöityy samaisessa ohjelmassa vielä entisestään:

Omien kansallisten erityispiirteiden, sosiaalisten tapojen, kielen, murteiden ja luovan pohjoisen persoonallisuuden ymmärtäminen ja arvostaminen avaa kykyä vastaanottaa ja kohdata muita kulttuureita ja niiden erityispiirteitä tasavertaisesti. Maaseutu on suomalaisen kulttuurin vahvaa säilyttämistä ja sen koskemiseen tulee suhtautua arvokkaasti ja vihreällä varovaisuudella. (Vihr 1997, 40-41)

Maaseudusta tehdään suoranaisten säilyttämisparadigman elintärkeä väline, jonka avulla tulevaisuus on mahdollista hallitummin kohdata. Maaseutu on osa Suomea, mutta voi myös päinvastoin ajatella, että taianomainen Suomi-olio paikantuu keskeisesti maaseutuun ja todellistuu paljolti juuri maaseudun kautta. Säilyttämiseen turvaava muutosajattelu heijastuu myös Kokoomuksen ohjelman päätännöstä:

Maaseudun muutos onnistuu vain kulttuurin säilymisen myötä. Maamme kulttuurinen osaaminen tulee olemaan avaintekijä alueen henkisessä sopeutumisessa kansainvälistyvään maailmaan. Kansalliset juuremme, arvomaailmamme ja selviytymistähtomme pohjautuvat vahvasti maaseutukulttuurimme. (Kok 1996, 17)

Toivottavan muutoksen edellytyksenä on yhtenäistävän kansallisen kulttuurin pysyvyys kansakunnan kollektiivisesti jakamana symbolisena todellisuutena. Maaseudusta juontuvaa suomalaisuusidentiteettiä ei saa vastaisuudessakaan unohtaa, mutta toisaalta tällä maaseudulle suodulla tunnustuksella on myös kääntöpuolensa. Loppujen lopuksi maaseutu tuntuu vaivattomalta ottaa haltuun kategorisoimalla se kansallisen erityisyyden ja erilaisuuden lipunkantajaksi, toiseksi Suomemme keskuudessa.

5.4 Yhteenveto

Ikään kuin luonnollisena jatkona luvulle 4, tässä luvussa tarkastelemani puolueiden muutosretoriikkakin ehdottaa ilmiöiden hahmottamiseksi hyvin voimaperäisesti kansallista tulkintakehystä. Maaseudun toivottava tulevaisuus Suomen aluekehityksessä riippuu tekstien perusteella keskeisesti maaseutua koskevan kansallisen konsensuksen saavuttamisesta, eri alueiden välisen vuorovaikutuksen toteutumisesta ja tuloksellisuudesta

sekä maaseudun valmiudesta omaehtoisuuteen. Maa- ja metsätalouden muutospuheessa painottuu ensinnäkin Suomen erityislaatuisen maatalouden jatkuvuuden turvaaminen huolehtimalla kansallisen edun mukaisista rakenteellisista toimintaedellytyksistä. Toisaalta muutoksessa on kyse myös maa- ja metsätalouden ruohonjuuritason toimijoiden tarpeesta ottaa markkinat yhä paremmin huomioon: olla innovatiivisia ja uudistumishaluisia sekä herkistyä kuluttajien moninaisille toiveille. Tälle ajattelutavalle on läheistä sukua maaseutudiskurssien retoriikasta nouseva toistuva yrittäjyyden korostaminen, mikä alleviivaa sekä maaseudun vapautta että myös sen vastuuta. Tuotteistamisen logiikan omaksumisen ohella Suomen maaseudun tulevaisuus perustuu kuitenkin myös sen henkiseen kapasiteettiin, pyyteettömän yhteishengen esiinnousuun. Lopulta maaseutu on paitsi muutosvoima myös suomalaisuuden merkittävä säilyttäjä.

6 MAASEUDUN PYSYVYYS, SUOMEN IKUISUUS?

Maaseudun kuvitteellinen yhteisyys syntyy lähtökohtaisesti jo maaseudun nimeämisestä, identifioinnista, omaksi todellisuuskategoriakseen — erotuksena kaikkeen siihen, mikä ei ole maaseutua. Nimeäminen on sekä kaikkein vahvin että kaikkein yksinkertaisin poliittinen argumentti. Maaseudun olemassaoloa ei minkään puolueen ohjelmassa kyseenalaisteta, vaan pikemminkin maaseudulle ”omistettuja” ohjelmia kirjoittamalla puolueet tulevat osaltaan taanneeksi maaseudun pysyvyyttä. Ohjelmateksteissä maaseudun merkitys pyritään tämän tästä palauttamaan joko tilallisuuteen tai maaseudun tiettyihin kulttuurisiin piirteisiin; tekstit näyttävät näiden kahden konseptin sekoitukselta. Maaseutu vaikuttaakin ohjelmien perusteella herkästi ikään kuin entiteetiltä, aidolta tosiolemaiselta, joka ei luonnollisuutensa takia tunnu taipuvan kovin notkeasti pelin politiikkaan. Tällainen näkemys osoittautuu kuitenkin kovin hätäiseksi, koska maaseudun yhteisyyden ja muutoksen tuottamisessa suhteellisuus on erottamattomasti läsnä.

Tutkimukseni valossa maaseudun yhteisyyden anatomiasa on karkeasti ilmaisten kyse yhtäältä maaseudun erityisyydestä ja toisaalta maaseudun erilaisuudesta. Nämä kaksi ulottuvuutta esiintyvät kaikkien puolueiden teksteissä limittyen usein ambivalentilla tavalla toisiinsa. Argumentoinnin lähtökohdissa vuorottelevat toisin sanoen laatuun ja määrään liittyvät säännöt, joita Chaïm Perelmanin terminologiaa hyväksikäyttäen voi kuvata kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen lokuksen käsittein. Erityisyyden puhetapa viittaa ennen kaikkea maaseudun ainutkertaisuuteen. Maaseudun legitimiisyys kohoaa tällöin sen uniikkisuudesta ja korvaamattomuudesta: on mahdotonta tai vähintäänkin perusteetonta laskennallistaa tai luokitella maaseutua suhteessa johonkin muuhun. Erityinen maaseutu kuvastaa moneuden ideaa, jossa maaseutu itsessään edustaa jotain arvostettavaa ja puolustettavaa, arvoa sinänsä.

Erilaisuuden paradigma puolestaan näkee maaseudun tietyn eron tai tiettyjen erojen kautta, joka tai jotka maaseudulla on suhteessa ei-maaseutuun. Tässä yhteydessä voisi puhua eräänlaisesta eron tai poikkeuksen politiikasta. Siinä missä erityinen maaseutu vaikuttaa ennen kaikkea itseisarvoiselta positiolta, muotoutuu erilainen maaseutu negatiiviseksi suhteessa johonkin muuhun. Keskeistä on maaseudun erilaisuuden osoittaminen. Maaseudun erilaisuus tuotetaan monenlaisin määrällisyyteen palautettavissa olevin

kriteerein, mikä tarkoittaa maaseudun saattamista ikään kuin joukko-opin periaatteiden ja yhteenlaskun logiikan alaiseksi. Tarkemmin ottaen maaseutu muodostuu ulkopuolista normaaliutta vasten, toiseutena. Olli Rosenqvistin (2004, 42-44 ja 67) esittämä johtopäätös on, että maaseutua tarvitaan toiseuden vertauskuvaksi. Analyysini perusteella en näe maaseutua kuitenkaan minkäänlaista ”pahaa vihollista” indikoivana toiseutena, johon toiseuden konnotaatiot useimmiten viittaavat.

Paremminkin kyse on siitä, että maaseutu esimerkiksi ajalliseen, kulttuuriseen tai tilalliseen etäisyyteen/kaukaisuuteen/jälkeenjääneisyyteen assosioituessaan ruumiillistuu tavallaan keskuudessamme vaikuttavaksi toiseksi, ”muukalaiseksi omalla maallaan”, joka ei erilaisuudestaan huolimatta ole silti juuri millään muotoa uhkaava. Kaupunki tai alueiden välinen erilaisuus rakentavat maaseudun toiseutta puolueiden teksteissä kaikkein eksplisiittisimmin, mutta toisaalta maaseudun relationaalista vastinparia voi ajatella myös paljon laajempina kokonaisuutena, joka saattaa implisiittisesti kattaa jopa kaiken sen inhimillisen todellisuuden, jolla ei ole maaseudun ominaisuutta. Kaiken kaikkiaan koen erittäin kiehtovana löydökseni, että toiseuden ei aina tarvitse olla absoluuttista vihollisuutta. Toisin sanoen, esimerkiksi avoimen sotapropagandan ohella toiseutta voi piiloisemmassa muodossaan löytää sieltäkin, mistä sitä ehkä vähiten osaisi etsiä. Ennen kuin suuntaa katseensa vieraisiin kulttuureihin, olisikin hyvä tiedostaa myös omassa kulttuurissa vaikuttavia, ”Meitä” ja ”Heitä” konstituoivia artikulointeja. Näissä peleissä maaseutu, vastoin tavanomaista ajattelua, esiintyy yhtenä keskeisimmistä pelimerkeistä.

Maaseudun erityisyyden ja erilaisuuden yhteen nivoutuminen todellistuu päällisin puolin jo niinkin yksinkertaiselta vaikuttavassa retorisessa konstruktiossa kuin ”maaseudun kehittäminen”. Kehittämisen voi tulkita samastuvan maaseudun erityisyyden ideaan silloin, kun maaseutua tiettyinä erityisenä todellisuuden ulottuvuutena halutaan kehittää vetoamalla argumentaatiossa itse maaseutuun ja sen omiin lähtökohtiin. Tällöin kehittämistä motivoi ennen muuta maaseudun tulkitseminen ainutlaatuiseksi. Toisaalta kehittämistä voi lähestyä myös erilaisten määrällisyyksien perspektiivistä, mikä tarkoittaa että maaseutu on objekti, jota on muutettava (joko ”konkreettisesti” tai vaivattomammin puheen kautta), jotta voitaisiin päästä eroon maaseudun erilaisuudesta, joka on erilaisuutta nimenomaan suhteessa tiettyihin ulkopuolelta asetettuihin normeihin. Sisältämiensä kahden vastakkaisen elementin perusteella maaseudun kehittäminen alkaakin yhtäkkiä ilmiönä näyttää merkittävältä maaseudun erityisyyden ja erilaisuuden konstruoijalta ja uusintajalta annetun

ja itsestään selvän hyvinvointipolitiikan sijaan.

Erityisyyden ja erilaisuuden ideoiden rajankäynti käy aineistoteksteistä lähemmin ilmi muun muassa monista retorisisista muutoksellisuuteen kytkeytyvistä avainkäsitteistä, joita puolueet käyttävät. Kokoomuslainen työelämän joustavoittamisen ajatus, Keskustan painottama työreformi, Vasemmistoliiton tähdentämä aktiivinen ja määrätietoinen valtakunnallinen maaseutupolitiikka sekä Vihreän liiton kuuluttamat perustulo-kansalaisrahamallit osoittautuvat kaikki sekä maaseudun erityisyyttä että sen erilaisuutta voimallisesti rakentaviksi figuureiksi. Maaseutu nähdään jonakin erityisenä siinä mielessä, että juuri se tarvitsee kyseisiä (rakenteellisia) uudistustoimenpiteitä. Erityisyysajattelun käänköpuolelta työntyy kuitenkin samaan aikaan pinnalle tarve synkronoida erilainen maaseutu muuhun todellisuuteen, pyrkimys kaventaa tai kuroa umpeen sitä eroa, joka maaseudun ja ei-maaseudun välillä vallitsee. Ohjelmateksteissä usein toistettu ajatus maaseudun sisäisestä erilaistumisesta on niin ikään laatuun ja määrään vetoavan päättelyn keskinäistä kisailua: toisaalta ajatus eriytyneestä maaseudusta antaa aihetta ajatella maaseudun olevan kvantifioitavissa moniin maaseutuihin, mutta toisaalta maaseudun haltuunotto yhdellä kokoavalla käsitteellä tekee samaan aikaan maaseudun ideasta kokonaisuudessaan ainutlaatuisen.

Kun maaseutuohjelmien yhteisyysretoriikan tarkastelussa pyrkii loitontumaan maaseudun erityisyyden ja erilaisuuden tematiikoista, törmää väistämättä kansallisen idean läpituokevuuteen. Toisin sanoen yksi keskeisimmistä tutkimustuloksistani liittyy kansallisen ohittamattomaan merkitykseen maaseudun yhteisyyden tuottamisessa. Kansakunta ja tähän samastuva valtio, kansallisvaltio, konstruoidaan kaikkien puolueiden teksteissä teräksisiksi kehyksiksi, joiden sisällä puolueet maaseudun haltuunoton pääasiassa toteuttavat. Puhe on nimenomaan Suomen maaseudusta — maaseutu rakennetaan erottamattomaksi osaksi Suomea ja suomalaisuutta. Näin ollen maaseutu ikään kuin säiliöidään Suomi-olion sisään, mikä saa Suomen maaseudun näyttämään aivan erityiseltä. Maaseutu edustaa Suomen elimellistä osaa, jota ilman Suomi ei olisi Suomi. Toisaalta maaseudulle varataan Suomen ideassa myös tietty, ”sille kuuluva” paikka. Maaseutu on kuin Suomeen kiinnittyvä ”alayhteisö”, joka on mahdollinen ennen kaikkea siitä syystä, että Suomi on todellinen.

Kansallinen esisopimuksellisena taustarakennelmana on osoitettavissa teksteistä ulos

kautta linjan. Vaikka Suomea ei julkilausutakaan esiin jatkuvasti, antavat maaseutuohjelmat mitä moninaisimpien teemojen yhteydessä vaikutelman kansallisen idean vastaanantomattomasta läpäisykyvystä. Mikä Suomen maaseutu -figuurissa on mielestäni erittäin mielenkiintoista ja merkittävää, on sen erityislaatuinen kietoutuminen Benedict Andersonin ajatukseen kuvitteellisesta yhteisöstä: kansakunta-ajattelu näyttää lyövän kättä maaseudun kanssa. Suhteessa toisiinsa kaksi oliota, Suomi ja maaseutu, tuotetaan liittämällä ne yhteen symbioottisella siteellä, joka vaikuttaa perin juurin kohtalonomaiselta ja muuttamattomissa olevalta tosiasialta. Kaikkein näkyvintä kansakuntaretoriikka on maa- ja metsätalouspuheessa, mikä ilmiönä viittaa siihen, että kyseiset elinkeinot halutaan nähdä Suomen olemusta muovaavina kittimäisinä rakennusaineina. Paatoksellisuuden taustalta voi toisaalta erottaa myös pelon erityisesti maataloutta koskevan kansallisen päätösvallan liiallisesta ohentumisesta suhteessa Suomen ”ulkopuoliseen” maailmaan, globaaleihin toimijoihin.

Maatalous on kuitenkin vain yksi esimerkki niistä tutkimieni tekstien lukuisista dimensioista, jotka kannustavat tulkitsemaan puolueiden maaseutuohjelmat kansakuntaan kiinnittyviksi turvallistamisyrityksiksi. On toisin sanoen vaikea olla lukematta aineistoa turvallisuuden tematiikan perspektiivistä. Kylmän sodan jälkeinen turvallisuuspuheen vapautuminen ja laajeneminen viittaamaan mitä erilaisimpiin asioihin on osoitettavissa teksteistä selkeästi. Valtioon ja maanpuolustusargumentaatioon nojaavan perinteisen sotilaallisen turvallisuuskonseptin sijasta maaseudulle annetaan kasvot laveamman turvallistamisretoriikan avulla. Sattuvimpia esimerkkejä ovat kansallisen maataloustuotannon tuleviin toimintaedellytyksiin viittaamisen ohella muun muassa huoli Suomen alueiden välisen eriarvoisuuden lisääntymisestä tai suomalaisen maaseutukulttuurin elinvoimaisuudesta. Puolueiden tekstit loihtivat esiin ajatuksen erityisestä Suomi-kansakunnasta, joka on turvallisuuden viimekätinen referenssi.

Ohjelmissa piirretään kuva Suomen maaseudusta, joka ennustamattomassa maailmassa merkitsee kansakunnalle jotain erityisen pysyvää tai alkuperäistä. Mikko Lehtonen (2004, 56) huomauttaa terävästi, että maaseudun esittäytyminen yhä suomalaisuuden syntypaikkana on kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, että kansakunta on nimenomaan modernisoitumisen kehityskulkujen tulosta. Joka tapauksessa puolueet tuntuvat 2000-luvun taitteessakin ammentavan paljon maaseudun originaalisuudesta tai peräti turmeltumattomuudesta. Maaseudun vahvuus turvallisuusargumentaation pelivälineenä ei

perustu niinkään sen suureen volyyymiin kuin tietynlaiseen lokaalisuuteen ja pienipiirteisyyteen. Maaseutu saa tällöin lähtökohtaisesti merkityksensä ennen kaikkea erityisyyden paradigman kautta ollen kansakunnan voimavara epävarmuuksien värittämässä ajassa. Rivien välistä voi tunnistaa taustasitoumuksen pienestä Suomi-yhteisöstä suuressa maailmassa, jonka äärettömyydessä maaseudun harteille sovitetaan Suomea turvaavan reservin tai puskurin, ”luottopuolustajan”, roolia. Kaikkiaan maaseutu puolueiden laajalti hyödyntämänä moninaisten uhkakuvien rakennusmateriaalina osoittaa kouriintuntuvasti, että turvallistaminen ei ole (enää) vain hallinnon yksinoikeus tai tehtävä.

Edellä käsittelemäni maaseudun yhteisyyden konstruoimisen problematiikan ohella toisena pääongelmanani tässä työssä on selvittää sitä, miten maaseudun yhteisyyttä rakennetaan suhteessa muutokseen. Muutoksen tematiikka on ehdottoman näkyvää kaikkien tutkimieni puolueiden teksteissä. Muutosajattelua voi pitää maaseutuohjelmien hallitsevana pohjavireenä ja niiden retoriikan ensisijaisena polttoaineena. Muutoksen keskeiseksi toimijaksi tuotetaan itse maaseutu. Tarkemmin ottaen puolueet näkevät nimenomaan Suomen maaseudun ratkaisevana muutoksen tekijänä, jopa eräänlaisena muutoksen metaforana. Ohjelmateksteistä on luettavissa ulos pyrkimys orientoida kansakunnan ikiomaa maaseutua systemaattisesti toimintaan. Maaseutu halutaan tavallaan personoida, mieltää subjektin kaltaiseksi kollektiiviseksi toimijatahoksi, jonka tulevaisuus perustuu sen yhteiseen voimaan ja tahtoon, ”moderniin maahenkeen”. Kenneth Burkea mukaillen maaseutu projisoidaan paljossa ihmisen edustavaksi anekdootiksi. Toisin sanoen maaseutua voi tekstien perusteella lähes poikkeuksetta pitää ihmiselle analogisena; maaseudusta tehdään (kollektiivi)toimija, joka muistuttaa kovasti ihmistä.

Toivottavana pidetty maaseudun muutos nähdään mahdolliseksi ennen kaikkea maaseudusta itsestään lähtevänä, maaseudun aktiivisen toimijuuden ja omaehtoisuuden kautta toteutuvana. Muutosretoriikassa kaiken muun yläpuolelle kohotetaan yrittäjyyden maksiimi, jolle annetaan puolueiden teksteissä toisinaan jopa aapistotuuden status. Maaseudun tuotteistaminen sen itsensä toimesta osaamisen ja innovatiivisuuden avulla paikantuu muutoksen ytimeen. Tuotteistamisen logiikka johtaa lopulta siihen, että maaseutu muuttaa itse itsensä houkuttelevaksi markkinahyödykkeeksi, joka palvelee ihmisten moninaisia tarpeita. Jukka Oksan ja Pertti Rannikon (1995, 2) toteamus, että maaseudun merkitys on liukumassa tuotannon sijaintipaikasta enenevässä määrin kulutuksen kohteeksi, kuvaa melko osuvasti maaseutuohjelmista heijastuvaa ajattelua.

Taloudellinen kasvu ja kilpailukyky muotoillaan toisin sanoen kiertämättömiksi, suorastaan aksiomaattisiksi, yhteisen hyvinvoinnin ennakkoehdoiksi, joihin maaseudun on paras sopeutua. Jos maaseutu ei toden teolla halua menestyä (eli yrittää), uhkaa kauhuskenaario maaseudun menehtymisestä vääjäämättä aktualisoitua. Tässäkin on siis kyse eräänlaisesta turvallistamispyrkimyksestä, jossa tavoiteltava tulevaisuus sidotaan peruuttamattomasti muutokseen, ”liikkeen” välttämättömyyteen.

Maaseudun muutoksen piirteinä aineiston teksteissä painottuvat yhtäältä halu kasvattaa maaseudun toimijoiden toiminnan vapausasteita, mutta toisaalta kyse on yhtä lailla myös huomista koskevan vastuun vastavuoroisesta yksilöllistymisestä ja jakautumisesta koko maaseudun yhteisesti kannettavaksi. Voidaan puhua maaseudusta oman onnensa seppänä ja oman elämänsä sankarina tai, kääntäen ilmaistuna, pääsyntipukkina mahdolliseen omaan kurjuuteensa. Ulrich Beckin (1997, 94-95) ajatuksella riskiyhteiskunnasta, jolle on ominaista individualisaatio eli yksilöiden subjektivoitumisen pakko modernin teollisen yhteiskunnan varmuuksien hajotessa globalisoitumisen oloissa, on selkeitä yhtenevyyksiä puolueiden muutosretoriikkaan. Puolueet näkevät maaseudun osaltaan Suomi-kansakunnan tulevaisuudesta vastuulliseksi tahoksi. Tämän tehtävän onnistumisen kannalta maaseudun monitoimisuus näyttlee entistä ratkaisevampaa roolia. Maaseudun on oltava itsenäinen ja luova, keksittävä ja oivallettava ne moninaiset keinot, joilla parempi huomen on mahdollinen. Maaseudun vastuuta pyritään ulottamaan tiettyssä määrin jopa hallitsemisen sfääriin. Puolueiden toivevisioissa maaseutu siintää jonkinlaisena kommunitaristisena onnelana, joka ratkoo ongelmansa yhteisöllisesti keskuudessaan ja toimii aina muutenkin yhteisvastuun ideaali luovuttamattomana ohjenuoranaan.

Vaikuttaa siltä, että moniosaava maaseutu voisi ajan kuluessa tehdä institutionaalisesta maaseudun kehittämisestä vähitellen peräti täysin tarpeetonta. Viimeisintä kansallista maaseutupoliittista ohjelmaa tarkastelleen Sakari Hännisen (2004, 52) havainto, että kyseisen ohjelman ideaalitoimija näyttää olevan moninainen kehittäjäpersoonaa, tuntuu tässä yhteydessä sangen kiintoisalta. Puolueiden ja hallinnon retorisisessa orientoitumisessa maaseutuun vaikuttaa olevan samankaltaisuutta, mikä ei ole aivan merkityksetöntä, sillä subjektivointi on yksi vallankäytön keskeisimmistä ilmentymistä. Jo pelkästään kolmen viimeisimmän kansallisen maaseutuohjelman nimet⁷ kertovat kenties jotain olennaista

---

⁷ *Toimiva maaseutu* (1996); *Ihmisten maaseutu — tahdon maaseutupolitiikka* (2000); *Elinvoimainen maaseutu — yhteinen vastuumme* (2004).

maaseudun valtaistamisesta: ne korostavat maaseudun toiminnallista kapasiteettia. Kuitenkin maaseutu samaan hengenvetoon tuotetaan hallinnoitavana objektioliona, joka suljetaan peruuttamattomasti Suomen sisään. Mielestäni ristiriita subjekti- ja objektiasemien välillä olisi poliittisessa merkittävydessään oman tutkimuksensa arvoinen. Yksi jatkotutkimuksen aihio tälle puolueiden maaseutuohjelmien analyysilleni voisikin olla kansallisten maaseutupoliittikkatekstien luenta juuri sen suhteen, millä tavoin niissä rakennetaan ja sovitetaan yhteen valtion ja kansalaisuuden ideoita.

Jos muutosanalyysissä siirtyy maaseudun ”ulkopuolelle”, voi johdonmukaisesti päätyä tulkintaan, että valtio ei tulevaisuutta koskevissa puolueiden toivekuvin osoittaudu laaja-alaiseksi ja mahdollisimman monia asioita sääntelemään pyrkiväksi sosiaalivaltioksi. Päinvastoin valtio esittäytyy maaseutua tukevana ja kannustavana liittolaisena ja kumppanina, kehitysvaltiona, jonka tärkein tehtävä on luoda itselliselle maaseudulle ja sen muutokselle asianmukaiset toimintaedellytykset, oikeanlaiset puitteet. Vaikka Vasemmistoliitto ja etenkin Vihreä liitto pitävätkin suhteellisen näkyvästi esillä rakenteellisten sosiaalisten reformien tarvetta, voi niidenkin retoriikkaa lukea siitä näkökulmasta, että lopullisena päämääränä on edesauttaa maaseudun itsenäistä toimijuutta. Niin ikään esimerkiksi Euroopan unioni rakennerahastoinen osoittautuu puolueille lähinnä bonukseksi, joka voi kyllä kirittää maaseutua, mutta samalla ei kuitenkaan saa unohtaa tulevaisuuden olevan viime kädessä nimenomaan maaseudun itsensä tehtävä.

Risto Heiskalan ja Eeva Luhtakallion (2006, 7) kiteytys, että viimeisten parinkymmenen vuoden aikana ajattelu- ja puhutavat ovat Suomessa muuttuneet mitä moninaisimmilla elämänalueilla kilpailua korostaviksi, ei voisi juuri paremmin osua naulan kantaan aineistoni ilmentämän todellisuuden kuvaajana. Vaikka kilpailua ei kaikkien puolueiden (erityisesti vihreiden ja Vasemmistoliiton) ohjelmissa arvotetakaan varauksettoman myönteiseksi ilmiöksi, tuntuvat kaikki puolueet tästä huolimatta mukisematta ”sisäistäneen” talouden kielen, joka on ikään kuin omalakinen systeeminsä. Talouden todellisuus ei ole sivuutettavissa, vaan kylmää realismia, johon kaikki toiminta täytyy jollakin tavalla suhteuttaa. Maaseudun muutoksen moottorina on kansallisen viitekehyksestä nouseva pragmaattinen liikehakuisuus: ei Suomi eikä siten Suomen maaseutukaan saa jäädä tuleen makaamaan. Muutoksen katalysaattorin virkaa puolestaan hoitaa eräänlainen yhteisen veneen ideologia eli ajatus siitä, että kansakunta yhteisesti jakamine intresseineen muodostaa ikään kuin valtiosyhteisön, jonka tavoitteiden

saavuttamisen kannalta maaseutukin oman ruutunsa hoitajana on tärkeä lenkki. Koko Suomea, myös Suomen maaseutua, yhdistävä kansallinen projekti näyttää olevan enemmän kuin voimissaan.

Hiukan toisenlaisen näkökohdan muutokseen tarjoaa ohjelmatekstien tarkasteleminen nimenomaan puolueohjelman käsitteellisistä lähtökohdista. Eeva Aarnion (1998) mukaan puolueohjelmagenre on karkeasti ottaen jaettavissa kahtia suhteessa aikaan liittyviin kysymyksiin: politiikka voidaan mieltää joko suunniteltavissa olevaksi tai ennakoimattomuutta sisältäväksi. Oma ohjelma-aineistoni antaa viitteitä molemmista konseptioista. Suunnittelunäkökulmalle on leimallista ajan hahmottaminen ikään kuin alati hupenevaksi resurssiksi. Tällaista ohjelmatyylä voi kuvata välttämättömyysretoriikaksi, jossa todellisuus tulkitaan vaihtoehtoja sisältämättömäksi. Depolitisointi suoritetaan usein talouden nimissä, esimerkiksi kansantaloudellisiin realiteetteihin vedoten. Puolueiden teksteissä melko tavalliseksi strategiaksi osoittautuu erilaisten asioiden kehittäminen, parantaminen, edistäminen tai tehostaminen, jotka kaikki sisältävät ajatuksen toiminnan taustalla vaikuttavasta määrän logiikasta. Ohjelmapuheen tavanomaiset figuurit, kuten kehitys, ongelma, kriisi, haaste, uhka tai kysymys, johdattavat päätelemään, että linjanvetoihin sitoutuminen on ehdottoman välttämätöntä ulkopuolelta tuleviin pakkoihin sopeutumiseksi. Poliitiikan pelivarat nähdään merkittävän kaventuneina.

Rosenqvist (2000, 13) pitää todennäköisenä, että maaseutupolitiikkaa muotoiltaessa eri diskurssit pyritään ujuttamaan politiikkapuheen sisään. Mikään tutkittavista puolueista ei havaintojeni perusteella profiloitu jonkin tietyn diskurssin edustajaksi, vaan kaikki niistä haluavat osallistua niin aluekehitys-, maa- ja metsätalous- kuin maaseutupuheeseenkin. Puolueiden maaseutuohjelmille on kuitenkin ominaista pyrkimys käsitellä teemoja nimenomaan omina ja erillisinä kokonaisuuksinaan, mitä voi pitää merkittävänä suunnitteluretoriikan piirteenä. Esimerkiksi aluekehityksen teemaa ja maataloutta ei tuoda esiin rinnakkain ja suhteessa toisiinsa, vaikka tällaisen otteen omaksuminen juuri olisi puolueille merkittävä mahdollisuus maaseudulla politikointiin, oman näkökulman artikuloimiseen asioidentilan keskinäisen jäsentämisen ja arvottamisen kautta.

Sektoreihin kiinnittyvä ohjelmatyyli antaa aiheen väittää, että puolueilla on (edelleen) vahvoja kytköksiä hallinnon tapaan tuottaa tekstejä. Puolueiden orientaation yksi loogiselta tuntuva selitys voi piillä siinä, että puolueet pyrkivät näin osoittamaan asiantuntijuuttaan

ministeriöiden silmissä, tekemään hallinnon näkökulmasta uskottavaa maaseutupolitiikkaa. Tulkintaan valtionhallinnosta ohjelmien yhtenä auditoriona kannustaa myös havainto, että puolueiden teksteissä ei juuri ollenkaan viitata maaseudun sisäisiin ristiriitoihin. Esimerkiksi ammattia, ikää tai sukupuolta ei nosteta missään vaiheessa tekijöiksi, jotka voisivat todella repiä maaseudun konsistenssia rikki. Tämä on hyvin kummallista siksi, että erilaiset vastakkainasettelut ovat verrattomasti tavallisempia kuin täydellisen harmonian tila, jota on parhaimmillaankin pidettävä vain väliaikaisena vaiheena. Yhtä kaikki, maaseutu otetaan pikemminkin haltuun yhtenäisenä oliona kuin konfliktipotentiaalia omaavana eriseuraisena kokonaisuutena.

Vaikka ohjelmissä näkyikin selkeitä suunnitteluideologian piirteitä, on niissä sen lisäksi kuitenkin myös paljon sellaista, joka viittaa ennakoimattomuuden hyväksymiseen. Aika on tällöin ennen kaikkea mahdollisuus, eikä niinkään mitattava tai kuluva suure. Kaikkein kouriintuntuvin osoitus maailman kompleksisen ja kontingentin olemuksen tunnustamisesta liittyy varmasti teksteistä paljastuviin toimijakonseptioihin. Puolueet eivät juuri määrittele itseään eksplisiittisesti toiminnan ja muutoksen subjekteiksi, vaan keskiöön kohotetaan teksteissä viitatus erilaiset muut toimijat, ellei sitten arvoituksellisemmin puhuta passiivimuodossa. Puoluetta itseään kuulutetaan ohjelmissä esiin lähinnä silloin tällöin kertojanäänänen muodossa tai epäsuoremmin erilaisissa retorisisissa figureissa ja iskusanoissa. Ehkä puolueet ovat halunneet myöntää rajallisuutensa muokkaamalla ”omakuvaansa” suvereneista toteuttajista yhä enemmän ajanhengen asiantuntijoiksi.

Asiantuntijuuden tematiikka on oleellista myös puoluteoreetikko Angelo Panebiancon ajattelussa. Panebiancon (1988, 264) mukaan muutoksessa byrokraattisista joukkopuolueista (*mass bureaucratic parties*) vaalipuolueiksi (*electoral-professional parties*) keskeistä on puolueiden enenevä tukeutuminen erityisasiantuntemukseen aiemmin ratkaisevana pidetyn puoluekoneiston voiman sijasta. Puolueiden maaseutuohjelmiakin voi lukea asiantuntijuuden kehyksessä. Tiedon politiikan perspektiivin voimistuminen johtaa helposti siihen, että puolueissa ohjelmankirjoitukseen valikoituu ennen kaikkea sellaisia henkilöitä, joiden katsotaan omaavan käsiteltävistä kokonaisuuksista erityislaatuista tietotaitoa. Ohjelmankirjoitusprosessit näyttävät siis toisin sanoen työllistävän suuressa määrin puolueiden ”parhaita voimia”. Professionalisoituminen voi kuitenkin osoittautua myös puolueita hajottavaksi, jos ohjelmatyö yksipuolistuu ainoastaan meritoituneiden toimijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja visioinnin tasolle, ”puolueeksi puolueessa”.

Rauli Mickelsson (1999, 297-299) pohtii, onko tulevaisuuden puolue politiikan subjekti vai politiikan teon paikka. Jotta jälkimmäinen, moniäänisyyden mahdollistava vaihtoehto voisi aidosti toteutua, tarvitaan nähdäkseen ohjelmankirjoituksen avaamista puolueissa laajemmalle joukolle. Hedelmällisimmältä vaikuttaisi sellainen tilanne, jossa selkeäksi päämääräksi otetaan ”omien” provosointi sen sijaan, että yritetään pakonomaisesti kirjoittaa ohjelmia mahdollisimman laajoille yleisöille. Valmiin ohjelmatekstin merkityksen haluaisin nähdä ennemmin puolueessa käytävän keskustelun virittäjänä kuin sitä sulkemaan pyrkivänä. Puolueiden toimintaa voi arvioida sen pohjalta, millaista keskustelua ne kykenevät keskuudessaan aikaansaamaan. Sisäinen rakentava debatti on puolueena olemisen näkökulmasta huomattavasti elinvoimaisempi lähtökohta kuin tilanne, jossa puolue pyrkii esiintymään ulospäin näennäisen yhtenäisenä.

Eroja voi löytää paitsi puolueiden sisältä myös puolueiden väliltä. Kolmannen tutkimuskysymykseni puitteissa olenkin kiinnostunut siitä, mitä puolueiden välillä havaitsemani keskeiset erot ja yhtäläisyydet kertovat puolueiden poliittisesta kontekstista. Koska olen tähän mennessä keskittynyt tarkastelemaan lähinnä puolueiden jakamia piirteitä, on nyt aika siirtyä puolueiden eroihin. Puolueiden erojen analysoimisessa olisi tietysti vaivatonta takertua loputtomiin trivialiteetteihin, ajatukseen ohjelmatekstien yhteismitattomuudesta. Saivartelun sijaan tyydyn tässä kuitenkin siihen eroaspektiin, jonka koen tutkimukseni perusteella poliittisesti kaikkein merkityksellisimmäksi. Tarkemmin ottaen kyse on puolueiden toisistaan poikkeavista aikapoliittisista profiileista, puolueiden lähtökohtaisesti erilaisista perspektiiveistä muutokseen.

Tutkimistani puolueista erityisesti Vihreä liitto ja vähemmän ilmeisesti myös Vasemmistoliitto rakentavat maaseudun vallitsevan tilanteen ja osin sen menneisyydenkin eräänlaiseksi ongelmaksi tai kysymykseksi, ”vajavuuden tilaksi”. Tähän kyseisten kahden puolueen kehystämään todellisuustulkintaan kiinnittyy myös niiden perspektiivi muutokseen, jonka taustalla vaikuttavaa ajattelutapaa voisi luonnehtia kuvaamalla sitä muutokseksi jostakin. Toisin sanoen keskeistä on nykyisyyden näkeminen epäkohtana, josta pääsemiseksi muutos on välttämätön. Konseptiota indikoivat painokkaasti jo puolueiden monet otsikkositoumukset, kuten ”Maaseudun kehitysongelmien taustaa” ja ”Alueellisen kehityksen tasapainoon” Vihreällä liitolla, jonka muotoiluissa ”Vihreä maaseutustrategia” tuotetaan edelleen ikään kuin ulospääsytieksi maaseutua koskettavasta

probleemasta. ”Maaseudun elvyttäminen” Vasemmistoliiton otsikkoterminologiassa viittaa sekin selkeästi kielteiseksi koettuun nykytilanteeseen ja suunnanmuutoksen tarpeeseen suhteessa tähän. Molempien puolueiden ohjelmista on enemmän tai vähemmän osoitettavissa ”mitä on tehtävä” -rakenne, jonka perusteella niiden ohjelmat ovat tulkittavissa ratkaisuiksi maaseudun kriisiin tai taantumukseen. Vaikka muutosta perustellaan Vihreän liiton ja Vasemmistoliiton teksteissä toki myös vetoamalla tulevaisuuteen, kumpuaa muutoksen oikeutus kyseisten puolueiden ohjelmissa silti ohittamattomasti ennen kaikkea kokemuksesta: maaseudun nykyisyys ja menneisyys ovat keskeisiä argumentteja muutoksen puolesta.

Kokoomuksen ja SDP:n aikastrategia taas muotoutuu melko eri lailla. Ensinnäkin menneisyys on niiden kerronnassa pitkälti vaiettu aspekti. Nykyisyyttä taas ei tuoteta suoranaisena ongelmana tai ”puutteellisuutena”, vaan siitä puhutaan suhteellisen neutraalissa sävyssä ja ulkokohtaisesti. Mikä kyseisten puolueiden retoriikassa on nähdäkseni kaikkein merkitsevä, on niiden pyrkimys siirtää huomio kokemuksesta tulevaisuuteen, odotuksiin. Päinvastoin kuin Vasemmistoliitolla ja Vihreällä liitolla, muutosta ei näytä legitimoivan kokemus (ja siihen liittyvät epäkohdat), vaan muutos ehdollistetaan ennen kaikkea odotusten avulla: jos muutosta ei tapahdu, voivat erilaiset haasteet kääntyä uhkiksi ja edelleen realisoitua ei-toivottuna kehityksenä. SDP:n ja Kokoomuksen ajattelumallin voisikin kiteyttää puhumalla muutoksesta johonkin. Esimerkkejä tällaista logiikkaa indikoivista otsikoinneista ovat muun muassa ”Maataloutemme haasteisiin vastattava määrätietoisesti” Kokoomuksella sekä ”Kohti monipuolista elinkeino- ja asuinrakennetta” sosialidemokraateilla. Toivottava muutos konstruoidaan ikään kuin lineaarisena edistyksenä, nykyhetkestä (eli ”nollapisteestä”) alkavana vähittäisenä täydellistymisenä tulevaisuuteen. Mainittujen kahden puolueen tekstit ovatkin hyvin lähellä kehittämisparadigman mukaista puhetapaa, jossa tulevaisuus on kaiken toiminnan ylivertainen referenssi ja itsessään mitä perustavanlaatuisin muutosargumentti.

Tulkitsen Keskustan aikaprofiilin kahden edellä esittelemäni konseptin yhdistelmäksi, hybridiksi. Vihreiden ja Vasemmistoliiton tapaan Keskusta pitää menneisyyttä ja nykyisyyttä melko paljon esillä. Vaikka Keskustan esiintuoma todellisuustulkinta ei olekaan nähdäkseni yhtä kielteisesti väritynyttä kuin vihreillä ja Vasemmistoliitolla, käsittelee Keskustakin esimerkiksi maatalouden vallitsevaa todellisuutta varsin

kyseenalaistavaan sävyyn. Keskusta erottuu tyyliltään kaikista muista puolueista siinä, että se pyrkii ilmentämään itseään muita puolueita huomattavasti systemaattisemmin eräänlaisena maaseudun agenttina, jonka tehtävänä on suostutella yleisöä ymmärtämään maaseudun merkitys ja arvo tässä ja nyt. Sattuvimpia osoituksia tästä positiosta on puolueen vuoden 1996 ohjelman päättävä toteamus ”Suomi ei ole kokonainen ilman maaseutua”. Kaikkiaan Keskusta siis painottaa muita puolueita enemmän maaseudusta omattavaa myönteistä kokemusta muutoksen lähtökohtana. Toisaalta puolueen retoriikka muistuttaa paljon Kokoomuksen ja SDP:n puhetapaa siinä mielessä, että Keskusta turvautuu ohjelmissaan taajaan myös tulevaisuudesta ohjautuvaan muutospuheeseen eli samastuu ajatukseen muutoksesta johonkin.

Muutosperspektiivi puolueita erottelevana tekijänä viittaa mielestäni ensisijaisesti valtaan kytkeytyvään hallitus-oppositio-asetelmaan. Vasemmistoliiton ja Vihreän liiton, pienten puolueiden, retorista orientaatiota voi ymmärtää sitä taustaa vasten, että niiden on olemassaoloaan perustellakseen eksplikoitava jonkinlainen vaihtoehto vallitseville oloille. Nähdäkseni suuret hallituspuolueet, joita Kokoomus ja SDP aineistossa edustavat, puolestaan legitimoivat asemaansa juuri päinvastaisella strategialla, korostamalla ennen muuta tulevaisuushorisonttia menneisyyden ja nykyisyyden esillä pitämisen asemesta. Toisin sanoen hallituspuolueiden intressinä on välttää tilannetta, jossa niiden oma toiminta nykyisyydessä asettuisi kyseenalaiseen valoon. Keskustan poikkeavuuden suurena puolueena Kokoomuksesta ja SDP:stä, sen että Keskusta ei ole ohjelmissaan yhtä suoraviivaisesti tulevaisuusorientoitunut, voi katsoa johtuvan ainakin osittain siitä, että Keskusta oli pääoppositiipuolue molempien maaseutuohjelmiansa kirjoitushetkellä.

SDP:n ja Kokoomuksen kohdalla voisi tietysti kliseisesti ajatella, että niiden status vallassa olevina hallituspuolueina pragmatsoi niiden toimintaa. Loppujen lopuksi suuret puolueet eivät kuitenkaan ole sen enempää pakkoihin sidottuja kuin pienemmätkään, vaan niiden omaksuma tulevaisuusretoriikka on tarkoitushakuinen keino peittää vaihtoehtoja ja oikeuttaa omaa toimintaa. Hallituspuolueet tavoittelevat jatkuvuutta, kun taas oppositiipuolueet haastavat vallassa olevia puolueita eksplikoimalla katkoksellisuuden ideaa. On mielenkiintoista, että jako vasemmistoon ja oikeistoon ei maaseutuohjelmien aikaprofiilien perusteella näytä muodostavan puolueiden poliittista janaa, vaan puolueiden ryhmittäminen tapahtuu ennen kaikkea valtopoliittisesti, poliittisen tilanteen mukaisesti.

Puolueiden valtapoliittinen kamppailuasetelma osoittautuu kuitenkin kovin suhteelliseksi, kun siirryn tarkastelemaan puolueiden samankaltaisuuden keskeistä ilmentymää, havaitsemani Suomi-olion huomattavan näkyvää läsnäoloa ja yltäkylläisyyttä kaikkien puolueiden teksteissä. Ilmiön tekee merkittäväksi ensinnäkin se, että puolueet eivät näytä identifioituvan minkään Suomen sisäisen ryhmän äänitorveksi, vaan ne kantavat retoriikkansa perusteella vastuuta koko Suomesta ja sen tulevaisuudesta. Suomen ja maaseudun sisäiset jaot ja ristiriitaisuudet loistavat poissaolollaan, kun taustapremissinä on kansallisen edun ajaminen mahdollisimman tyhjentävästi. Suomeen vetoaminen ei tietenkään tarkoita, että puolueiden painotukset olisivat välttämättä samanlaisia, mikä heijastuu sattuvasti käsittelemistäni puolueiden välisistä aikaprofilieroista. Kansakunta on paremminkin luonnonomaisen legitiimi ja siten ikään kuin itse itsensä perusteleva argumentti mitä erilaisimmille puolueiden tärkeiksi arvottamille asioille.

Yleispuolue teoria saa teksteistä voimakasta tukea; on mahdotonta mieltää puolueita maaseutuohjelmiansa perusteella tiukasti tiettyihin sektoreihin kiinnittyviksi luokkapuolueiksi. Kansakunta vaikuttaa sulatusuunilta, joka on korvannut hienojakoisemmat erottelut, kuten työväestön, tuottajat ja toimihenkilöt. Suomi-puheella puolueet voivat ottaa haltuun huomattavasti laajemman yleisön kuin julistautumalla tietyn osajoukon puolestapuhujiksi. Ehkä kansakuntaa täytyisikin ruveta pitämään jonkinlaisena uutena luokkana, jonka identiteetin mahdollistava viittauspiste sijaitsee jossain Suomen ulkopuolella, ja jonka ”emansipaation” edesauttaminen globalisaation oloissa on kaikkien puolueiden tukema missio. Kansakunta kaiken muun ylittävänä kehystävänä konstruktiona puoltaa toisin sanoen tulkintaa, että puolueet ovat sitoutuneet kuin yhtenä perheenä ajamaan koko Suomen asiaa. Vaikka maaseutu on toki sinänsä tärkeä, se uhrataan kuitenkin lopulta kansakuntaidealle — maaseutu on hyvä renki, mutta Suomi on vielä parempi isäntä, jonka kautta maaseutu elää.

Retorinen kiinnittyminen Suomeen puolueita samankaltaistavana ilmiönä on mielenkiintoinen viime kädessä siksi, että se sotii puolueisiin usein liitettyä juurevaa puolueellisuuden ajatusta vastaan. Puolueiden tunnustamana, läpäisykyvyltään ylivoimaisena totuutena Suomi asemoi puolueet vierekkäin sen sijaan, että ne olisivat vastakkaisia ”osapuolia”. Vaikka teksteistä on luettavissa ulos puolueiden keskinäistäkin kamppailuasetelmaa, puhe Suomen maaseudusta siirtää huomion puolueiden välisestäittelöstä kuitenkin puolueympäristön ulkopuolelle. Vastatoimijoiksi tuotetaankin

vaivihkaa ne, jotka ovat Suomen vihollisia. Puolueet näyttävät tällä perusteella enemmän liittolaisilta kuin kilpailijoilta. Kaiken kansallista koskevan päätöksen seassa olisi silti tilaa myös syvällisemmälle puolueiden keskinäiselle ”aatekeskustelulle” maaseudusta. Ohjelmatekstiä ei tietenkään voi pitää ainoana kanonisoinnin muotona. Kuitenkin maaseutuohjelmat voisivat nähdäkseni palvella varteenotettavana foorumina, jolla esimerkiksi Keskusta ja Vihreä liitto rohkeammin haastaisivat toisiaan. On vaikea uskoa, että talonpoikaistaustan omaavalla satavuotisella vakiintuneella puolueella ja pienellä puolueella, jonka juuret ovat 1980-luvun liikehdinnässä, ei olisi ollenkaan kiivaan periaatteellisen debatin aiheita.

Kansalliseen kytkeytyvän ajattelun sitkeys ei tietenkään ole poliittisesti millään muotoa neutraalia tai luonnollista. Maaseutupolitiikan, ei vain kansallisena toimenpidepolitiikkana, vaan myös puolueiden retoriikkana, voi päinvastoin tulkita tarkoitushakuisesti, jopa nationalistiseksi keinoksi uusintaa kansallista identiteettiä. Maaseutuohjelmat suomalaisuutta tuottavina ja muovaavina teksteinä kertovat varmasti jotain aikakauden poliittisesta ajattelusta laajemminkin. Jos hyväksytään väite vähintäänkin jonkinasteisesta käynnissä olevasta, kansallista koskettavasta kriisistä tai murroksesta, löytyy Suomen jatkuvalla esillä pitämiselle varsin johdonmukainen selitys. Suomalaisuuden järjestelmällinen konstruointi ensisijaiseksi, kilpailevat maailmaan todellistamisyrietykset eliminoivaksi identifikaatioksi on luontevan defensiivinen keino turvata kansallisen jatkuvuutta sitä kyseenalaistavia moninaisia hapertavia ja syövyttäviä tendenssejä, kuten ”eurooppalaistumista”, vastaan.

Puolueille kansallinen edustaa mahdollisesta haasteellistumisestaan huolimatta toiminnan ennustettavuutta lisäävää rakennelmaa, johon ne haluavat laajalti samastua. Suomi-retoriikka tarjoaa puolueille tilaisuuden pysytellä visusti poliittisella turvavyöhykkeellä, riskittömällä yhteismaalla. Toisaalta toistuvaa Suomeen vetoamista on kuitenkin pidettävä myös puolueiden pelkuruutena ja kyvyttömyytenä löytää todellisia vaihtoehtoja. Onkin houkuttelevaa leikitellä ajatuksella siitä, miten ajan poliittisessa kulttuurissa kävisi sellaisen puolueen, joka lähtisi ensimmäisenä pelaamaan erilaisuuspeliä suhteessa muihin puolueisiin kieltäytymällä toiminnassaan allekirjoittamasta Suomen ja Suomen maaseudun luonnollisuutta. Jotenkin tuntuu siltä, että tällainen ”toisinajattelija” kohtaisi muiden puolueiden ignoroinnin ja pelaisi näin itsensä puoluekentällä paitsioon. Ehkä ”erilainen” puolue tästä huolimatta propagandallaan saisi vakiintuneet kollegansa tiedostamaan ja

pohtimaan omia luutuneita sitoumuksiaan.

Kansallisvaltiokielioppi on tietysti mahdollista tulkita äkkiseltään kaikkien puolueiden pyyteettömäksi haluksi edustaa koko Suomea ja Suomen maaseutua sen sijaan, että puolueet tunnustautuisivat ”nurkkakuntaisiksi”, ainoastaan kapeita intressejä ajaviksi toimijoiksi. Toisin sanoen puolueiden maaseutuohjelmat voi mieltää teksteiksi maaseudulle. Maaseutu näyttäytyy tällöin puolueiden perspektiivissä erityisenä Suomen maaseutuna, jota ne haluavat puhutella. Puolueiden edustautuminen Suomen maaseudun taakse vaikuttaa toteuttavan merkittäväällä tavalla edustuksellisen demokraattisen yhteisön ideaalia, jossa puolueet käyttävät vaaleissa saamaansa mandaattia kansalaisten, tässä tapauksessa juuri Suomen maaseudun, parhaaksi.

Mutta puolueiden maaseutuohjelmia voi lukea vähintään yhtä perustellusti myös siitä kriittisemmästä näkökulmasta, että ne ovat ennen kaikkea puolueiden hallintamentaliteettia ilmentäviä tekstejä maaseudusta, tekstejä, joiden avulla puolueiden on mahdollista hallita tilannetta ja jäädyttää omaa poliittista kontekstiaan. Maaseutu vaikuttaa puolueille selkeän legitiimiltä, mutta tämän ominaisuuden maaseutu ansaitsee silti vain osana Suomea, Suomen ”erilaisuustapauksena”. Kun puolueet näkevät maaseudun yhä enemmän vastuuta kantavana ja vapautta nauttivana toimijana, ne viime kädessä hallinnon tapaisesti olettavat, että maaseutu vetää yhtä köyttä ja ottaa viisastenkivekseen horisontaalisen kumppanuuden. Suomen maaseudun toivotaankin olevan mahdollisimman helposti hoidettavissa oleva ”asia”, joka tulee toimeen omillaan niin pitkälle kuin suinkin mahdollista.

Puolueet todistavat maaseutuohjelmia kirjoittamalla seisovansa järkähtämättä kansallisessa rintamassa Suomen maaseudun, ”yhteisen asian”, puolella. Kiinnittymällä retoriikassaan Suomen maaseutuun puolueet paljastavat siteensä kansalliseen maaseutupolitiikkaan, mikä taas merkitsee sitä, että puolueet eivät tule helposti uloslyödyiksi jostakin, jota voisi nimittää Suomen maaseutupoliittiseksi järjestelmäksi. Kun puolueet käsittelevät ohjelmiansa ”reaalireferenttinä” nimenomaan Suomen maaseutua, ne tulevat jakaneeksi hallinnon kanssa perustavan esisopimuksen Suomesta ikuisena totuutena. Samastumalla retorisen avainfiguurinsa kautta hallinnolle leimalliseen puhetapaan puolueet legitimoivat omaa asemaansa ja turvaavat omaa jatkuvuuttaan hallinnon välittömässä läheisyydessä. Tämän perusteella puolueiden politiikka näyttää huomattavasti enemmän kansallisen institutionaalisen maaseutupolitiikan säestämiseltä kuin sellaiselta maaseudun politiikalta,

jossa maaseutu ei itsestään selvästi ja ritualistisesti sulaudu kansalliseen.

Tilannetta, jossa puolueet esittäytyvät kansakunnan yhteisiä asioita hoitavana kartellina, voi pitää hyvin paradoksaalisena puolueena olemisen näkökulmasta. Kyösti Pekonen (1997, 20) nostaa kiinnostavasti esiin ajatuksen siitä, että valtionhoitajapuolueena toimiminen voi osoittautua ristiriitaiseksi suhteessa puoluepolitiikassa kaikkein tärkeimpänä pidettyyn vaalimenestystavoitteeseen. Maaseutuohjelmissa Suomi on kuitenkin kaikkien puolueiden toimesta siinä määrin depolitisoitu, että tällainen ristiriita ei ehkä pääse edes idulle. Toisin sanoen, kaikkien puolueiden laulaessa Suomi-kaanonia kuin yhdestä suusta pyrkimys erottautumiseen, Suomesta etääntymiseen, saattaisi olla vaaleissa(kin) kohtalokas virhe. Jos puolueet, esimerkiksi niin muodikkaalta kuulostavaa ”liikeluonnettaan” korostaakseen, haluaisivat todella irtautua kansallisen ideologian jatkuvalla toistolle perustuvasta ykseyden tilasta, olisi niiden tarpeen ravistella myös Suomen ja maaseudun pyhää yhteyttä. Kokonaan toinen asia tietysti on, haluavatko etenkin vakiintuneet suuret puolueet kyseenalaistaa sen turvallisen Suomi-yhteisön, jota ne itsekin ovat olleet merkittäväällä tavalla aikojen kuluessa pystyttämässä.

Puolueiden ehdottomuus kansalliseen ankkuroitumisessa pakottaa pohtimaan myös edustuksellisen demokratian todellisuutta. Puolueita on perinteisesti pidetty kansanvallassa edustuksellisuuden ruumiillistumina, välittäjäorganisaatioina, joihin kanavoituu paljon valtaa. Tutkimukseni perusteella puolueet ovat kuitenkin ristiriitaisessa tilanteessa: miten yhtäältä edustaa kansalaisia, joihin ”maaseutukin” kuuluu, ja toisaalta osallistua maaseudun hallinnoimiseen ja valtiokoneiston rattaiden pyörittämiseen? Miten puolueet toisin sanoen voivat legitiimisti sovittaa yhteen nämä molemmat havittelemansa ”positiot”? On tavallaan hämmäntävää, että puolueet mielletään edustukselliseksi toimijoiksi, kun niiden retoriikan ydinantura — puhe ulkoa — kuitenkin samaan aikaan paljastaa kiertämättömästi puolueiden toiminnan valtiollisen horisontin.

Varmasti löytyy niitäkin, joiden mielestä puolueiden Suomella kyllästetty puhe ei ehkä sittenkään vaikuta kovin yllättävältä, kantavathan esimerkiksi kolme suurinta puoluetta Suomen/kansallisen ideaa jo virallisissa nimissäänkin. Kuitenkin ilmiö osoittautuu itsestäänselvyyden sijasta mielenkiintoiseksi ennen kaikkea siksi, että Suomeen sitoutumisessa on joka tapauksessa kyse puolueiden ja niiden ohjelmankirjoittajien tekemästä tietoisesta valinnasta. Osittaisten totuuksien maailmassa on aina syytä eritellä ja

problematisoida totuuden erilaisia versioita, koska loppujen lopuksi esitetyille tulkinnoille on aina olemassa lukuisia erilaisia vaihtoehtoja. Puolueiden maaseutuohjelmien tapauksessa on arveluttavaa puhua ”pelkästä” retoriikasta, sillä kieli luo keskeisesti todellisuutta. Vuosituhannen vaihteessa ”meidän maaseutumme” on puolueiden näyttävän keino hallita maaseudun historisiteettia, mutta ehkä vielä tätäkin oleellisemmin se on myös keino, jolla puolueet säilyttävät itsensä osana kansallisen kertomusta.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Kansallinen Kokoomus r.p.. 1996. *Kokoomuksen maaseutupoliittinen ohjelma*. Puoluehallitus 29.2.1996. Ei painopaikkaa. (Kok 1996)

Kansallinen Kokoomus r.p.. 2003. *Maaseutuohjelma*. Puoluehallitus 11.1.2003. Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.kokoomus.fi/tavoitteet/muut_ohjelmat/maaseutuohjelma/> [viitattu 20.8.2006]. (Kok 2003)

Suomen Keskusta r.p.. 1996. *Tavoitteena vihreämpi ja vireämpi suomalainen maaseutu. Keskustan maaseutupoliittikan linja*. Keskustan maaseututyöryhmä 3.1.1996. Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.keskusta.fi/tietopankki/?action=show_document&action_param=387> [viitattu 20.8.2006]. (Kesk 1996)

Suomen Keskusta r.p.. 2002. *Maaseutu on yhteinen valinta — millaisen haluamme? Keskustan maaseutuohjelma*. Puoluekokous 14.-16.6.2002. Pdf-muotoinen dokumentti; ladattavissa www-osoitteesta <URL:<http://www.keskusta.fi/tietopankki>> kirjoittamalla tekstihaku-kenttään ”maaseutuohjelma” [viitattu 20.8.2006]. (Kesk 2002)

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.. 2002. *Maaseutupoliittinen ohjelma*. Puoluevaltuusto 6.-7.11.2002. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.sdp.fi/index.php?mid=314>> [viitattu 20.8.2006]. (Sdp 2002)

Vasemmistoliitto r.p.. 1995. *Maaseutuohjelma*. Puoluehallitus 15.2.1995. Ei painopaikkaa. (Vas 1995)

Vihreä liitto r.p.. 1997. *Vihreän liiton maaseutuohjelma*. Vihreän liiton valtuuskunta 2.3.1997. Vihreän liiton julkaisuja nro 12. 2. painos. Karkkila. (Ohjelma saatavilla ilman sivunumerointia myös www-muodossa:

<URL:<http://komposti.vihrealiitto.fi/maaseutu/index.shtml>> [viitattu 20.8.2006]). (Vihr 1997)

Vihreä liitto r.p.. 2002. *Suomen soreat salot. Tasa-arvoisen maaseutupolitiikan vihreät linjat*. Vihreän liiton valtuuskunta 24.11.2002. Ei painopaikkaa. (Ohjelma saatavilla ilman sivunumerointia myös www-muodossa: <URL:<http://www.vihrealiitto.fi/fi/node/255>> [viitattu 20.8.2006]). (Vihr 2002)

Muut lähteet

Aarnio, E. 1998. *Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi 30.

Aarnio, E. & Pekonen, K. 1999. Changing Conceptions of Party Programmes in Finland. From the Ideas of 'Government by the Best' and 'Manifesto Democracy' towards the Idea of a Party Programme as an Initiator of Debate. *Finnish Yearbook of Political Thought* 1999 vol. 3. University of Jyväskylä. SoPhi 36, 178-205.

Alker, H. & Sylvan, D. 1994. Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä? Kääntänyt H. Patomäki. *Kosmopolis* 24 (3), 5-25.

Anderson, B. 1991. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised Edition. London: Verso.

Beck, U. 1997. *The Reinvention of Politics. Rethinking Modernity in the Global Social Order*. Translated by M. Ritter. Cambridge: Polity Press.

Borg, O. 1995. Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja muutoksesta. Teoksessa E. Aarnio & J. Kanerva (toim.) *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja 69, 4-23.

Burke, K. 1969. *A Rhetoric of Motives*. Berkeley: University of California Press.

Heiskala, R. & Luhtakallio, E. 2006. Johdanto: Suunnittelutaloudesta kilpailukyky-yhteiskuntaan? Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 7-13.

Hyyryläinen, T. 1996. Maaseutupolitiikka ja paikallinen käytäntö. Teoksessa A. Haveri, R. Linnamaa & S. Siirilä (toim.) *Puheenvuoroja aluekehityksestä*. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Sarja A18/1996, 179-192.

Hänninen, S. 2004. Maaseutupolitiikan poliittisuus? *Maaseudun uusi aika* 12 (3), 47-52.

Katz, R. & Mair, P. 1995. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics* 1 (1), 5-28.

Kirchheimer, O. 1966. The Transformation of the Western European Party Systems. Teoksessa J. LaPalombara & M. Weiner (toim.) *Political Parties and Political Development*. Princeton (NJ): Princeton University Press, 177-200.

Koselleck, R. 1979. *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt/M: Suhrkamp.

Latva-Äijö, L. 1983. *Puolueiden erityisohjelmat 1944-1980*. Turun yliopisto. Poliittinen historia. Julkaisuja C:19.

Lehtonen, M. 2004. Suomalaisuus luontona. Teoksessa M. Lehtonen, O. Löytty & P. Ruuska *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 55-75.

Lindroos, K. & Palonen, K. 2000. Aika politiikan kohteena. Teoksessa K. Lindroos & K. Palonen (toim.) *Politiikan aikakirja. Ajan politiikan ja politiikan ajan teoretisointia*. Tampere: Vastapaino, 7-24.

Mickelsson, R. 1999. *Samanlaiset ja erilaiset puolueet. Retoriikka- ja diskurssianalyttinen tutkimus kokoomuslaisten ja sosialidemokraattien jäsenlehdissä ilmaisemista käsityksistä omista puolueistaan vuosina 1965-1995*. Turun yliopiston julkaisuja C 153.

Mäkihalvari, I. 2002. *Maaseudun monimerkityksisyys*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Valtio-opin pro gradu -tutkielma.

Oksa, J. & Rannikko, P. 1995. Maaseudun muuttuvat merkitykset. *Hyvinvointikatsaus* 1995:2, 2-4.

Palonen, K. 1992. Puolueohjelmien retorisesta luennasta. *Politiikka* 34 (4), 370-374.

Palonen, K. 1993. Introduction: from policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa K. Palonen & T. Parvikko (toim.) *Reading the Political. Exploring the Margins of Politics*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 6-16.

Panbianco, A. 1988. *Political parties: organization and power*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pekonen, K. 1991. *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 25.

Pekonen, K. 1995. Puolueohjelman idea. Teoksessa E. Aarnio & J. Kanerva (toim.) *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylän yliopisto. Valtio-opin laitos. Julkaisuja 69, 24-35.

Pekonen, K. 1997. Kansa ja puolueet nyt: puolueiden toimintaympäristön muutos. Teoksessa S. Borg (toim.) *Puolueet 1990-luvulla. Näkökulmia suomalaiseen puolue toimintaan*. Turun yliopisto. Valtio-oppi. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 53, 7-34.

Perelman, C. 1982. *The Realm of Rhetoric*. Translated by W. Kluback. Notre Dame (IN): University of Notre Dame Press.

Pratt, A. 1996. Discourses of Rurality: Loose Talk or Social Struggle? *Journal of Rural Studies* 12 (1), 69-78.

Rautniemi, L. 1991. *Duaalitalousmallit puna-vihreän ohjelmakirjoituksen taustana*.

Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 112.

Rehn, O. 1989. *Liike vai puolue? Kansalaisdemokratian mahdollisuudet 90-luvun Suomessa*. Helsinki: Hanki ja Jää.

Rosenqvist, O. 2000. Hegemoninen kamppailu maaseudusta. *Maaseudun uusi aika* 8 (3), 8-21.

Rosenqvist, O. 2003. Kilpailukykyisen maaseudun tuottaminen keskittyvän aluekehityksen ja hegemonisen kaupunkidiskurssin oloissa. *Terra* 115 (1), 3-18.

Rosenqvist, O. 2004. *Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa*. Vaasan yliopisto. Acta Wasaensia No 129. Aluetiede 9.

Ruuskanen, P. 1999. *Verkostot, luottamus ja riskiyhteiskunnan maaseutupolitiikka*. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 2/1999.

Sippola, M. 1991. Maaseutupolitiikan historiikki. *Maaseutu muutoksissa mukana*. Maaseudun suunnittelun seura ry:n julkaisu 2/1991, 4-7.

Uusitalo, E. 1998. *Elinvoimaa maaseudulle. Miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet*. Helsinki: Otava.

Valtakari, M. 1999. *Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa*. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisu B 46.

Vihinen, H. 1990. *Suomalaisen rakennemuutoksen maatalouspolitiikka 1958-1987*. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli. Julkaisuja 8.

Vihinen, H. 2003. Maaseutupolitiikka politiikkana ja toimintapolitiikkana. *Maaseudun uusi aika* 11 (2), 60-62.